ש. אנ-סקי

51620

כל כתבי

בעריכת

ש. ל. ציטרון

פערלאג .אנ-סקי"

חלק ראשון

הוצאת ש. שרברק

מ.ל.

הממכר אצל חברת „צ נ ט ר ל", ורשה, נובוליפקי 7.

OHIO STATE UNIVERSITY

A GIFT TO THE LIBRARY DEVELOPS THE CHIEF SOURCE OF COMMUNITY INFORMATION INSPIRATION AND COMMON IDEALS

WILLIAM OXLEY THOMPSON

THIS BOOK THE GIFT OF

In memory of Michael S.Melton

ש. אנ־סקי

(שלמה-זנוויל רפפורט)

כָּל כְּתָבָי

בעריכת

ש. ל. ציטרון.

חלק ראשון.

מהדורה שניה מתוקנה.

הוצאת „אנ–סקי", ווילנה - ווארשה - ניו-יורק.

יוצא על-ידי ש. שרֶעֶרק.

המכירה בחברת „צנטרל", ורשה

Printed in Poland.

Druk. Lewin Epsztein i Ska. Warszawa, Pawia 38.

התכן:

מחלקה ראשונה.

מחלקה שניה.

מלפנים:

תולדות המחבר ותמונתו והערכת פעולתו הספרותית תבאנה באחד החלקים הבאים

מחלקה ראשונה

בין שני עולמות

(הדבוק)

על דבר התרגום העברי של החזיון „בין שני־עולמות"

בגשתי לעריכת ההוצאה העברית של כתבי ש. אנ־סקי, עמדתי על עובדה אחת, שהפליאה אותי לכתחלה מאד. בעברי על החזיון „בין שני עולמות" (הדבוק) בתרגומו האמנותי של ביאליק, ראיתי, כי בכמה מקומות אין הוא מתאים כלל אל המקור היהודי. קודם כל אנו נתקלים בהבדל גדול בציור החלק הדקוראטיבי. הדקוראציות במערכה הראשונה, כפי שהן מצוירות במקור ובתרגום, הנן שני ציורים מיוחדים ושונים זה מזה תכלית שנוי. שנויים קטנים וגדולים נמצאים גם ביתר המערכות. בסוף המערכת השניה, למשל, כשהחתן מנשה משליך על לאה את ההינומא, אין אנחנו מוצאים בטופס העברי, כי „לאה קורעת את ההינומא מעל פניה". במערכה השלישית חסר אצל ביאליק פרט זה, כי זמן המאורע הוא „מוצאי שבת אחר תפלת המעריב". מי שיודע את הערך הגדול והמיוחד שיש לליל מוצאי־שבת בעיני החסידים, יבין, כי בקו קטן זה התכוון אנ־סקי להבליט הבלטה יותר אופיית את פני הדברים המצוירים. אחריהם באים שנויים גדולים והשובים בעצם הטופס של המקור היהודי והתרגום העברי.

אלמלי אמרתי לפרוט בזה את כל השנויים הנמצאים בין שני הטופסים כמעט בכל עמוד, לא הייתי מספיק. לפיכך הריני להראות בכאן רק על היותר חשובים שבהם.

א) שיחות, שלפי המקור היהודי משתתפים בהן ש ל ש ה בטלנים, משתף להן התרגום העברי רק ש נ י בטלנים, ויש אשר הוא משים אותן כלן רק בפי בטלן א ח ד. (השוה, למשל, „צווי־שען צוויי וועלטען", ווילנא, 1919 עמוד 11, 10, 9, 8 אל „שני עולמות" ב„תקופה" כרך א' עמוד 229, 228).

ב) בשיחה, המובאת במערכה ראשונה בין ח נ ן ו ה נ י ך, ישנן בתרגום העברי פראזות אחדות מסורסות לגמרי ואהרות מקוצרות או ארוכות יותר מדאי. למשל:

ביהודית:

חנן: אלץ, וואָס גאָט האָט באַשאַפען האָט אין זיך אַ פונק הייליגקייט.

הענעך: זינד האָט באַשאַפען נים גאָט, נאָר די סיטרא אחרא.

חנן: און ווער האָט די סיטרא אחרא באַשאַפען? אויך גאָט! סיטרא אחרא הייסט די צווייטע זייט פון גאָט. ווי באַלד זי איז אַ זייט פון גאָט, מוז זי האָבען אין זיך קדושה.

הענעך: קדושה אין דער סיטרא אחרא!! איך קען נים! איך פאַרשטיי נים! לאָז מיך באַטראַכטן!

בעברית:

כל מעשי ידיו של הקב"ה — ניצוץ של קדושה מחיה אותם, וגם את החטא עשה אלהים.

חניך: מה אתה סח! את החטא הביא הס"ם לעולם!

חנן: ואת הס"ם מי ברא? הקב"ה! ואם כן גם בס"ם עצמו ובמעשה ידיו של הס"ם ניצוץ של קדושה יש.

הניך: (נבעת) ניצוץ של קדושה בס"ם!

ג) בסוף מערכה ראשונה, בשעה שבטלן ב' אומר: „מהראוי לנגן זמר", מביא התרגום העברי את כל תכן הזמר הידוע של רבי לוי יצחק מבארדיטשוב „דודלי", ובמקור היהודי מסופר: „בטלן ג' מתחיל לזמר נגון מיסטי חרישי, והכל עונים לו". הזמר עצמו חסר מן הספר.

ד) בסוף מערכה שניה, כשצועקת לאה בפני אבי החתן: „חמליוק!", אין התרגום העברי מביא פרט זה:

„נחמן (נבהל) היא יצאה מדעתה!"

ביחוד גדול ההבדל בין התרגום והמקור בכל המערכה השלישית. במערכה זו נבדלים זה מזה שני גופי הטופסים לא רק בניבים ובמבטאים ובפראַזות שלמות, כי אם גם בעצם בנין הרעיונות, באופן, שהבדל זה גורר אחריו בהכרח שנוי גמור אף ברושם המתקבל בשעת הקריאה.

כאמור עורר בי בתחלה הבדל זה שבין המקור היהודי של אנ-סקי ובין התרגום העברי של ביאַליק תמהון גדול. כי הרשה ביאַליק לעצמו לשנות כל כך מטיב גוף הטופס של „שני העולמות" בלי ידיעתו והסכמתו של אנ-סקי — אחרי שאַנ-סקי לא היה נותן מעולם את רשיונו לכך בשום אופן — זהו דבר שאי אפשר לקבלו על הדעת. זה יוצא לנו מתוך העובדה הידועה, כי היה

III

אַנ־סקי מדבר תמיד על תרגומו של ביאַליק בהתפעלות מרובה ובנחת־רוח, וגם מאותו הסעיף שבצוואתו, שבו הוא מביע את רצונו, כי ההוצאה העברית של כתביו תהא נערכת, אם אך תהא האפשרות לכך, על־ידי ביאַליק.

אולם בהוסיפי להתבונן בדבר נתברר לי הענין באופן פשוט מאד. נזכרתי, כי כבוא אנ־סקי לווילנה בחדש ספטמבר שנת 1918, הביע לי את צערו הגדול על עזבו את הכתב־יד היהודי של „בין שני עולמות" שלו בתוך צרור חפציו במוסקבה. כעבור זמן ידוע בקש ממני להשיג עבורו את הכרך הראשון של „התקופה", שנתפרסם בו „הדבוק" בתרגומו של ביאַליק, באשר רוצה הוא לכתוב על פיו מחדש את חזיונו ביהודית. באותו זמן עלה הרעיון על לב אנ־סקי לעשות חוזה בדבר עם להקת האַר־טיסטים היהודים, שנמצאה אז בווילנה, אף־על־פי שלהקה זו לא היתה מן המצוינות כלל וכלל. בעת ההיא נמצא בווילנה כולה רק עקזמפלאַר אחד של ה„תקופה", שהביא אתו אפיציר יהודי גרמני (ציוני) מברלין. במקרה נודע לי הדבר וע"י המלצות שונות עלתה בידי להשיג את „התקופה" בשביל אנ־סקי למשך שבוע ימים. מאז נשתכח כל אותו המאורע מלבי, וכשפרסם אנ־סקי כעבור שנה וחצי את „הדבוק" שלו בדפוס, לא עלה אז על דעתי כלל להשוותו אל התרגום העברי.

לפי זה צריך להניח, כי חדש אַנ־סקי בזכרונו את „הדבוק" עפ"י תרגומו העברי של ביאַליק וגם עשה בו שנויים בהרבה מקומות, עד כי יצא מתחת ידו כבריאה חדשה לגמרי. אין זה חזון יקר, כידוע, כי בשעה שהסופר־היוצר חוזר לכתוב את ילדי־רוחו על גב הנייר, הוא מחדש בהם כל כך הרבה חדושים, עד שנראים כיצירות חדשות.

ולדידי יש ידים עוד להשערה אחת באותו ענין. אנ־סקי ידע אמנם את הלשון העברית, אבל לא כדי תפישת הסגנון הביאליקאי בכל דקותו האמנותית המיוחדת, ולפי זה אפשר מאד שהתקשה בכמה מקומות על כוונת המתרגם, ובאין ברירה השמיט את הדברים הבלתי מובנים לו כהוגן והחליפם באחרים. ואפשר גם זה: לתרגומו של ביאַליק התגנבו איזו טעוות־הדפוס, שטשטשו

את מובן הדברים, ומבלתי יכלת לעמוד על הטעויות כדי לתקנן, פסח אנ-סקי על הפראזה כולה או שכתב אחרת תחתיה. ויש לי קצת ראיה לדבר:

במערכה ראשונה, בשעה שסנדר נכנס אל בית-המדרש ורואה את מאיר השמש אוחז בידו בקבוק יין-דגן, הוא שואל אותו (לפי נוסחת הטופס העברי): „מה זה לפני אישו?" (עיין התקופה כרך א' עמוד 264). פראזה זו בלתי מובנת לגמרי. כשעה קלה יגעתי את מחי לעמוד על כיונת הדברים ולא ידעתי פשרם, יען כי בהמקור היהודי אין פראזה כזו וכיוצא בה כלל. אבל לאחרונה מצאתי, כי אין כאן אלא טעות-הדפוס וכי צריך לקרוא: „מה זה לפניו? יי"ש?" אנ-סקי לא עמד, כנראה, על הדבר ולפיכך שנה את השיחה כולה לגמרי (עיין „צווי וועלטן" עמוד 28).

ישנה עוד השערה שלישית בדבר, והיא: כי תרגם ביאליק את „הדבוק" מן הלשון הרוסית, וכי זהו שגרם לכל המון ההבדלים שבין שני הטופסים היהודי והעברי.

אבל להשערה זו אין על מה לסמוך, ולפיכך לא אתעכב עליה.

העורך.

הנפשות:

ר' סנדר—עשיר בבריניץ.
לאה—בתו.
פרידה—אומנתה הזקנה.
גיטל, בתיה — רעותיה של לאה.
מנשה—ארושה של לאה.
נחמן—אביו.
ר' מנדל—רבו של מנשה.
ר' עזריאל—צדיק זקן במירופול.
מיכאל—גבאי שלו.
ר' שמשון—רב במירופול.
א, ב — דיינים.
משולח—יהודי אורח.
מאיר—שמש בבית הכנסת בבריניץ
א, ב, ג — בטלנים.

חנן, הֶיְנֵךְ, אשר — בחורי הישיבה.
א, ב, ג — חסידים.
אשה זקנה.
אורח.
גִבֵּן.
קִטֵּעַ, בקב שֶׁלּוֹ — עניים.
חגרת, יְבֵשַׁת־יד, סמויה — עניות זקנות.
אשה גבוהה וחִוֶּרֶת, אשה ותינוק בזרועה — נשים עניות

חסידים, בחורי־ישיבה, בעלי־בתים, חנוניות, קרואי־החתונה, ילדים, קבצנים.

מערכה ראשונה ושניה—בבריניץ.
" שלישית ורביעית — במירופול, בבית ר' עזריאל.
בין מערכה ראשונה לשניה—זמן שלשה חדשים.
בין שניה לשלישית—שני ימים.
בין שלישית לרביעית—מחצית היום.

מערכה ראשונה.

לפני הרמת המסך, בתוך העלטה, נשמעת זמרה חרישית ומסתר.

עַל מַה וְלָמָּה
יוֹרֶדֶת הַנְּשָׁמָה
מֵאִגְּרָא רָמָא
לְבִירָא עֲמִיקְתָּא?
—יְרִידָה צֹרֶךְ עֲלִיָּה הִיא,
יְרִידָה צֹרֶךְ עֲלִיָּה הִיא.

המסך מורם לאט לאט.

בית־כנסת ישן של עץ. הכתלים — מראיהם שחור, בלי טיח וסיד. מנורות נחשת משולשלות מן התקרה וקבועות בכתלים. ארון־קודש עתיק מחוטב עץ, מעשה פתוחים, במזרח. סמוך לו ה„עמוד״, עם „שויתי״ ומנורות ישנות עליו. באחת מהן נר של שעוה דולק, נר נשמה. בכותל השמאלי, קרוב לשפת הבמה, פתח אל הרחוב. וסמוך לו כיור וכנו ואלונטית תלויה בטבעת. מרוחק מהם קצת — תנור מסויד ואצלו ספסל, שאיש יהודי, אורח שוכב עליו ותרמילו למראשותיו. אצל הספסל — שלחן עץ ארוך שאינו צבוע, וספרים מפוזרים עליו, ונר של חלב נעוץ שם בפי צלוחית. מסביב לשלחן, על גבי ספסלים, יושבים שלשה בטלנים, א, ב, ג, עצובים וחולמים, זה נשען על השלחן, וזה יושב מוטה, כמסב. אחרי השלחן, עד לכותל שכנגד — ארון מלא ספרים, ואצלו, נשען אל הכותל שכנגד, עומד חנן כשהוא צלול ברעיונותיו, וידו הימנית נתונה על גבי הארון. באמצע בית־הכנסת — שלחן הבימה, אצל דלתותיו הפתוחות עומד מאיר כפוף ומסדר שם טליות ותפלין בתיקיהן. בכותל הימני, סמוך לשפת הבמה, פתח קטן לחדר מיוחד. באותו הכותל, לכל ארכו, שורה של אשנבים מעזרת הנשים, ספסל ארוך, ואצלו שלחן עץ, שספרים מפוזרים עליו. אצל השלחן יושבים 5 — 6 בחורי ישיבה, ובתוכם אשר, והוגים ב„גמרא״ בחשאי, מתוך תנומה. מרוחק מהם על גבי עמוד סמוך לארון הקדש, יושב חנך לבדו והוא משוקע בספר. בבית־הכנסת אפלולית וצללים, ורוח עצב והזיה מרחפת בחללו.

בטלן א. ב. ג.

(מזמרים יחד בקול הולך ונוסס.)

עַל מַה וְלָמָה
יוֹרֶדֶת הַנְּשָׁמָה
מֵאִגְרָא רָמָא
לְבִירָא עֲמִיקְתָּא
—יְרִידָה צֹרֶךְ עֲלִיָּה הִיא,
יְרִידָה צֹרֶךְ עֲלִיָּה הִיא.

(הפסקה ממושכה, כלם יושבים דוםם כאבן.)

בטלן א (בנחת, כמי שמספר מעשה)

לר' דוד'ל מטלנא, זכרונו לברכה — היה כסא של זהב והיה חקוק עליו: „דוד מלך ישראל חי וקים" (הפסקה קצרה).

בטלן ב.

הקדוש ר' ישרל מרוז'ין, זכותו יגן עלינו, היה נוהג מנהג מלכים. להקת מנגנים היתה מנגנת לשלחנו ועשרים וארבעה מיני כלי זמר בה. ויוצא היה במרכבה רתומה לשלשה צמדי סוסים אבירים.

בטלן ג (בחדוה).

ועל ר' שמואל מקמינקא מספרים, שהיה מטייל בסנדלי זהב ... בסנדלי זהב...

האורח (מתעורר, מדבר בנחת, וכמו ממרחק).

ר' זוסיא מאניפוליא היה עני ואביון כל ימיו, מחזר על הפתחים, לבוש בגלימא של אכרים, וחבל קשור במתניו, ומעשי טופתיו לא היו קטנים מאלה של הטלנאי והרוזינאי.

בטלן ב (בתרעומת).

דבריך הם, במחילה, שלא כענין כלל. וכי להפליג בשבח עשרם של אותם הצדיקים באנו? כמה וכמה עשירים יש בעולם! אין מדברים אלא בגדלותם. בר דעת הלא יבין מאליו, כי גם הכסא של זהב וגם כלי הזמר והסוסים וסנדלי הזהב — סוד גדול צפון בהם, טעם כמוס.

בטלן ג.

בודאי, בודאי!

בטלן א.

מי שעינים פקוחות לו — הוא יראה . . . הרב מאפטא, זכותו יגן עלינו, כשנזדמן פעם ראשונה עם הרה״ק ר׳ ינאי בדרך, נפל על אופני מרכבתו ונשקם, וכשתמהו לפניו על כך, צעק ואמר: טפשים, כלום אינכם רואים, שזו היא מעין מרכבה של מעלה?

בטלן ג (בהתלהבות).

אי, אי, אי!

בטלן ב.

הלא זהו עיקר הסוד, שהמרכבה אינה מרכבה, וכלי הזמר אינם כלי זמר, והסוסים אינם סוסים, אלא כלם רק לבושים לגדלותם, כלים לאור הגנוז שלהם . . .

המשולח.

הגדלות העליונה אינה זקוקה ללבוש.

בטלן א (בתם לב).

טעות היא! אדרבא, הגדלות העליונה זקוקה ללבוש.

בטלן ג:

גדלות שלהם — מי ישער, מי ישער! וכי יש להשיגה בשכל הפשוט?

בטלן א.

וכי קלה היא גדלות שלהם? השמעתם את המעשה בר' שמילקא מניקלשבורג ורצועתו? כדאי לשמוע: מעשה בר' שמילקא, שבאו לפניו שנים לדין, אחד עני ואחד גביר אדיר, תקיף גדול במדינה, קרוב למלכות. יצא העשיר חייב. נתמלא כעס והתחיל צועק ואומר, שלא יציית. אומר לו ר' שמילקא בנחת: „תציית ותציית. פסק דינו של הרב יש לקבל". התמרמר הגביר והרים קולו עוד יותר וצעק: „בז אנכי לך ולרבנות שלך". התיצב ר' שמילקא מלוא קומתו וגזר: „בזה הרגע תקבל עליך את הדין, ואם לאו — אני נוטל את הרצועה!" כאן התחיל הגביר מחרף ומגדף. עמד ר' שמילקא ופשט את ידו ופתח תיבה קטנה משלחנו — וברגע זה קפץ ויצא משם נחש עקלתון — נחש הקדמוני, ונכרך מסביב לצוארו של הגביר... מה שהיה אחר כך — תשערו מאליכם. הגביר צעק: „הושענא, רבי, סלח לי, מחל לי, שמע אשמע ועשה אעשה ככל אשר תצוני — הסר מעלי אך את הנחש הזה". ור' שמילקא חמל עליו ואמר: „עתה תצוה את בנך ואת בן־בנך אחריך לשמוע בקול הרב, פן יוציא את ה„רצועה!"

בטלן ג.

חה, חה, „רצועה" יפה היא... אין חקר לכהם! (הפסקה).

בטלן ב (אל א').

תמהני, ר' וואלף, אם היה המעשה בנחש הקדמוני. דומה אני, שטעות יש כאן.

בטלן ג (בתמיהה)

למה? מדוע לא?

בטלן ב.

היעלה על הדעת, שר' שמילקא מניקלשבורג יהא משמש בנחש הקדמוני? חלילה לו! הנחש הקדמוני מי הוא? הרי הוא ה„סמך־מם" בעצמו, רחמנא לצלן (רוקק).

בטלן א (מתוך קפידא).

למאי נפקא מינה? מספרים מעשה שהיה, ושראוהו כמה בני אדם בעיניהם, וזה בא ואומר: אי אפשר! אני אומר לך בפירוש, שבכח קבלה מעשית הכל אפשר! הנה בעירה שלנו היה בעל שם אחד, בעל מופתים נוראים, שהיה מבעיר לכתחלה אש בבית על ידי שם ומיד חוזר ומכבנה על ידי שם אחר. יושב היה כאן ורואה את הנעשה במרחק אלף פרסא, מוציא יין מן הכותל, רואה ואינו נראה, — והוא האיר את עיני בענינים הללו. הוא היה אומר, שבכח קבלה מעשית אפשר לברוא גולם, להחיות מתים, להעלות שדים ורוחות, רחמנא לצלן, ואפילו את ה„סמך־מם" בעצמו (רוקק). בודאי לא מן הדברים הקלים הוא זה, אבל הבקי בדבר — הכל יכול. באזני שמעתי זאת מפיו הקדוש.

המשולח.

להעלות את ה„סמך־מם" אפשר רק על ידי השם הקדמון, שבכח אשו הגדולה נתכים ומתמזגים יחד הררי אל ותהום רבה..

בטלן ג.

ואין סכנה להשתמש בו?

המשולח (מחרה)

סכנה? לאו... אבל יש שעל ידי עוצם התשוקה של הניצוץ אל השלהבת נשבר הכלי...

בטלן א.

בעל השם אמר לי, שהוא יודע את הסוד של השם הקדמון.

חנן.

(שומע בכונה לכל דברי המשולח. פורש מן הכותל ופוסע פסייה אחת אל השלחן; בקול הווה).

ואיו?

(המשולח מציץ על חנן).

מי?

חנן (נותן עין במשולח ואחרי כן בבטלן א').

בעל השם.

בטלן א.

ואיו? בעירה שלנו, אם עודנו חי

חנן.

הרחק מכאן?

בטלן א.

העירה? רחוקה מאד מאד. בעמקם של יערות פוליסיה.

חנן.

מהלך כמה ימים?

בטלן א.

מהלך כמה ימים? כשני חדשים. ולמה אתה שואל זאת? אולי אתה אומר ללכת לשם? (חנן שותק). העירה — קראסני שמה, ושם בעל־השם ר' אלחנן.

חנן.

אלחנן? (לעצמו) אלחנן... אל חנן... המ!

בטלן א.

כדאי לראותו. (אל הבטלנים) מעשיו — פחדים נוראים.
פעם אחת עשה בקבלה מעשית...

בטלן ג.

אין מסיחין בלילה בענינים כאלה, ובפרט בבית-הכנסת

בטלן ב.

יפה השתיקה בקבלה מעשית, שהדבור מביא לידי תקלה,
חס ושלום. כגון שיצא בשגגה איזה שם או צרוף מפיך, ונמצא
חייך בסכנה. כבר היתה כזאת לעולמים (חנן יוצא בנחת מבית-הכנסת).

המשולח (מביט אחריו):

אברך משונה. מי הוא?

בטלן א.

מבחורי הישיבה, כלי יקר!

בטלן ב.

עילוי. ת"ק דפים גמרא שגורים על פיו.

המשולח.

מאין הוא?

בטלן ג.

מי יודע, מאין הוא? מי יכול לדעת?

מאיר (קרב אל השלחן).

מאחד המקומות בליטא הוא. מתחלה למד כאן בישיבה, הגה יום ולילה בגמרא. נחשב בין בחירי התלמידים, נסמך להוראה. ופתאום נעלם. אמרו, שקבל עליו גלות. זה לא כבר חזר ובא לכאן. נהפך לאיש אחר. נהלך כצל כל הימים, מתענה „הפסקות" משבת לשבת, שוהה במקוה כמה שעות רצופות. הבחורים אומרים, שהוא עוסק בקבלה.

בטלן ב (בחשאי).

כבר נודע הדבר בעיר. באים אליו לבקש קמיעות, אבל אינו נותן.

בטלן ג.

מי יודע, מי הוא? אולי מן הגדולים הוא. כלום אפשר לדעת? ולהסתכל אחריו — סכנה (הפסקה).

בטלן א (מפהק).

עת לישון.

בטלן ב (בגחוך).

מי יוריד לנו הנה את בעל השם ויוציא לנו יין מן הכותל: כוס קטנה היתה לי למשיבת נפש. יום תמים לא בא כזית אל פי.

בטלן ג

גם אני כמעט שרוי היום בתענית. רק בבוקר ברכתי „שהכל" על רקיק של כוסמין.

מאיר.

המתינו מעט. כמדומה, שבקרוב נזכה ל„תקון" יפה. סנדר הלך לראות חתן לבתו. יכתב נא, למזל, תנאים, ומשקה לא יחסר.

בטלן א.

כבר נואשת' מן ה„תנאים" שלו. זה שלש פעמים יצא לבקש לו חתן ושב ריקם. כאן רחתן לא נראה לו, כאן–היחוס פגום, וכאן – הנדוניא מועטת. לא טוב לברוק יותר מדי!

מאיר.

סנדר רשאי לברוק. אלהים ברכו בכל: עשיר, מיוחס ובת יפת תואר.

בטלן ג (בחום).

א! אוהב אני את סנדר. חסיד גמור! מחסידי מירופול! לב בוער!

בטלן ב (בקרירות).

מה יש להכחיש? חסיד נלהב הוא, אלא... שלא כך היה צריך להשיא את בתו היחידה...

בטלן ג.

כלומר? פירוש הדברים?

בטלן ב.

לפנים בישראל, איש עשיר, מיוחס, שבקש חתן לבתו, לא נתן עיניו לא בזמון ולא ביחוס, אלא היה בא לישיבה גדולה, הביא מתנה לראש הישיבה, וזה היה בורר לו בחור מן המעולים. סנדר אף הוא היה יכול לקחת לו בחור מן הישיבה...

המשולח.

ואפשר שלא היה צריך לחזור אחריו במרחקים. מוצא היה חתן נאה לבתו בישיבת מקומנו.

בטלן א (בתמהון).

זו מנין לך? (הוא ובטלן ב' בעיניים עין זוז בזה).

המשולח.

אני אומר זאת בדרך השערה . . .

בטלן ג (בחפזון).

די, די. בלא לשון הרע! לא לקח — שמע מינה, כך גרם המזל. (אשה כתפרצת הביתה ומוטכלת אחריה שני ילדים)

האשה (צועקת בבכיה).

אוי ואבוי, רבונו של עולם, הושיעה נא! (רצה לארון־הקודש בלשון תחנה) אוי, ילדים קטנים, אפרוחים.. נפתחה נא את ארון הקודש! נתנפלה נא לפני כפרי התורה! לא נזוז מכאן עד שתבוא רפואה שלמה לאמכם! (מסלקת הפרוכת, פותחת הארון ונותנת ראשה בחיקו, מרימה קול בבכיה). אלהי אברהם יצחק ויעקב! ראה ומה גדול שברי, שעה לתחנתי! עשה למען האפרוחים הקטנים! אל נא תקח אמם מעליהם. (מרימה קולה). ספרים קדושים, עלו לפני כסא הכבוד והיו מליצי יושר על בתי החולה! אבות קדושים ואמהות קדושות! רוצו, בקשו רחמים על הנטיעה הרכה, שלא תעקר מן הגן, על השה שלא תטרף מן העדר, על היונה שלא תשולח מקנה (בבכי תמרורים). שמים אקרע בזעקתי, הרים אהפוך משורש, לא אזוז מכאן עד שישיבו לי עטרת ראשי, מאור עיני משמשי (הילדים בוכים).

מאיר (בא ונוגע בידה).

גניסא, אולי להושיב עשרה ולקרא תהלים?

האשה (פורשת בארון דקודש).

אוי לי, אללי לי! ישבו לקרוא תהלים! אנא רחמו עלי! מהרו ואל תתמהמהו! יקר כל רגע! מלאך המות בפתח! זה יומים שהיא נוטה למות...

מאיר.

בזה הרגע אני מושיב עשרה... אבל... יש לתת להם מה שהוא. בטלנים, אביונים...

האשה (נותנת לו מטבע. בנוסח של תחנה).

הרי לך זהוב אחד. יותר אין לי. ביאו, ילדים, נרוצה לבתי-מדרשות, נדפקה על דלתי בתי-כנסיות... (יוצאים).

המשולח (לבטלן ג').

בבוקר צעקה אשה לפני ארון-הקודש על בתה המקשה יומים לילד, ועתה אשה מתפללת על בתה המקשה יומים למות.

בטלן ג.

ובכן?

המשולח.

הנשמה של הגוססת עומדת להכנס בילד העתיד להולד. וכל זמן שהאשה האחת עודנה חיה-חברתה המעוברת אינה יכולה לילד. וכשתתרפא החולה – המעוברת תפיל...

בטלן ג.

אך עור כל אדם! עינים לו ולא יראה את הנעשה בארבע אמות שלו.

מאיר (פונה אל השלחן).

ראו, הזמין לנו הקדוש ב"ה זהוב אחר ל„תקון". נקרא תהלים, ונשתה „לחיים", והקדוש ברוך הוא ברחמיו ישלח רפואה שלמה לחולה...

בטלן א.

באו ונקרא בחדר המיוחד. (לבחורי הישיבה) בחורים, מי מכם שיקרא עמנו תהלים יקבל רקיק של כוסמין. (מקצת מן הבחורים פורשים ויוצאים לחדר המיוחד. יוצאים לשם גם הבטלנים ומאיר. מקץ רגע נשמע משם קול קריאת תהלים בנוסח המקובל: „אשרי האיש אשר לא הלך" וגו'. המשולח נשאר לבדו, יושב דומם, מציץ תחלה בארון הקודש אחר כך בחנן. הנן נכנס).

חנן.

(פניו לאט, עיף מאד, מאין כח לעמוד על רגליו. הולך באין מטרה, צולל ברעיוני לבו, רואה את הארון פתוח, עומד ומשתאה). הארון פתוח? מי פתחו בעצם הלילה? בשביל מי נפתח? (נגש ומסתכל בו). ספרי תורה... עומדים כחיים, צפופים זה לזה, שלוים ודוממים... ובהם צפונים כל רזי עולם, כל הסודות הנעלמים משׁשׁת ימי בראשית ועד סוף כל הדורות... כל השמות, כל הצרופים, כל הרמזים... ומי ידלה את הצפונות? מי יגלה את הנסתרות? (מונה). אחד, שנים, שלשה... תשעה—תשעה ספרים. כמנין „אמת" במספר קטן. ולכל ספר ארבעה „עצי חיים"—בסך הכל—ל"ו... שוב ל"ו... אין לך יום שלא יבא לידי מספר זה. ומה בא לרמז—איני יודע. אבל מרגיש אני שסוד גדול צפון בו. ל"ו — עולה ב' פעמים ח"י. והוא גם — לאה. ג' פעמים ל"ו עולה חנן. ל"ו — משמעו „לו", כלומר, אליו. למי? ו„לאה" מה פירושה? (רועד) לא ה', בלעדי אלהים, חס ושלום! כמה נורא הרעיון, ועד כמה הוא מושכני אחריו!..

הנך (מרים ראשו מן הספר ומתבונן אל חנן).

חנן! מתהלך אתה כבעל החלומות...

הנן.

(מתעורר ורואה את הנך. נגש ויושב אצלו. דובר לנפשו). רמזים אין מספר, ודרך ישרה אין. שם העירה קראסני, ובעל השם שמו אלחנן.

הנך.

מה אתה סח?

חנן.

מי? אני? לא כלום. מתבונן הייתי.

הנך.

נשתקעת בקבלה יותר מדי. מיום שבאת לכאן, לא ראיתי ספר בידיך.

חנן (מתאמץ להבין).

לא ראית ספר בידי... ספר בידי... איז

הנך.

איזה ספר? פשוטו כמשמעו! גמרא, פוסקים! מהי השאלה?

חנן.

גמרא? פוסקים?.. לא ראית בידי, אתה אומר... (כחולם) גמרא – קרה ויבשה... פוסקים – קרים ויבשים... (הפסקה. רוחו שב אליו, הולך ומתעורר מדי דברו). כתחת לארץ יש עוד עולם אחר, העולם התחתון, כדמות העולם אשר על הארץ מלמעלה. שם ימים רחבי-ידים ותהומות עמוקות, יערות-צד ומדבריות נוראים. ועל פני הימים אניות גדולות תהלכנה ומשברים גדולים יהמיון. ובמדבריות תרעשנה כערות וסופות ופחדי עולם ישלטו בקרב היערות... ואולם אחת מנע מהם אלהים: את רקיע השמים. השמש לא תזרח שם וברקים לא ישלחו שם רמזיהם... וכזאת היא הגמרא! גדולה היא ונוראה מאד מאד, אין קץ וגבול לה, ואולם הרם לא תרים את האדם בלהבות-אש השמימה... לא כן הקבלה! היא תשלח ברק ונגלו כל שערי שמים לעיניך; עולמי עולכות אשר אין חקר להם יראו לנוגה זרחה, ואת נשמתך תשא למרומי אין סוף, דרך היכל החכמה הנעלמה, עד בואך אל ה„פרדס" פנימה להציץ מאחורי הפרגוד... (נרתע לאחור). אין הנה יכול לדבר... לבי, לבי...

הנך.

כדבריך כן הוא. ואולם אל תשכח, כי עלית-חזון למרום

סכנה כרוכה בה; יש לחוש משום נפילת-פתאום למעמקי תהום... הגמרא מרוממת את האדם מעט מעט, בהדרגה, בלי רעש וחזון, ואולם מחסה ומצודה היא לו; כשומר נאמן תעיר עליו להצילו מכל רע וכאם אומנת תשאהו בחיקה. תסוככהו סביב שריון ברזל קשקשים, ולא תתנהו לסור מן הדרך הישרה ימין ושמאל כמלוא השערה. לא כן הקבלה. גדולה העליה, אך הנפילה בסופה גדולה ממנה... זוכר אתה מה שלמדת? (בניגון של גמרא) ארבעה נכנסו לפרדס: בן עזי, בן זומא, אחר ור׳ עקיבא, בן עזי הציץ ומת, בן-זומא הציץ ונפגע, אלישע בן אבויה קצץ בנטיעות, ורבי עקיבא לב ו נכנס בשלום ויצא בשלום...

חנן.

אל תפחידני. אין אנו יודעים את הדרך, שהלכו בה, ולשם מה נכנסו לפרדס. אולי נכשלו בדרכם, לפי שנכנסו לשם כדי להציץ בלבד, ולא על מנת לתקן. והרי מצינו כמה גדולים בדורות האחרונים, כגון האר״י הקדוש ובעל שם טוב זכרונו לברכה, שנכנסו ולא נכשלו.

הנך.

ואתה אומר להדמות אליהם?

חנן.

חלילה לי. אני בדרכי אלך

הנך.

ודרכך מה היא?

חנן.

לא תבין ללבי.

הנך.

אבינה. גם בלבי עזה עוד התשוקה למדרגות הגבוהות.

חנן (כמפקפק רגע).

קר מעשיהם של צדיקים – לתקן נשמות, להסיר מהן כבלי החטא ולהעלותן לשרשן העליון. כבדה המלחמה, לפתח חטאת רובץ. תקנת נפש אחת, והנה שניה באה, נפש חדשה וחטאים חדשים. תקנת דור אחד, והנה דור חדש בא וחטאים חדשים עמו, – והמלחמה מתחדשת. ודורות יורדים מטה, וצדיקים מתמעטים והולכים. . .

הנך

ומה יש אפוא לעשות, לפי דעתך ?

חנן (בחשאי ומתוך בטחון).

לא להלחם עם החטא אנו צריכים, אלא לתקן אותו. כמו שצורפים זהב מסיגים ופסולת, כן יש לצרף את החטא מטומאתו, שלא ישאר בו אלא ניצוץ הקדושה בלבד.

הנך (תמה).

ניצוץ קדושה בחטא ? אתמהה !

חנן

כל מעשי ידיו של הקב"ה – ניצוץ של קדושה מחיה אותם, וגם את החטא עשה אלהים.

הנך

מה אתה סח ! את החטא הביא הס"ם לעולם !

חנן

ואת הס"ם מי ברא ? הקב"ה ! ואם כן גם בס"ם עצמו ובמעשי ידיו של הס"ם ניצוץ של קדושה יש.

הנך (בבעת).

ניצוץ של קדושה בס"ם ? !

חגי,

הס"ם הוא הסטרא אחרא, כלומר, הצד השני, צד שמאל, של האלהות. ואם כן, בהכרח גם בו יש ניצוץ של קדושה.

הנך (בחרדה).

למעלה מהשגתי היא! ... הנח לי להתבונן בדבר! ...
(כובש פניו בכפות ידיו. משפיל ראשי ושוהה במקומו בלי תנועה).

חנן (מתיך התעוררות).

איזהו העז שבחטאים? מהו החטא האורב לאדם תמיד? איזהו החטא, שקשה ביותר להתגבר עליו? — הוי אומר, התשוקה אל האשה — לא כך?

הנך (כשראשו מושפל).

כך...

חנן (בקול רועד מגיל).

וכשמצרפים ומזככים אותו החטא, באופן שלא ישאר בו אלא הניצוץ של הקדושה, כל הטומאה מתמרקת ונהפכת מיד לקדושה עליונה, ל„שיר השירים"... שומע אתה, ל„שיר השירים"
(מסתכל בעינים בוערות, מתחיל שלא מדעת לומר „שיר השירים").
„הנך יפה, רעיתי, הנך יפה, עיניך יונים מבעד לצמתך... שערך כעדר העזים שגלשו מהר גלעד, שניך כעדר הקצובות שעלו מן הרחצה, שכלם מתאימות ושכלה אין בהם". (בנגנו הוא עוצם עיניו. הדלת נפתחת בלאט ואל בית הכנסת באה בצניעות, כמהססת קצת, לאה, ידה אוחזת ביד פרידה, אחריהן הולכת גיטל; מאיר יוצא לקראתן מן החדר המיוחד).

מאיר (תמה מאד).

ראו! בתו של ר' סנדר? לאה?

לאה (מתכוששת).

זוכר אתה? הבטח הבטחתני להראותני את הפרוכיות העתיקות.

. . . (כתחלת דבריה מפסיק חנן את זמרתו, פוקח עיניו לרווחה ומתבונן בלאה. כל השעה שלאחר כך — או שהוא צופה בלאה צפיה מסתורית, או שעומד במקומו ועיניו עצומות).

פרידה (למאיר).

הראם נא, את הילדים, את הפרוכיות, הראם נא. לאה'לי נדרה לבית הכנסת, לזכר נשמת אמה, פרוכת. משי נקי תעשה את הפרוכת, ומרוקמת זהב טהור, מעשי כרובים: תבנית אריות ונשרים, כרקמת הפרוכת בימי קדם. פרש יפרשו את הפרוכת על ארון הקודש, ונשמת אמה הטהורה תשמח בגן-עדן (לאה מבטת סביבה מתוך צניעות, רואה את חנן ומשפילה עיניה, נסוגה אחורנית ושוהה כל הזמן במקומה, כשהיא נבוכה, עיניה מושפלות ודעתה מפוזרת).

מאיר.

הריני מוכן ומזומן! תיכף ומיד אני עומד ומוציא לעיניכן את כל מיני הפרוכת, את המהודרות ביותר, את העתיקות ביותר, משופרי דשופרי (נגש אל הארון ומוציא משם פרוכת אחרי פרוכת).

גיטל (חוששת ביד לאה).

לאה'לי, אין את יראה לעמוד בבית הכנסת בלילה?

לאה.

מעודי לא הייתי בלילה בבית הכנסת, חוץ מב„שמחת תורה״. מה עגום מראה המקום הזה עתה! מה עגום!

פרידה.

בנותי, כך הוא מראה בית הכנסת מעולם. בחצי הלילה יבואו הנה המתים להתפלל והניחו פה מאבלם ומיגונם...

גיטל:

סבתי, אל תסיחי במתים. מפחדת אני.

פרידה (אינה שומעת).

ובשחר, בשעה שהקב״ה בוכה על חרבן בית מקדשו, דמעותיו נושרות לתוך בתי כנסיות, ולפיכך כתליהם של בתי הכנסיות הישנים דולפים... ולסיד את הכתלים אסור! כשבאים לסידם—הם מתרעמים וזורקים אבנים...

לאה.

כמה עתיק, כמה ישן־נושן בית הכנסת למראה! מבחוץ אין הדבר ניכר כל כך.

פרידה.

אכן עתיק־ימים וישן־נושן הבית. אין זוכר ואין יודע, מתי נבנה. אומרים, שמצאו אותו באדמה בנוי... כמה שרפות, כמה דליקות נפלו בעיר, כל הבתים נשרפו והיו לאפר, ובית הכנסת יצא בשלום. האש לא שלטה בו. רק פעם אחת אחזה האש בגגו, ומיד באו חבורות חבורות של יונים, נפנפו ונפנפו בגפיהן וכבו את האש..

לאה (כלא שומעת, לנפשה).

מה עצוב, מה עגום המראה, ומה חביב ללב!.. קשה עלי הפרידה מבית־כנסת עתיק זה. רוצה אני להצמד אל קירות קדשו, לגפפו, לחבקו ולשאל אותו: מה לך, בית הכנסת, שככה קדרו פניך? למה אתה שומם ועצוב כל כך? מדוע החשית ונאלמת דומיה?... רוצה אני — איני יודעת מה אני רוצה, אך לבי, לבי יהמה לו, ונפשי עליו תשתוחח...

מאיר

(מביא את הפרוכיות ופורשן אחת אחת על הבימה) הנה העתיקה מכלן. שנותיה מאתים. פורשים אותה על הארון רק לימי הפסח.

גיטל (כתפעלת).

כמה יופי! ראי, ראי, לאה׳לי! שני אילנות מרוקמים זהב

עבות על פני קטיפה שחומה, ושתי יונים על האילנות. למטה מהם — שני אריות תופשים מגן־דוד. בימינו אין למצוא לא זהב כזה ולא קטיפה כמוה.

לאה.

כמה רך וענוג מראה הפרוכת וכמה עגום (מחלקת את הפרוכת ונושקתה)

גיטל (רואה את חנן תופסת ביד לאה).

לאה׳לי, הביטי וראי, שם בחור עומד ומסתכל בך, מה מוזר מבטו.

לאה (מבלי נשוא עין).

מבחורי הישיבה הוא. חנן שמו... אכל בביתנו ארוחות ימים. אחרי כן נעלם ולא נראה ימים רבים.

גיטל.

מה לוהטות עיניו בהביטו בך...

לאה.

ככה משפטו כל הימים... עינים לוהטות לו. ובדברו אלי — תקצר נשימתו. וגם נשימתי תקצר... הרי לא נאה, שבחור ובתולה זרים זה לזה יבואו בדברים.

גיטל.

מסתכל הוא בך, וכאלו קורא הוא לך בעיניו. אין זאת כי אם מתאוה הוא לגשת ומתבייש.

לאה.

הייתי רוצה לדעת, מה לו, שככה חורו פניו? החולה הוא?

פרידה (למאיר).

מאיר׳קי, הלא תתן לנו לנשק את התורה. תבוא נבוא אל

בית אלהים ונצא בלא נשיקת תורתו הקדושה!

מאיר.

אדרבה! (נגש לארון קודש. גיטל מושכת את פרידה, אחריהן — לאה. מאיר פותח את הארון, מוציא ספר תורה ונותן להן לנשיקה).

לאה.

(בעברה על חנן, מתעכבת, נושאת אליו עיניה ומשפילן מיד. בקול רועד ותרישי). שלום לך, חנן... שוב אתה פה...

הנן (בכבדות).

הן... (מנענע בראשו).

פרידה.

לאה'לי, באי שקי את התורה הקדושה. (לאה הובקת את התורה ברעדה ומעתרת עליה נשיקות מתוך דבקות עצומה, פרידה מתוך חבה). צדקנית!... (בראנה), רב לך, רב, בתי. את התורה אין לנשק יותר מדי. של אש היא, אש שחורה כתובה על גבי אש לבנה... (לאה מרפה בלי המדה מן התורה, פרידה מתוך דאגה יתרה פתאום) מהרנה, בנותי, הביתה. אויה, כמה התמהמהנו פה! מהרנה הביתה. (כממהרת לצאת, מאיר סוגר הארון, מאסף הפרוכיות ומצניען ושב אל החדר).

חנן.

(שוהה בלי נוע על מקומו ועיניו עצומות, מתחיל לנגן חרש חרש פסוקי שיר השירים, ממקום שהפסיק). „כחוט השני שפתותיך ומדברך נאוה. כפלח הרמון רקתך מבעד לצמתך".

הנך (מרים ראשו ומקשיב).

מה אתה מזמר? (חנן משתתק, פוקח עיניו ואינו רואה זה שלפניו. הנך מביט בו). פאותיך רטובות, שוב טבלת...

חנן (מיכנית).

הן...

הנך.

ובשעת טבילה — כונות ויחודים עפ"י ספר "רזיאל"?

חנן.

הן...

הנך.

ואינך מתירא?

חנן.

לא.

הנך.

ואתה מתענה "הפסקות" משבת לשבת? ולא קשה לך הדבר?

חנן.

קשה עלי האכילה בשבת מן התעניות בימות החול. תאות האכילה בטלה אצלי לגמרי. (הפסקה).

הנך.

וכל זה למה? מה אתה רוצה להשיג?

חנן.

(אחרי הפסקה קלה כמשיב לעצמו). רוצה אני להשיג אבן=חן, לרככה כדונג, להתיכה בדמעה זכה ולספגה בנשמתי... רוצה אני להמשיך עלי שפע זוהר מן ההיכל השלישי של הספירה השלישית, ספירת תפארת (נאלם מהתרגשות, מתעורר פתאם מתוך דאגה). כן, ועוד אחרת: (בלחש כמגלה סוד). עלי עוד להשיג שתי כדים מלאות דינרים... בשביל איש אחד שאין לנצחו אלא בדינרים, בדינרי זהב...

הנך (תמה):

הכזה אתה חפץ? — (מניד ראש). השמר לך חנן, בכחות הקדושה לא תשיג חפצך...

חנן.

ואם לא בכחות הקדושה?

הנך. (נבהל).

ירא אני לשבת אתך יחדיו. (עומד והולך לו, מן החדר יוצאים מאיר ובטלן א').

בטלן א:

כלינו ח"י מזמורים—ודי! הנגמור את כל התהלים בשכר זהוב אחד? אתמהה!

מאיר.

פשיטא! אבל מה אעשה, ועליהם חביבה קריאת תהלים לשמה... (נכנס אשר).

אשר (בחום).

ברוך החייט נזדמן לי ברחוב. מקלימובקא הוא בא, מקום שנסע לשם סנדר לראות חתן לבתו, וספר, שהענין בטל בגלל מזונות... סנדר דרש, שיפסוק המחותן עשר שנים מזונות לבני הזוג, וזה לא הסכים אלא לחמש. ומשום כך בטל כל הענין.

מאיר (במרירות).

זאת הפעם הרביעית.

בטלן ג.

לבי לבי לו —

המשולח (אל בטלן ג. בחיוך).

מילא, נתבטל. מה בכך? מסתמא כך גרם המזל. וכי לא אתה הוא שאמרת כך?

חנן (מודקף בעליצות).

שוב נצחתי אני! (צונח בלי כח על הספסל. שוהה בלי תנועה במקומו, ופניו מביעים שמחת נצחון. מן החדר יוצאים בטלן ב. בחור הישיבה).

הבטלנים (זה אל זה).

מזל טוב, מזל טוב! יהי רצון שישלח הקב"ה לחולנית רפואה שלמה (תוקעים כף זה לזה).

המשולח (כשהוא לוקח בידו את תרמילו ומוציא מתוכו פנס).

עת לי לצאת לדרך.

מאיר.

מה החפזון?

המשולח:

הלא משולח אני. בידי ישלחו הפריצים זה לזה ידיעות שונות וגם חפצים יקרים, ועלי להיות זריז בשליחותי.

מאיר.

אנה תצא בלילה? חשך ואפלה. תשגה בדרך.

המשולח.

פנסי בידי והוא ינחני למישרים.

מאיר.

הלא טוב לך לחכות עד הבוקר...

המשולח.

הבוקר רחוק עודנו, והדרך ארוכה. כחצות הלילה אצא לדרך. (מתיר תרמילו).

בטלן א.

עתה יש לטעום טעימה כל שהיא. מאיר, למה תתמהמה?

מאיר.

כבר הכל מוכן. גם י"ש וגם רקיקים. (מוציא צלוחית מחיקו ומראה). בואו ונצא לפרוזדור... (הדלת נפתחת, ואל הבית נכנסים בהרחבה סנדר וכנופיה של יהודים).

סנדר.

(שוהה בפתח. מביט סביבו בעליצות, בקול רם, דרך תקיפות). עבור עברתי לפני בית הכנסת ואמרתי: אבואה נא ואראה, מה אנשי שלומנו עושים? סבור הייתי: יושבים ועוסקים בתורה, והנה לבסוף — הרי הם מכינים עצמם לשתות „תיקון"! אכן חסידים טרטקוביים אתם. חה-חה-חה!

כלם (נדחפים לקראתו בשמחה רבה).

ברוך הבא! ר' סנדר! אורח בזמנו!

בטלן ג.

אתנו תשתה „תיקון".

סנדר.

פרא אדם! אני בעצמי אתן „תיקון". ברכוני ב„מזל טוב". „תנאים" כתבתי לבתי היחידה, בשעה טובה ומוצלחת (חנן סורעוע ומביט עליו בעינים פקוחות לרווחה).

כלם.

מזל טוב! מזל טוב!

סנדר. (רואה הצלוחית ביד מאיר)

מה זה לפני? יי"ש? אשר! מהרה רוצה אל ביתי וצו בשמי להכין "כיבוד". אמר, כי עוד מעט ונבוא כלנו הביתה! רוץ, אל תעמוד! קל כצבי!

בטלן א (למאיר):

ואת הצלוחית טמון. יבוא יומה! (מאיר טומן)

מאיר (לסנדר).

ילנו הוגד זה היום, כי לא באת עם המחותנים לידי גמר, ואתה שב ריקם.

בטלן ג.

וכמה נצטערנו על כך!

סנדר.

הענין, באמת, כמעט שנתבטל משום מזונות. ואולם ברגע האחרון הסכים המחותן, וה"תנאים" נכתבו.

חנן (מזוקף, חור פנים. בנשימה קצרה).

תנאים?.. תנאים?.. היכי תמצא? אם כן כל היגיעה לבטלה! והצרופים?.. והסגופים?.. והטבילות עם הכונות? הכל לבטלה, הכל... ועתה מה? (מזדעזע). לא ה'? לא מה' יצא הדבר!.. (לפתע פתאום, כאלו זרחה מחשבה גדולת עליו, בשמחה.) עתה ידעתי סוד השם הקדמון! (בלי נשימה משמחה עצומה.) אני נצחתי!!! אני!!! (נופל ארצה).

המשולח

(מוציא פנס מתרמילו, בינו לבין עצמו.) הנר כבה. יש להדליק נר אחר. (הפסקה מאניתת).

סנדר (מתבונן לצדדים):

מה החשכה פה? מאירקה, העלה נרות. (מאיר מדליק).

המשולח (בהשאי לסנדר).

אמרת, שברגע האחרון הסכים המחותן?

סנדר (מודעזע בתמהון ופחד).

כן...

המשולח.

יש שהמחותנים מבטיחים ואינם מקיימים... ובאים לידי תגרה... ופעמים — לידי דין תורה... מאד מאד יש להזהר...

סנדר (נבעת, בהשאי למאיר).

מי הוא יהודי זה? אני רואהו בפעם הראשונה...

מאיר.

לא מבני מקומנו. עובר אורח. משולח.

סנדר:

מה הוא מבקש מעמי?

מאיר.

איני יודע.

סנדר (נרגע).

עד שיכינו בביתי את ה„כבוד", נשב אל השלחן כאן ונשוחח מעט (כלם יושבים אל השלחן). אולי יספר אחד מכם בגדולתו של אדמו"ר ר' עזריאל'קה, שיחיה לאורך ימים, אולי יש שיודע

לספר בשמו דבר־מופת או משל ושיחה נאה. שיחה קלה שלו יקרה מפנינים.

המשולח.

אספר לכם בשמו משל אחד: פעם בא לפניו „גביר" עצום. נתן בו ר' עזריאל עיניו הבהירות והכיר בו מיד, שקמצן הוא. תפסו בידו והוליכו לחלון ואמר: „הביטה ואמור, מה אתה רואה?" „בני אדם!" — עונה הגביר ותמה מאד לשאלת הרב — רואה אני בני אדם". לקחו הרב והעמידו לפני המראה: „ועתה מה אתה רואה?" — „עתה — ענה הגביר והסתכל במראה — איני רואה אלא את עצמי". הוא הדבר—אמר הרב — כאן זכוכית וכאן זכוכית, אלא שהזכוכית של המראה מחופה כסף קצת, והמשמש בה שוב אינו רואה בני אדם, אלא את עצמו.

סנדר (אין דעתו נוחה).

קוצים אתה מטיל בעיני, ר' יהודי,? שמא סבור אתה לרמז עלי?

המשולח.

חלילה וחס!

בטלן ב׳

מהראוי לנגן זמר.

סנדר.

אדרבה, אדרבה.

בטלן ג:

רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם,
הָבָה, בְּחָלִיל לְךָ אֲנַגְּנָה;
הָבָה, בְּחָלִיל לְךָ אֲנַגְּנָה.
אַיֵּה אֶמְצָאֶךָּ וְאַיֵּה לֹא אֶמְצָאֶךָּ?
אִם בַּאֲשֶׁר אֵלְכָה, שָׁם עִמִּי אָתָּה,
וּבַאֲשֶׁר אֶפְנֶה, לְנֶגְדִּי אָתָּה.
וְאֵין דָּבָר אִם לֹא אָתָּה,
אַתָּה הַכֹּל וְהַכֹּל אָתָּה,
אַתָּה, רַק אַתָּה, אַךְ אָתָּה
אַתָּה, אַתָּה, אָתָּה.

כָּל הַטּוֹב הֲלֹא מִיָּדְךָ אַתָּה.
וְגַם הָרָע־מִיָּדְךָ אַתָּה,
וְאִם אַתָּה לִּי מָה אִירָא רָע?
אַתָּה הַכֹּל וְהַכֹּל אָתָּה.
אַתָּה, רַק אַתָּה, אַךְ אָתָּה,
אַתָּה, אַתָּה, אַתָּה, אָתָּה;

מִזְרָח—אַתָּה, מַעֲרָב—אַתָּה,
צָפוֹן—אַתָּה, דָּרוֹם—אַתָּה;
מַעְלָה—אַתָּה, מַטָּה—אַתָּה,
אַתָּה, רַק אַתָּה, אַךְ אַתָּה,
אַתָּה, אַתָּה, אַתָּה, אָתָּה.

סנדר:

פלאי־פלאים, כפתור ופרח! עתה נקום לרקד! לא כן? סנדר משיא בתו היחידה ונפטר בלי ריקוד? לא יעשה כן בין חסידי טרטקוב? (סנדר והזקנים עומדים במעגל איש ידו על כתף רעהו, ראשיהם מוטים הצדה, עיניהם נשואית וסובבים לאט לאט, מזמרים בתוך כך נגון חשאי ועצוב. סנדר נתק מן המעגל.) ועתה ריקוד של שמחה! בחורים! (מקצת בחורים נגשים.)

בטלן ב:

והיכן יתר הבחורים? איה הנך? וחנן איהו?

סנדר (מתוך קצת דאגה).

אַ־אַ! הגם חנן פה? איהו? היכן חנן? הביאוהו הלום

מאיר (רואה את חנן שוכב על הארץ).

הנה זה ישן על הארץ.

סנדר.

העירו אותו את הריקא! עוררוהו!

מאיר (מעורר — בחרדה).

איננו מתעורר! (הכל נגשים אל השוכב ומנערים אותו).

בטלן א.

הוא מת!

בטלן ב. (מגביה ספר מעל הארץ, רועד).
ספר רזיאל המלאך נפל מתוך ידו!

המשולח.

הציץ—ומת...

המסך.

מערכה שניה.

רחבה של עיר. משמאל בית כנסת עתיק של עץ, גג על גג. לפניו, מן הצד—תלולית עפר ומצבה ישנה שכתוב עליה: „פ"נ הקדושים והטהורים חתן וכלה שנהרגו על קידוש השם. שנת ת"ח לפ"ק. תנצב"ה. אחרי בית הכנסת — מבוי, ואחריו בתים קטנים אחרים, שמצטרפים אל הדיקורציה. מימין—ביתו של סנדר—בית גדול של עץ, בעל קומה אחת ובעל אכסדרה. שער רחב של החצר, ואחריו מבוי ושורת חנויות ותריסין שמצטרפים גם הם לדיקורציה. בדקורציה מימין, אחרי החנויות, פונדק, גן, ארמון הפריץ, דרך רחבה יורדת לנהר. מעבר לנהר, על פני שפתו הגבוהה- בית־עולם זרוע מצבות. על פני הנהר משמאל נטוי גשר, וסמוך לו— טחנה. קרוב אל המצינה — בית מרחץ ו„הקדש". בירכתי הבמה — יער כבד.

שערי חצרו של סנדר פתוחים לרוחה. בתוך החצר עומדים שלחנות ארוכים, שנמשכים ויוצאים החוצה לרחבה. השלחנות ערוכים, ומסביב להם על גבי ספסלים, מסובים עניים ואביונים, בעלי מומים, זקנים וזקנות וילדים, וכלם אוכלים לתאבון. משרתים יוצאים מן הבית ובידיהם אלפסים מלאים מיני מאכל וטסים מלאים פת ומגישים לשלחן.

לפני החנויות ודתריסין יושבות נשים, סורגות פוזמקאות ואינן גורעות עיניהן מבית סנדר. בעלי בתים ובחורים, עם תיקי טלית ותפלין בידיהם, יוצאים מבית הכנסת, באים עד לפני הבתים והחנויות, עומדים ומסיחים. מבית סנדר עולה קול כלי זמר ומחולות. נשמעת משם המולה מטושטשת. התעוררות ותנועה מסביב. השעה שעת צהרים. ברחבה של עיר כנגד בית הכנסת עומד אורחו של הגביר, יהודי בא-בימים בלבוש אטלס ואצלו בטלן ב

האורח (נותן ידיו באבנטו, מתבונן בבית-הכנסת).

בית-כנסת מהודר לכם, בנין גדול, נאה — השכינה שורה עליו. ישן, בודאי.

בטלן ב.

ישן=נושן. זקנים אומרים, שאבות אבותיהם לא ראו בבנינו.

האורח (רואה את המצבה).

וזו מה היא? (נגש וקורא) „פה נקברו הקדושים והטהורים חתן וכלה, שנהרגו על קידוש השם שנת ת״ח. (אל הבטלנים) של גזרות ת״ח, בודאי.

בטלן ב:

בשעה שנפל הרשע חמיל, ימח שמו, על העירה ושחט בה כמה וכמה נפשות של יהודים, הרג בתוכם חתן וכלה בשעת חופתם. ובמקום שנהרגו, אצל בית הכנסת גופו, שם היתה קבורתם. ושניהם בקבר אחד, כדין הקדושים. הכל קוראים לו: „הקבר הקדוש״. (בלחש, כמגלה תעלומה) ועד היום הזה, בכל פעם שהרב מסדר קדושין אצל בית הכנסת, נשמע כעין קול אנחה יוצא מתוך הקבר הקדוש. ומנהג בידנו, שבאים אחרי החופה ומרקדים מסביב לקבר, כדי לשמח את החתן והכלה הטמונים שם.

האורח.

מנהג משובח. (מן החצר יוצא מאיר, נגש אל המשותחים).

מאיר (בחום).

אכן סעודת עניים היא! מעודי ועד היום לא ראו עיני סעודת עניים כמוה!

האורח

ואין פלא. סנדר משיא את בתו היחידה.

מאיר (בהתרגשות).

נתח דג לכל אחד, צלי בשר מנה יפה, פרפראות ומיני

תרגימא לקינות סעודה! ויי״ש לפני הסעודה — כרצון איש ואיש, ודובשנית — חתיכה הראויה להתכבד לכל אחד! הלא עולה זה לכמה מיליון. לא יאומן כי יסופר!

בטלן ב.

סנדר — עיניו בראשו. המקיל בכבוד אורח קרוא — אין בכך כלום. אם יתרעם — יתרעם. אבל המזלזל בעניים — אל יהי הלקי עמו! עני שבא לפניך—כלום יודע אתה מה טיבו? אפשר עני הוא. ואפשר בריה אחרת בדמות עני. מי נביא וידע? אולי „נסתר” הוא, אחד מל״ו...

מאיר.

ואולי גם אליהו הנביא... בידוע, שעשוי הוא להתגלות בדמות עני.

האורח.

לא בבני אדם עניים בלבד יש להזהר. גם אדם סתם יש שאין אתה עומד על טיבו. אין לדעת מה היתה המדרגה שלו בגלגולים הקודמים, ולשם מה חזר ובא לעולם הזה... (מן הנבור השמאלי יוצא המשולח ותרמילו על כתפו. נג״ש).

מאיר (מושיט לו כפו).

שלום עליכם! שוב בא כבודו למחננו?

המשולח

שוב שולחתי לכאן.

מאיר.

ליום־טוב באת, לחתונה של גביר..

המשולח

שמעה הולך בכל הגליל.

מאיר:

אולי פגע כבודו את המחותנים והחתן בדרך. הם אחרו לבוא.

המשולח.

החתן בוא יבוא בזמנו. (הולך לבית הכנסת, מאיר ובטלן ב. הולכים לחצר. מאחורי השלחנות נראית לאה בבגדי חתונה, סובבת במחול, כל פעם עם זקנה אחרת מן העניות. שאר העניות נמשכות אליה. אלה שנפטרו מן המחול יוצאות לרחבה ומתלקטות חב.)

אשה ותינוק בחיקה (מתיך

אני רקדתי עם הכלה.

זקנה הגרת.

וגם אני! לפפתיה וסובבתי עמה. חי-חי!

גבן.

למה מרקדת הכלה עם הנשים דוקא! גם אני הייתי מתאוה ללפפה ולהסתובב עמה. חי-חי!

העניים.

חי-חי-חי! (יוצאות לאכסדרה פרידה, גיטל, בתיה).

פרידה.

אויה לי. לאה׳לי עודנה מרקדת עם העניים. הלא תתעלף! בנותי! הביאוה מהרה הנה. (יושבת על הספסל באכסדרה. גיטל ובתיה נגשות אל הכלה).

גיטל.

רב לך, לאה׳לי, לרקד, בואי.

בתיה.

הלא תתעלפי. (ה״א וגיטל תופסות את לאה בידיה ואומרות למשכת משם).

העניות.

(סובבות את לאה וצועקות בתחנונים ובקול בוכים).

— עמי לא רקדה עדיין. במה גרועה אני מאחרות?
— שעה שלמה אני מחכה לה!
— הניחו לי. אחרי אלקה הגיע תורי שלי!
— עם יחנה החגרת הסתובבה כעשר פעמים, ואני לא זכיתי אפילו פעם אחת. אוי, מזלי הרע! (מאיר יוצא ועומד על ספסל).

מאיר (בקול רם ובדרך זמר).

כֹּה אָמַר ר' סֶנְדֶּר, סֶנְדֶּר הַגְּבִיר:
יֵאָסְפוּ לֶחָצֵר כָּל עֲנִיֵּי הָעִיר!
וִיקַבֵּל כָּל אֶחָד נְדָבָה בְּסֵבֶר פָּנִים:
יו״ד פְּרוּטוֹת בִּמְזוּמָנִים, יו״ד פְּרוּטוֹת בִּמְזוּמָנִים!

העניים.

(רצים דחופים ומבוהלים לחצר פנימה, הודפים זה את זה וצועקים בקול מהתרגשות).

יו״ד פרוטות! יו״ד פרוטות! (ברחבה מבחוץ נשארות רק לאה, גיטל, בתיה והזקנה הסמויה קצת).

הזקנה הסמויה קצת (בתפשה את לאה).

אי אפשי בנדבה! לו אך תרקדי עמי כל שהוא! רק הקפה אחת! זה לי ארבעים שנה שלא רקדתי! הה, מה היטבתי לרקד בימי בעורי! (לאה מלפפת אותה ומרקדת. הזקנה לא תרפה ממנה

מבקשת) עוד ! עוד ! (סובבות ; הזקנה — נשימתה קצרה—צועקת מתוך טירוף) עוד !.. עוד !.. (גיטל מושכתה משם בעל כרחה ומוליכתה אל החצר. חוזרת מיד, וביחד עם בתיה מביאה את לאה אל הספסל; המשרתים מסלקים השלחנות, סוגרים השער).

פרידה.

חורת את כסדין, לאה׳לי. עיפת מאד.

לאה.

(עוצמת עיניה, מרימה ראשה; דובבת כמעט שלא מדעת):

חבקוני, לפפוני, נצמדו אלי... נמשכו אלי באצבעותיהם הקרות. ראשי עלי סחרחר... לבי תעה... אחרי כן אחזה בי יד־פתאם ותשאני הרחק... הרחק...

בתיה (נבהלת):

אהה, לאה׳לי, ראי: את שמלתך קמטו ולכלכלו. מה תעשה עתה?

לאה (כבתחלה).

כשעוזבים את הכלה ביום חופתה לבדה — רוחות באות ונושאות אותה למרחקים...

פרידה (נבהלת).

מה הדברים אשר בפיך, לאה׳לי? את כחות הטומאה אין להזכיר אפילו בשמם! יושבים הם צפופים בכל הפנות והמחבואים, בכל החורים והסדקים, את הכל הם רואים, את הכל הם שומעים, יושבים ומצפים, שיזכירו בשמם הטמא, ומיד הם קופצים ומתנפלים על האדם. תוף־תוף־תוף!

לאה (פוּמחת עיניה).

לא רעים הם...

פרידה

לשבחם אסור. כשמשבחים רוח רעה, כח מתוסף בו ויוצא לעשות מעשי תעתועים.

לאה (באמונה שלמה):

לא רוחות רעות סובבות עלינו, כי אם נשמות של בני אדם, שמתו קודם זמנם. והן הן הרואות כל מעשי ידינו ושומעות לכל דברי פינו.

פרידה.

ישמרך אלהים, לאה'לי! למה תדברי כזאת? איזו נשמות? הנשמות הטהורות פורחות ועולות לשמים, ומנוחתן בגן העדן...

לאה (מפסיקתה).

לא, סבתי, עמנו הן. (בנעימה אחרת) סבתי! האדם הלא לחיים ארוכים יולד, ובמותו קודם זמנו — שארית ימי חייו אנה היא באה? להיכן באים ששון ימיו וצער חייו? מחשבותיו ומעשיו שנקצבו לו מראש — מה יהא עליהם? והבנים אשר נועדו לו ולא הביאם לעולם? אנה באים כל אלה? להיכן? (מתוך הרהורים) היה היה עלם אחד, ונשמה גבוהה היתה לו ומחשבות עמוקות, דרך חיים ארוכה היתה לפניו. ובפתע פתאם, בן רגע אחד—והנה נפסקו חייו. ובאו בני אדם זרים וקברוהו באדמה נכריה. ואיה אפוא שארית ימי חייו? אמרי פיו שנקטעו לפני האמרם, ותפלותיו, שנפסקו באמצע—מה יהא עליהם? נר שכבה—חוזרים ומדליקים אותו, והוא דולק והולך עד כלותו. ואיככה זה יכלה נר החיים שכבה לפני זמנו. לאן יעלם ויאבד?

פרידה (מנענעת בראשה).

אסור להרהר במופלא ממנו, בתי. אלהים הוא היודע תעלומות, ואנחנו עורים כלנו, ומה נבין דרכו? (המשולח נגש לשם, סבל שתרגשנה בכך בעלות השיחה, ושוהה במקומו, לא רחוק מלאה).

לאה (כלא שומעת. כדרך ודאי)

לא. חיי האדם לא יאבדו גם הם. אדם שמת קודם זמנו — נשמתו חוזרת לעולם הזה וערומה בלי דמות הגוף תשלים חקו ותמלא צבאו. גומרת היא את מעשיו, שמחה תחתיו את שמחותיו ומקבלת את יסוריו.. (הפסקה) סבתי! אמור אמרת, כי בחצי הלילה יבואו המתים אל בית הכנסת להתפלל... הללו באים לגמור את תפלותיהם, שנפסקו באמצע... (הפסקה) אמי מתה בעלומיה. לא זכתה לראות כל עולמה בחייה. אקומה נא ואלכה היום אל קברה ואזמין אותה לחופת בתה, והיא תבוא, וביחד עם אבי תוליכני אל תחת החופה ואחרי כן תרקד עמי.. וגם שאר הנשמות כולן מתהלכות בתוכנו, אבל לא נראה אותן בעינינו ולא נבין להן... (בחשאי.) סבתי! מי שרוצה בכל לבו, זוכה לראותן ולשמוע קולן ולהבין הגיגן כמו בחייהן. אני יודעת.. (הפסקה, מורה באצבע על הקבר הקדוש). הנה הקבר הקדוש. ידוע הוא לי מילדותי. יודעת אני את החתן והכלה הטמונים שם. הרבה פעמים ראיתים בחלום ובהקיץ, וקרובים הם לי כבני משפחתי... צעירים ומאושרים יצאו לחופה, דרך חייה ארוכים, ימי שני אדם, היתה משוכה לפניהם. והנה באו פתאם בני אדם אכזרים וקרדומות בידיהם — והחתן עם הכלה נפלו חללים. בקבר אחד נקברו והנאהבים לא נפרד לנצח... ובכל חתונה וחתונה, בשעה שמרקדים מסביב לקברם — שניהם יוצאים ונוטלים לעצמם חלק משמחתם של החתן והכלה החיים... (עומדת והולכת אל הקבר, פרידה וגיטל הולכות אחריה, בקול רם אל הקבר) חתן וכלה, קדושים וטהורים! הריני מזמינה אתכם ליום כלולותי. בואו והתיצבו עלי תחת חופתי. (נשמעת תרועת זמרה של קבלת-פנים. לאה נותנת קול ויחה ומטה לנפל גיטל ובתיה תומכות בה).

גיטל (תומכת בה).

למה נבעת? החתן הנה זה בה, וכלי הזמר ירדו השערה לקבל פניו בתרועה.

בתיה.

ארוצה נא ואראה פניו.

גיטל.

וגם אני. אחרי כן נשובה ונגידה לך, מה מראהו? רוצה את?

לאה (בחשאי).

לא

בתיה.

מתבוששת. אל נא תתבוששי, פתיה. לא נגיד לאיש. (משמאילות בחפזון, לאה ופרידה שבות לאכסדרה).

פרידה.

דרך הכלה שתהא שואלת מחברותיה ללכת ולראות את החתן ולהודיעה אחר כך, מה מראהו, הלבן אם שחור?

המשולח.

כלה...

לאה (מזדעזעת)

מה רצונך? (מסתכלת בו בעיון).

המשולח.

בשמות המתים, אמנם שבות אל הארץ, אבל לא בלי דמות

הגוף, כאשר תדמי את. יש שנשמה אחת מתגלגלת דרך כמה גופים, עד שהיא נצרפת כלה. (לאה שותה דבריו בצמא). נשמות חוטאות מתגלגלות בחיות, בעופות ובדגים, ואפילו בצמחים. הן עצמן אינן יכולות להצרף מאליהן — אין חבוש מתיר עצמו — ומצפות הן לאחד מן הצדיקים, שיביא להם את תקונן. ויש נשמות, שהן בעצמן, בגלגולן החדש, מתקנות מה שפגמו בגלגולים הקודמים...

לאה (ברטט).

דבר עוד, דברה!

המשולח.

ויש שנשמה נדחת, שלא תמצא לה מנוחה, נכנסת בגוף חי כעין „דבוק"... ועל ידי כך היא מוצאת את תקונה. (נעלם. לאה עומדת נרעשת. סנדר יוצא).

סנדר.

מה אתה יושבת פה, בתי?

פרידה.

משמחת היתה את העניים בשעת הסעודה. מרקדת היתה עמהם ונתעלפה ועתה ישבה להנפש קצת.

סנדר.

יישר כחך, בתי! לשמח עניים — מצוה גדולה! (מביט לשמים.) היום נוטה. המחותנים והחתן כבר באו. מוכנות אתן?

פרידה.

יש לה עוד ללכת לבית העולם.

סנדר.

לכי, בתי, לכי לבקר את אמך. (נאנח) שפכי לבך על קברה

הזמיני אותה לכלולותיך. אמרי לה, שאני רוצה להוביל עמה ביחד את בתי היחידה לחופה. אמרי לה, כי עשיתי ככל אשר בקשה מעמי לפני מותה. עיני ולבי נתונים היו כל הימים לך, רק לך. בת ישראל כשרה וטהורה גדלתיך, ועתה בחרתי לך איש, תלמיד חכם וירא-שמים ובן-אבות. (בוכה ומוחה דמעותיו. חוזר לביתו. ראשו כפוף. הפסקה).

לאה:

סבתי החביבה, בבית העולם מותר להזמין אל החתונה עוד את מי שהוא, מלבד אמא?

פרידה:

רק את בני המשפחה הקרובים ביותר; תזמיני את הסבא ר' אפרים, את הדודה מירה'לי.

לאה:

רצוני להזמין עוד אחד... שאינו קרוב.

פרידה:

אסור, בתי; כשתזמיני איש זר, יקפידו שאר המתים, ויעשו לך, חלילה רעה.

לאה:

לא זר הוא... כאחד מבני הבית היה בתוכנו:

פרידה (בחשאי):

חנן? (בדאגת חרדה.) אוי, בתי, בתי, יראה אני. אומרים עליו, שמת מיתה מגונה... (לאה בוכה בחשאי.) אל נא, אל נא

תבכי, בתי. הזמיני גם אותו. עלי העון. (נזכרת.) אבל, הרי אינִי יודעת את קבורתו ולשאול—לא נאה...

לאה:

אני יודעת...

פרדה:

מניין לך?

לאה:

ראיתי קברו בחלום. (עוצמת עיניה. לנפשה.) וגם אותו ראיתי. וגם ספר לי על כל אודותיו, ובקש שאזמינהו אל החתונה..

גיטל ובתיה באות דחופות).

גיטל, בתיה (שתיהן כאחת, ובהתרגשות).

ראינוהו! ראינוהו!

לאה (נרתעת).

את מי? את מי ראיתן?

גיטל:

את החתן! שחרחר הוא! שחרחר!

בתיה:

לא, לבן הוא! לבן!

גיטל:

הבי, נשובה לראותו! (מסתלקית בחפזון).

לאה (קמה).

סבתי, נלכה לבית העולם...

פרידה (אבלה).

נלכה, בתי, אַח־אַח־אַח! (לאה שמה סודר שחור על כתפיה. הולכת עם פרידה אל המבוי שמימין. הבמה מתרוקנת שעה קלה, תרועת כלי הזמר. מן המבוי שמשמאל יוצאים נחמן, ר' מנדל, מנשה, בחור כחוש וקטן, מטושטש ובעל עינים גדולות, מפוחדות. אחריו הולכים גברים, נשים, מלובשים בגדי יום טוב. מן הבית יוצא לקראתם סנדר).

סנדר (נותן ידו לנחמן):

שלום עליכם, מחותן! ברוך הבא! (נושקים זה את זה, נותן שלום למנשה—ונשיקות, נותן שלום לשאר הבאים.) והדרך איך היתה, מחותן?

נחמן.

הדרך היתה קשה ורעה מאד מאד. נטינו מן המסלה ותעינו זמן רב בשדה. אחרי כן נפלנו אל בצה וכמעט שטבענו בה. בקושי רב נחלצנו ממנה. מי יודע, אמרתי, אם לא יד כחות־הטומאה באמצע, והשטן מעכב... איך שהוא ברוך השם! באנו למועד הנכון!

סנדר.

ודאי עיפים אתם? ולהנפש אהם מבקשים?

נחמן,

אין פנאי. עוד דברים לנו בעניני ההתחייבות שבינינו, על אודות סילוק הנדוניא, מתנות, רח"ש וכל"ז...

סנדר.

אדרבה! (מלפפו ושניהם מתהלכים הנה והנה בחצר ומשיחים בחשאי).

ר׳ מנדל (למנשה).

הסכת ושמע: אל השלחן תשב במנוחה שלמה, בלי זיז כל שהוא, בכפיפת ראש ובשתיקה... ותיכף לסעודת החופה, כשיכריז הבדחן: „יעמוד החתן לדרשה!״ — תקום ממקומך ותעמוד על הספסל ותגיד את הדרשה בקול רם ובניגון. בדרשה — כל המרבה להרים קול הרי זה משובח! אל תתביש! שומע אתה?

מנשה (מיבָנית).

שמעתי. (בחשאי) רבי... ירא אני...

ר׳ מנדל (נבהל).

מה היראה? שמא שכחת את הדרשה?

מנשה.

את הדרשה זוכר אני...

ר׳ מנדל.

ולמה אתה ירא?

מנשה (מתוך צער גדול).

איני יודע... ביציאתי לדרך מיד נפל עלי פחד גדול. זרים לי המקומות החדשים, ומעודי לא ראיתי קהל אנשים רבים כאלה. פחד תוקפני, כשהם מביטים עלי מסביב... ירא אני מעיניהם... (מתפלץ). רבי, אין פחד כפחד עיניהם של בני אדם זרים...

ר׳ מנדל.

אלחש לך מעין הרע.

מנשה (כלא שומע).

רוצה הייתי להשאר בדד, לחסות בצל פנה, להסתר מעינים. והנה קהל אנשים זרים מסביב לי, ועלי לדבר עמם, לרוקד בפניהם... כעולה לגרדום אני בעיני... (בפחד סתרים). רבי! וקשה עלי מכל — אימה שלה!.. אימת אותה הבתולה הזו!..

ר׳ מנדל.

חזק ויאמץ לבך. התגבר על הפחד! פן תשכח, הלילה, את הדרשה. נכנס ונחזור עליה. (הולכים משם).

מנשה.

(רואה את הקבר הקדוש ונרתע לאחוריו. תופס בר׳ מנדל.) רבי, מה זה? קבר באמצע העיר! (נגשים וקוראים בחשאי את הכתב שעל גבי המצבה. שוהים במקומם מחרישים וכפופי ראש. סנדר נכנס לבית, נחום ושאר המחותנים הולכים לשמאל אל המבוי: מן החצר יוצאים אחד אחד העניים, תרמיליהם על כתפיהם ומקלם בידם. הולכים בלאט על פני הסצינה ונעלמים מעיניהם במבוי משמאל! מקצתם שוהים רגע).

אשה גבוהה והורת מראה:

כלתה הסעודה. היתה כלא היתה...

זקנה חגרת:

הבטיחו קערת־מרק לאיש—ולא נתנו...

גבנת:

חלה—פחות מכזית...

קטע בקב שלו:

עשיר שכמותו, ועינו רעה מתת גלוסקא לאיש.

האשה הגבוהה וחורת המראה.

הקצרה ידם לתת גם בדל תרנגולת? מובטחתני, שלאורחים העשירים הגישו גם תרנגולים, גם אוזים וגם ברבורים אבוסים...

הזקנה הסמויה.

במותם יהנו מהם התולעים. אַח, אַח=אַח! (הולכים משם. מנשה ור' מנדל מטיילים כפופי ראש במבוי. הבמה מתרוקנת. דרך הבמה עובר בנחת המשולח, חשכה ממשמשת ובאה. החנוניות סוגרות חניותיהן. בבית הכנסת ובבית סנדר עולה אור הנר. אל האכסדרה יוצאים סנדר, גיטל בתיה, מביטים כה וכה).

סנדר (בדאגה);

איה לאה? לאה איה? ואיה הזקנה? מדוע הן מתמהמהות כל כך לבוא מבית העלמין... אולי קרה אסון?

גיטל, בתיה (שתיהן באחת);

נצא לקראתן. (מן המבוי הימיני יוצאות פרידה ולאה בחפזון);

פרידה;

מהרי, בתי, מהרי! התמהמהנו מאד. ולמה שמעתי בקולך? יראה אני שלא יקרנו אסון, חלילה.

סנדר;

הנה הן! למה התמהמהתן! (מן הבית יוצאות נשים).

הנשים;

בוליך את הכלה להדלקת הנרות. (מכניסות את לאה הבּיתה).

פרידה (לניטל ובתיה):

נפלה מתעלפת. בקושי השיבותי אליה רוחה. עודנה רועדת.

בתיה.

צמה יום תמים. לבה חלש.

ניטל.

השפכה דמעות על קבר אמה?

פרידה:

כל עוד נפשה בה! (אצל הפתח מציעים כסא למושב הכלה, מביאים את לאה ומושיבים אותה; מן המבוי שכנגד יוצאים נחמן, ר' מנדל, מנשה המחותנים. מנשה—נושא לפניו הינומא בידו והוא הולך נבעת. כשעיניו מושפלות, ואומר להשליך את ההינומא על פניה! מן המבוי הימיני יוצא המשולח).

לאה:

(קורעת מעליה את ההינומא, קיפצת ועומדת ממקומה, הודפת מעליה את מנשה וצועקת בקול:) לא אתה חתני (מהומה: דכל חרדים אל לאה).

סנדר (נפעם ונרעש).

בתי, בתי! מה לך בתי?

לאה.

(מתפרצת ורצה אל הקבר הקדוש, פורשת כפיה.) חתן וכלה קדושים וטהורים, היו למגן לי! (נופלת על הקבר. מקימים אותה. מבטת כה וכה כמטורפת, צועקת בקול שאינו שלה, קול גבר.) אַ־אַ! קבר קברתם אותי, ועתה שבתי אל בת זוגי ולא אסור

עוד ממנה. (נחמן נגש אליה היא צועקת לו בפניו.) ח מ ל י ו ק ! ! (הוא נרתע בחרדה).

נחמן: (נבהל):

היא יצאה מדעתה.

המשולח:

דבוק נכנס בכלה. (מהומה גדולה בקהל;

המסך.

מערכה שלישית.

בבית ר' עזריאל מירופולי. חדר גדול. מימין דלת אל החדרים הפנימיים. בתוך הקיר הקדום פתח לרחוב. משני צדי הפתח ספסלי בית. כנסת. בקיר חלונות. משמאל, כמעט לכל אורך הקיר, שלחן רחב מכוסה מפה לבנה. על השלחן — תלים של פרוסות חלה. בראש השלחן—כורסא. בקיר שכנגד—ארון קדש ו„עמוד" . למולם שלחן לא־גדול, ספה, כסאות אחרים .

מוצאי שבת אחר תפלת מעריב. בחדר — חסידים . הגבאי מיכאל עומד לפני השלחן ומסדר את תלי פרוסות־החלה. אצל ארון־הקדש יושב המשולת, וכנופיה של חסידים נצבת עליו. חסידים אחרים יושבים לבדם ומעיינים בספרים. חסיד א. וב. עומדים באמצע החדר על־יד השלחן הקטן . מתוך החדרים הפנימיים נשמע זמר תרישי „אלהי אברהם, יצחק ויעקב"

חסיד א (לחברו , באמצע החדר) .

האורח הבא מספר נפלאות מבהילות, פחד אחזני לשמען .

חסיד ב.

מה הפחד ?

חסיד א.

מעשים נוראים ! ורמזים גדולים יש בהם, דברים בגו ... מעין מה שיש בספורי מעשיות של הבראסלובי . . .

חסיד ב .

אם זקני החסידים שומעים, ודאי שאין חשש .

חסיד ג (אל המשולת) .

יספר מעלתו. יוסיף לספר.

המשולח

השעה מאוחרת.

חסיד ג.

ה„רבי" לא יצא במהרה.

המשולח (מספר).

בסוף העולם—הר גבוה יש, ובראש ההר נתונה אבן גדולה, ומן האבן נובע מעין זך וטהור. ובסוף העולם השני נתון לב העולם. מפני שכל דבר בעולם יש לו לב. וכל העולם גופו—גם הוא לב אחד גדול לו. ולב העולם צופה תמיד מרחוק אל המעין הזך ולא ישבע מראות והוא מתגעגע ונמשך ומשתוקק וצמא אליו. אבל להתקרב אליו אינו יכול, מפני שברגע שהוא זז ממקומו כדי פסיעה אחת — מיד נעלם מעיניו ראש ההר ומעינו הזך. וכשלב העולם אינו רואה רגע אחד את המעין הזה, מיד כל חיותו פוסקת. ובלי חיות הלב אין חיים לכל העולם והוא נוטה למות. והמעין הזך אין לו זמן משלו, והוא מתפרנס מן הזמן שלב־העולם נותן לו במתנה. ונותן לו לב־העולם יום אחד. וכשהיום נוטה לערוב—המעין הזך מתחיל מזמר כנגד לב העולם, ולב העולם אף הוא מתחיל מזמר כנגד המעין הזך, וזמרת שניהם מתפשטת בעולם, וקרני אור יוצאות ממנה ונמשכות אל כל הלבבות של כל הדברים שבעולם, ומלב לחברו... ואיש אחד, נאמן וחנון, משוטט ועובר בעולם ומלקט את ניצוצי האור של הלבבות ואורג מהם את הזמן, וכשגומר לארוג יום תמים, הוא נותן את היום ללב העולם, ולב העולם נותנו אל המעין הזך—וזה חי עוד יום אחד...

חסיד ג.

הרב הולך. (הכל משתתקים וקמים ממקומם. מן החדרים הפנימיים יוצא ר' עזריאל, והוא איש זקן לבוש לבנים ומצנפת שטריימל בראשו.)

ר׳ עזריאל.

(משוקע ברעיונותיו, פוסע בנחת אל השלחן ויושב בכובד אברים על כורסא. מיכאל עומד מימינו. החסידים סובבים את השלחן, הזקנים שבהם יושבים על הספסלים, והצעירים עומדים מאחוריהם. מיכאל מחלק „חלה" לקהל. ר׳ עזריאל מרים ראשו ומתחיל מנגן בחשאי ובקול רועד: „דא היא סעודתא דדוד מלכא משיחא"! הכל עונים אחריו. אוכלים מן החלה. מתחילים לנגן, תחלה בחשאי וזמר בלי מלים, זמר עצוב ומלא תקיפות מסתורית. הפסקה. ר׳ עזריאל מתאנח מעומק הלב תומך ראשו בזרועותיו ושוהה רגע משוקע ברעיונותיו. דממת מות ופחד אלהים בבית. ר׳ עזריאל מרים ראשו ומתחיל לדבר בחשאי ובקול רועד.) מספרים על „בעל־השם" הקדוש, זכותו יגן עלינו (הפסקה כל שהיא): פעם אחת באה למזיביז׳ כת של ליצנים, ממיני בריות הללו, שמראים מעשי נפלאות ברבים. מתחו חבל על פני הנהר, ואחד מהם יצא לרקד על גבי החבל. רצו בני אדם מכל פנות העיר אל הנהר לראות את הפלא, בעוונותינו הרבים. ויצא גם „בעל־שם־טוב" אל הנהר, ועמד בתוך הקהל, עומד ומציץ באותו בר־נש, שמרקד על החבל. היו הכל תמהים: „הבעל שם" יצא לראות דברים כאלה! — חברו עליו תלמידיו ושאלו אותו, מה פירוש הדבר? ענה „הבעל שם" ואמר: יצאתי להתבונן ולראות, היאך בן אדם עובר על פני תהום עמוקה. ראיתי והרהרתי: „אלו היה האדם עמל ומתיגע בתקון נשמתו כשם שהוא עמל וטורח בגופו — על פני כמה תהומות עמוקות היתה הנשמה עוברת דרך החבל הדק של החיים". (אנחה מעומק הלב. הפסקה. החסידים מתבוננים זה בזה מתוך התפעלות).

חסיד א.

דברים העומדים ברומו של עולם!

חסיד ב.

גבוה מעל גבוה!

חסיד ג.

אין לשער ואין לערוך!

ר׳ עזריאל.

(רומז למיכאל, וזה גוחן). מיכאל! איש זר בינינו.

מיכאל.

(פונה כה ורואה את המשולח.) משולח הוא. באתי עמו בדברים. מקובל גדול.

ר׳ עזריאל.

לשם מה בא לכאן?

מיכאל.

איני יודע. אולי אבקשהו לצאת?..

ר׳ עזריאל.

חלילה! אדרבה, את הגר יש לקרב. תן לו כסא. (מיכאל תמה קצת, מגיש כסא למשולח. וזה מהסס קצת ויושב. מן החסידים אין איש מרגיש בדבר).

ר׳ עזריאל.

(ניתן עין באחד מן החסידים, וזה מתחיל לזמר נגון מסתורי בלי מלים ר׳ עזריאל כבתחלה.) גדול וקדוש עולמו של הקדוש ברוך הוא, והקדושה מכל ארצות העולם — ארץ ישראל, והקדושה מכל ערי ארץ ישראל—ירושלים, והקדוש מכל המקומות בירושלים — בית המקדש; ובבית המקדש המקום הקדוש ביותר — מקום קודש הקדשים (הפסקה כל שהיא). שבעים אומות יש בעולם; הקדושה שבכלן—האומה הישראלית; הקדוש מכל שבטי ישראל — שבט לוי; הקדושים מכל בני לוי — הכהנים; הקדוש מכל הכהנים — הכהן הגדול (הפסקה כל שהיא). שנ״ד ימים בשנה; הקדושים שבהם—ימים טובים; למעלה מהם—קדושת יום השבת; למעלה מכלם—קדושת יום הכפורים, שבת שבתון (הפסקה כל שהיא.) שבעים

לשונות בעולם; הקדושה שבכלן — לשון הקודש; הקדוש ביותר בלשון זו—התורה הקדושה, מכל דברי התורה קדושים ביותר— עשרת הדברות, ובעשרת הדברות קדוש ביותר — שם הויה. (הפסקה כל שהיא.) ופעם אחת בשנה כל ארבע הקדושות העליונות מתחברות יחד: ביום הכפורים, כשנכנס הכהן הגדול לקודש-הקדשים והוגה את השם המפורש. ומפני שהשעה הזאת היתה קדושה ונוראה עד אין שיעור—סכנה גדולה היתה בה לכהן גדול ולכלל ישראל; שאלמלי נכשל, חס ושלום, הכהן הגדול באותה שעה מכשול כל שהוא, כגון על ידי הרהור חטא או נדנוד של מחשבה זרה, היה כל העולם חרב חס ושלום (הפסקה כל שהיא.) כל מקום שאדם עומד עליו ונושא משם עיניו השמימה—קודש קדשים הוא. כל יום בחיי האדם—יום כפור הוא. כל איש ישראל כהן גדול הוא, וכל מלה שיוצאת מפי האדם בקדושה ובטהרה—שם הויה הוא. ולפיכך כל מחשבה זרה של האדם, כל ירידה וכל נפילה שלו — מביאה חורבן לעולם כלו (הפסקה בקול רועד). נשמות ישראל מתוך יסורים קשים ועינויים גדולים, דרך כמה וכמה גלגולים, כתינוקות אל היק אמם, נמשכות הן ומתגעגעות לכסא הכבוד. ופעמים כשהן מתקרבות עד הכסא ומגיעות סמוך לו ממש—יש שהקלפה גוברת, חס ושלם, והנשמה נכשלת ונופלת... ולפי גודל העליה—עוצם הנפילה.. כל מה שהעליה גבוהה ביותר—הירידה עצומה יותר. ונשמה כזאת כשהיא נופלת לתהום—כל העולמות וכל עשר הספירות בוכים ומתאבלים עליה (הפסקה. כמתעורר.) בני, היום נקצר בסעודת „מלוה מלכה”. (כולם, חוץ ממיכאל, יוצאים בחשאי כשהם נמצאים תחת רושם דבריו של ר׳ עזריאל. הפסקה קטנה.)

מיכאל.

רבי! (ר׳ עזריאל מציץ בו דומם ועצב.) רבי! סנדר מבריניץ בא.

ר׳ עזריאל (כחוזר על דבריו).

סנדר... מבריניץ... יודע אני.

מיכאל.

צרה גדולה באה עליו. בתו היחידה—„דיבוק" נכנס בה.

ר' עזריאל (כבתחלה.)

„דיבוק" נכנס בה... יודע אני.

מיכאל.

והביא את בתו אל ה„רבי"...

ר' עזריאל (כמדבר לנפשו).

אלי?... אלי?... היאך? וכי מי ומה אני? כלום יש „אני" שלי בעולם?

מיכאל.

העולם כלו משכים לפתחך...

ר' עזריאל.

העולם כלו... עולם שרוי באפלה... צאן עורות נמשכות אחרי רועה עור.. אלו היה עינים להם, לא היו באים אלי, אלא היו נושאים את עיניהם לזה, שיש לו „אני", שהוא הוא „האני" היחידי של כל העולם.

מיכאל.

רבי, ואתה שליחו.

ר' עזריאל (נאנח מן הלב).

כך אומר העולם, אבל אני איני בטוח בדבר. זה ארבעים שנה אני יושב על כסא הרבנות ועדין איני יודע, אם באמת שליחו של הקדוש ברוך הוא אני. יש שעה שאני מרגיש מעין

קרבה להקדוש ברוך הוא, כביכול, ובאותה שעה, יש לי שליטה בעולמות העליונים. כל ספקותי עוברים ובטלים באותה שעה. אבל יש שעות, שאני קטן וחלש מאד בעיני, והרי אני כתינוק אובד... ובשעות כאלה אני עצמי צריך חזוק וסעד...

מיכאל.

זכורני....

ר' עזריאל (גבעת):

מה אתה זוכר? מה?

מיכאל:

פעם אחת בא רבי לביתי בחצות הלילה ובקש ממני לקרוא עמו „תהלים". אז קראנו כל הלילה „תהלים" ובכינו.

ר, עזריאל.

כך... הדבר היה לפני כמה וכמה שנים. עתה רע לי מאז... (בקול תחנונים.) מה בני אדם מבקשים מעמי? זקן אני וחלש, גופי תש, הנשמה נכספת להתבודדות... וכל הצער והיסורים של כל העולם משכימים לפתחי. לפני נגלים נגעי כל הלבבות. הכל מצפים לישועה מידי ותובעים תפלה מפי... כל פתקא שמגישים לי הרי היא כמחט בבשרי... (בוכה) אין כח עוד... אינני יכול.

מיכאל

רבי! רבי!

ר, עזריאל:

איני יכול... איני יכול... (בוכה).

מיכאל.

רבי! אל ישכח נא, שהרבה דורות של צדיקים וגדולים עומדים מאחוריו.. אביו ר' איצילי, זכרונו לברכה, ואבי אביו האדמו"ר ר' וולוולי הגדול... תלמידו של הבעש"ט..

ר' עזריאל.

(רוחו שב אליו מתוך הרהורים).

אבותי... אבי הקדוש זכרונו לברכה, ששלש פעמים נתגלה אליו אליהו... דודי ר' מאיר בר שהיה עולה לרקיע בקריאת-שמע. אבי זקני ר' וולוולי הגדול שהיה יודע להחיות מתים.. (פונה למיכאל.) יודע אתה, מיכאל, אבי זקני היה מגרש דיבוק בלי השבעות, בלי שם, אלא בגערה אחת... שומע אתה? בגערה אחת. (מתעודד) בשעת דחקי אני מכוון לבי אליו, והוא עומד לי באותה שעה. גם עתה לא יעזבני. אמור לסנדר ויבוא! (מיכאל יוצא שב עם סנדר.)

סנדר

(פורש כפיו לר' עזריאל) רבי, רחם עלי! הושיעני! הצילה נפש בתי יחידתי!

ר' עזריאל.

איכה באה הצרה?

סנדר.

שעה קלה לפני החופה קרה הדבר...

ר' עזריאל.

(מפסיקו) לא כך שאלתי... א י כ כ ה היה הדבר ובשלמה?

סנדר.

איני יודע, רבי.

ר׳ עזריאל.

אין התולעת נכנסת לתוך הפרי, אלא אם כן נכנס תחילה רקבון.

סנדר.

רבי, בתי היחידה— בת ישראל כשרה. כל ימיה מצניעה ללכת ומעודה לא יצאה מרשותי...

ר׳ עזריאל.

יש שבנים נענשים בעוון אבותיהם.

סנדר

אלו מצאת בי עוון, הייתי מקבל עלי תשובה...

ר׳ עזריאל.

ואת „הדיבוק" שאלו מי הוא ולמה נכנס בגוף הבתולה?

סנדר:

איננו מגלה... אך לפי הקול הכירו בו, שאחד מבחורי הישיבה הוא, שלמד בישיבה שלנו ומת לפני ימים מועטים מיתה חטופה בבית־המדרש. עסק בקבלה ונפגע.

ר׳ עזריאל:

על ידי מי?

סנדר.

על ידי כחות הטומאה, בודאי... שעות אחדות לפני מותו אמר לאחד מחבריו, שאין להלחם עם החטאים, ושיש ניצוץ של קדושה גם בסטרא אחרא, רחמנא לצלן! גם רוצה היה להשיג על־ידי מעשה־כשפים שתי חביות מלאות דינרי־זהב...

ר' עזריאל.

הידעת אותו?

סנדר.

הוא אכל על שלחני.

ר' עזריאל (מסתכל עמק בסנדר.)

שמא חטאת כנגדו במה שהוא?

סנדר.

איני יודע... איני זוכר... (בצער גדול) רבי, הלא אינני בלתי אם בשר ודם... (הפסקה)

ר' עזריאל. (בהחלטה).

הביאה את הבתולה. (סנדר יוצא. ר' עזריאל משתקע ברעיונותיו. על הסף נראה סנדר ופרידה, שמחזיקים את לאה בידיה. (כשמגעת לפני המפתן היא מסרבת להכנס).

סנדר.

בתי, חוסי על אביך והכנסי. אל תבישיני בפני רבנו.

פרידה.

בואי, בתי, בואי, מחמל-נפשי.

לאה.

סבתי, רוצה אני להכנס, ואיני יכולה.

פרידה.

התחזקי, בתי, והכָּנסי!

לאה (בקול הדבוק).

איני רוצה להכנס! איני רוצה (מתאמצת להשתמט).

ר' עזריאל (בחשאי, דרך פקודה).

בתולה! גוזרני עליך להכנס לחדר! (לאה כופפת ראשה נכנעת ונכנסת בלאט) שבי! (יושבת. סנדר ופרידה מחזיקים בידיה)

לאה (הדבוק. מתפרצת פתאום ממקומה.)

הניחו לי! איני רוצה.

ר, עזריאל.

דבוק! גוזרני עליך, שתאמר, מי אתה?

לאה (הדבוק).

הרב דמירופול! אתה יודע מי אני. ולאחרים איני רוצה לגלות שמי.

ר' עזריאל.

אין אני שואל לשמך; שואל אני, מי אתה?

לאה (הדבוק).

הנני אחד מאלה, שחפשו שבילים חדשים...

ר' עזריאל.

רק התועים מן הדרך הישרה יבקשו להם שבילים חדשים. תמימי דרך ילכו בה לבטח.

לאה (הדבוק).

צרה היא יותר מדאי.

ר' עזריאל.

כבר קדמך „אחר". גפ הוא אמר כזאת—וקצץ בנטיעות. (הפסקה). למה נכנסת גם הבתולה?

לאה (הדיבוק).

בן זוגה אני...

ר' עזריאל.

על פי התורה אין רשות למתים להיות בין החיים.

לאה (הדבוק).

לא מתי.

ר' עזריאל.

לעולם אחר יצאת ושם עליך להיות עד שיִתָּקע בשופר הגדול. על כן גוזרני עליך, שתצא מגוף הבתולה ותשוב למקום מנוחתך, ולא יכרת ענף רך מגזע ישראל.

לאה. (הדבוק צועק).

הצדיק ממירופול! ידעתי מה גדול אתה ומה רב כחך! ידעתי כי מלאכים ושרפים מצוות פיך ישמורו. ואולם אני לא אובה לך ולא אשמע. אין לי לאן לילך, כל הדרכים נסגרו בעדי, כל השערים ננעלו בפני, ומכל עברים אורבות לי רוחות רעות, הפוערות עלי פיהן לבלעני חיים. (בקול רועד) יש שמים וארץ ועולמות בלי־מספר ובכולם לא מצאתי לי מקום מנוחה. ועתה בשעה שנשמתי העלובה והנרדפת מצאה לה את מנוחתה, אתה רוצה לגרשני מפה. אנא רחמני, אל תרדפני ואל תשביעני.

ר׳ עזריאל.

נשמת־נוד! נחומי נכמרו אליך ולא אמנע את עצמי מן הטורח לגאלך מידי מלאכי־החבלה. אבל מגוף הבתולה מחויב אתה לצאת.

לאה (הדביק. בקול־עוז).

לא אצא!

ר׳ עזריאל.

מיכאל! הבא „מנין" יהודים (מיכאל יוצא ושב עם עשרה הודים). עדה קדושה! הנותנים אתם לי רשות ויפוי כח לגרש בשמכם מגוף בת־ישראל רוח שאינו רוצה לצאת מאליו?

המנין.

רבנו, אנו נותנים לך רשות ויפוי כח לגרש בשמנו מגוף בת־ישראל רוח שאינו רוצה לצאת מאליו!

ר׳ עזריאל (קם ממקומו)

הדבוק! נשמת אדם שהלך מעולמנו! בשמה וביפוי כחה של עדת יהודים קדושים אני עזריאל בן הדסה גוזר עליך, שתצא תיכף ומיד מגוף הבתולה לאה בת חנה ולא תגרום ביציאתך שום נזק לא להבתולה הנ"ל ולא לשום אדם מן העומדים כאן ולא לשום בריה שבעולם. ואם לא תציית לי — אצא כנגדך בחרמות ושמתות ונדויים וקללות ובכל כח ידי הנטויה... ואם תעשה כמצותי אשתדל בכל מאמצי כחי לתקן אותך ולגרש מעליך את כל השדים והמחבלים הסובבים אותך.

לאה (הדביק)

איני מתירא מפני החרמות והקללות ובהבטחותיך איני מאמין

אין כח בעולם שיוכל להמציא לי מנוחה. אין בגן עדן היכל עליון מהיכלי עתה, ואין תהום עמוקה מן התהום הנכונה לי. לא אצא.

ר׳ עזריאל

בשם אל שדי אני משביעך בפעם האחרונה, שתצא מן הבתולה לאה בת חנה! ואם לא תשמע גם הפעם בקולי, אטיל עליך חרם ואמסרך בידי מלאכי חבלה! (הפסקה של אימה)

לאה (הדבוק)

בשם אל שדי הריני דבוק ומדובק בבת זוגי ולא אפרד ממנה עד עולם.

ר׳ עזריאל.

מיכאל! תן לעדה איצטליות לבנות, צו להוציא שבעה ספרי-תורה והכן שבעה שופרות ושבעה נרות שחורים. (מיכאל יוצא. הפסקה של אימה. מיכאל שב ובידו שופרות ונרות שחורים. המשולח נושא אחריו אצטליות לבנות. מיכאל פותח את ארון-הקודש. המשולח מונה את האצטליות.)

המשולח,

אצטלית אחת יתרה. (פוגה כה וכה) אין זאת, כי אם איש אחד חסר פה.

ר׳ עזריאל (כמתעירר ונזכר דבר-מה).

אין להטיל חרם על נפש אחת מישראל אלא אם כן נוטלים תחלה רשות ממרא דאתרא... מיכאל, הצפין בין-כך את השופרות ואת הנרות עם האצטליות... מיכאל קח מקלי ולך אל הרב ר׳ שמשון ואמור לו בשמי, שאני מזמין אותו לבוא תכף ומיד לכאן. (מיכאל לוקח את השופרות והנרות ויוצא יחד עם המשולח, הנושא בידו את האצטליות. ר׳ עזריאל אל „מנין" היהורים: יכולים אתם לצאת בינתים.

(הם יוצאים... הפסקה. ר' עז־יאל מרים ראשו). סנדר! היכן נשארו המחותנים והחתן?

סנדר.

נשארו לשבות בבריניץ.

ר' עז־יאל.

שלח רץ להגיד להם בשמי, שישארו בבריניץ ויחכו לפקודתי.

סנדר.

הנני שולח כרגע.

ר' עזריאל;

לפי שעה אתה יכול לצאת ולהוציא מעלי את הבתולה אל החדר השני.

סנדר.

רבי, רבי! במה נתחייבתי עונש כזה?

לאה (מתעוררת בקולה שלה)

סבתי! יראה אני!.. מה יאמרו לעשות לי?

פר־דה

הוא לא יעשה רע. הרבי לא יוכל לעשות רע (היא וסנדר מוציאים את לאה לחדר השני).

ר' עזריאל (יושב שקוע ברעיונותיו ומתעורר)

ואפילו אם בעולמות העליונים גזרו אחרת, אנכי אבטל את גזר־הדין! (נכנס ר' שמשון).

ר' שמשון

שבוע טוב, רבי!

ר' עזריאל. (קם לקראתו).

שבוע טוב — שנה טובה רבי, שב. לשם ענין גדול הטרחתי עליכם לבוא לכאן. יש להציל בת ישראל מן הדיבוק, שנכנס בה רחמנא לצלן, ואינו רוצה לצאת בשום פנים. תחבולה אחת עוד נשארה בידנו: לצאת כנגדו בחרמות ונדויים. ואני מבקש בזה ממעלתך, שתסכים אל הדבר וזכות פקוח־נפש תעמוד לך...

ר' שמשון (באנחה).

ההרם כלי־זין קשה לחי וכל שכן למת. אבל באין ברירה אחרת וכבוד קדושתו מוצא בדבר צורך השעה — גם אני מסכים. אבל מתחלה עלי לגלות לפני הרבי סוד אחד, שיש לו נגיעה בענין הדיבוק...

ר' עזריאל

אדרבה.

ר' שמשון

רבי, זוכר אתה, לפני עשרת שנים היה אברך אחד רגיל לבוא לביתך, ניסן רבקה'ס שמו. למדן גדול ומקובל.

ר' עזריאל.

זכורני; הוא נסע למרחקים ושם מת בחצי ימיו.

ר' שמשון.

בלילה הזה נראה אלי ניסן רבקה'ס זה בחלום שלש פעמים ותבע שאזמין את סנדר לדין תורה.

ר' עזריאל.

במה הוא מחיב את סנדר.

ר' שמשון.

זאת לא הגיד לי... הוא רק טען שסנדר שפך את דמו.

ר' עזריאל:

כשיהודי תובע את חברו לדין תורה, אין הרב רשאי להסתלק, וכל־שכן אם התובע הוא מת שיכול לתבוע לבית־דין של מעלה. על כל פנים, טענותיו של המת אינן ענין אצל הדיבוק.

ר' שמשון.

יש להן ענין לכך... שמעתי, כי הבחור המת שנכנס כדבוק בבתו של סנדר, היה בנו של ניסן רבקה'ס... מספרים על־דבר עוד התחייבות אחת שהיתה לסנדר ביחוסו לניסן ולא עמד בה.

ר' עזריאל (הושב קצת).

אם כן אדחה את גירוש הדבוק עד למחר בצהרים. מחר אחרי ותיקין, אם ירצה השם, ניטיב חלום לכבודו ואתה תזמין את המת לדין־תורה ואחר־כך אגרש אני ברשותך את הדבוק על ידי חרם.

ר' שמשון.

יען כי דין־תורה בין חי ובין מת הוא ענין קשה ובלתי־שכיח. הייתי רוצה לבקש ממך, רבי, כי תואיל לשבת עמנו בדין ולהיות לראש הדיינים.

ר' עזריאל.

מסכים אני... מיכאל! (נכנס מיכאל) צו להביא את הבתולה

(סנדר ופרידה מביאים את לאה היושבת בעינים עצומות ומושיבים אותה במקומה הראשון). דיבוק! אני נותן לך זמן חצי מעת־לעת, אם לא תצא עד מחר בצהרים ברצון, אטיל עליך חרם ברשות הרב מרא דאתרא ותצא באונס. (הפסקה). עתה אפשר להוציא את הבתולה. (סנדר ופרידה רוצים להוציא את לאה). סנדר, אתה השאר עוד כאן. (פרידה מוציאה את לאה) סנדר! בזה הרגע שלח סוסים קלים ויריצו הנה את המחותנים והחתן ויבואו תוך שתים עשרה שעות.

והחתן ויבואו תוך שתים עשרה שעות, כדי שאפשר יהיה תכף ליציאת הדבוק להכניס את הזוג לחופה.

סנדר.

אולי חזרו בהם ואינם רוצים עוד להתחתן בי ולא יבואו (בפתח נראה המשולח).

ר' עזריאל (בתקופות).

יאמרו להם: אני צויתי. אבל ראה, כי יבוא החתן למועד הנכון.

המשולח.

החתן יבוא אל המועד הנכון (השעון משמיע שתים עשרה).

תמסך.

מערכה רביעית.

אותו החדר שבמערכה שלישית; במקום השלחן הארוך משמאל עומד שלחן לא גדול. על כורסא לפני השלחן יושב ר' עזריאל לבוש טלית ותפלין, ומימינו ומשמאלו — שני דיינים. כנגד פניהם עומד ר' שמשון, סמוך להם — מיכאל, ר' עזריאל גומר הטבת חלום.

ר' שמשון:

הלמא טבא חזאי, הלמא טבא חזאי, חלמא טבא חזאי.

ר' עזריאל והדיינים.

חלמא טבא חזית, הלמא טבא חזית, חלמא טבא חזית.

ר' עזריאל.

רבי, היטבנו לך את החלום. עתה שב עמנו לדין. (ר' שמשון יושב אצל ר' עזריאל) מיכאל, קרא לסנדר ויבוא. (מיכאל נגש אל הפתח וקורא לסנדר). סנדר! להוי ידוע לך, ש„מת" אחד בא אמש לכרא דאתרא בחלום ותבע אותך בפניו לדין־תורה.

סנדר. (משתומם)

אותי?.. מי הוא?

ר' עזריאל:

חברך מלשעבר, ניסן בן קרינה.

סנדר (מתפלץ)

ניסן... ניסן... מה הוא שואל מעמי?.. מה טענות יש לו עלי

ר׳ עזריאל.

את זאת יגיד בשעת ד״ן תורה. לפי שעה עליך לאמר לנו אם תקבל עליך את הדין אם לא.

סנדר (רועד).

כאשר יצוה הרבי...

ר׳ עזריאל:

אין הנתבע לדין רשאי להשתמט, וכל שכן כשהתובע הוא מת, שהכח בידו לתבוע גם לבית דין של מעלה...

סנדר (נבהל)

מקבל אני עלי. מקבל...

ר׳ עזריאל.

לפי שעה רשאי אתה לצאת. (סנדר יוצא) מיכאל, הבא מקלי! (מיכאל מביא) מיכאל, קח את המקל והלכת לבית העולם, ועצמת את עיניך ופנית מזרחה, וגרפת במקל לפניך בלכתך, והיה המקום אשר יתעכב מקלי שם ועמדת במקום ההוא, ובאת אל הקבר הקרוב ודפקת עליו במקלי שלש פעמים וככה האמר: מת טהור! עזריאל בנו של ר׳ איצ׳לי הגד״ל ממירופול שלחני אליך, ומבקש הוא מחילה ממך על שהרגיז אותך ממנוחתך וגוזר עליך, שתלך בדרכים הידועים לך ותודיע למת טהור ר׳ ניסן בן קרינה, שהרב ר׳ שמשון ממירופול מרא דאתרא, מזמין אותו לדין תורה עם חברו סנדר בן הניא, וגוזר עליו שיבוא תיכף ומיד במלבושיו, באותם שהובא לקבר ישראל. על הדברים האלה תחזור שלש פעמים, ואחרי כן תהפך פניך ותשוב מערבה, וכשיעלו באזניך קולות וצעקות—אל תבט אחריך, שאם לא כן—חייך בסכנה גדולה, ואת מקלי לא תשמיט מידך אף רגע אחד. הזהר והזהר! לך ואלהים ישמרך בדרך. כי שליחי מצוה אינם נזוקים. (הפסקה) יעשו כה...

למת, ואני אעשה לו עיגול (עג עוגה במקלו בפנה השמאלית—משמאל לימין. כוסר המקל למיכאל, יזה יוצא. נכנסים שני חסידים וסדין בידיהם, מאחזים את הסדין בתקרה ופורשים אותו כעין וילון לפני הפנה) יכנס סנדר! (כגרר נכנס.) סנדר! שלחת עגלה להביא את המחותנים והחתן?

סנדר.

שלחתי, רבי.

ר' עזריאל.

ולא בא עוד?

סנדר.

לא, אבל מחכה אני להם מרגע לרגע. את הקלים שבסוסים שלחתי אחריהם.

ר' עזריאל.

שלח רץ לקראתם להאיץ בם. הם מוכרחים לבוא הנה עד עת הצהרים.

סנדר.

שלח אשלח (יוצא ושב מיד. הפסקה)

ר' עזריאל (לר' שמשון והדיינים).

בעוד שעה קלה יבוא מעולם האמת להתיצב בינינו רוח בלי גוף, ואנחנו נשפוט בינו ובין אדם אחד מעולם=ההבל. (הפסקה) ומזה יש ללמוד, כי תורתנו הקדושה, אף על פי שנתנה לבני אדם על הארץ, משפטיה קיימים גם בשמים וחובה הם גם לשוכני עפר. (הפסקה. בפתח נראה המשולח.) קשה וחמור דין תורה כזה, לפי שכל ההיכלות ברקיע נשמעים לו, ודיין שמטה, חס ושלום, דין כמלוא השערה, מסכן בעצמו, שימשכו אותו גופו תכף ומיד לבית

דין של מעלה. על כן יש לגשת למשפט כזה באימה ופחד, לפי... לפי. (מפסיק דבריו ופונה כה וכה. דממת אימה. ר' עזריאל משהה מבטו על מחיצת הסדין. הכל מפנים עיניהם לבקום זה).

דיין א (אל הראשון מתוך אימה).

כמדומה, שכבר בא...

דיין ב (אל הראשון מתוך אימה גם הוא).

כבר בא, כמדומה...

ר' שמשון (כקודמים).

הוא בא...

ר' עזריאל (לצד המחיצה).

מת טהור, ניסן בן קרינה, בית־דין צדק גוזר עליך, שלא תצא מחוץ לעיגול המוגבל לך. (הפסקה) מת טהור! בית־דין־צדק גוזר עליך, שתציע הטענות והתביעות שיש לך על בעל דבריך סנדר בן הניא. (הכל מטים אוזן. הפסקה של אימה).

דיין א.
(אל השני בחשאי, מתוך אימה).

הוא עונה...

דיין ב (כקודם).

הוא עונה.

ר' שמשון (לסנדר):

סנדר בן הניא! המת הטהור ניסן בן קרינה טוען ואומר, שהוא ואתה הייתם חברים מנעוריכם ושניכם למדתם בישיבה אחת,

נפשותיכם היו קשורות יחד בקשר של ידידות, ואחרי הנשואין של שניכם נפגשתם שוב בבית הרבי, וכדי לחזק את ידידותכם תקעתם כף זה לזה והתניתם, שאם יוליד אחד מכם בן וחברו בת, תתחתנו זה עם זה.

סנדר (בקול רועד).

אמת...

ר' שמשון.

סנדר בן הניא! המת הטהור טוען ואומר, שלא עברו ימים מועטים אחרי תקיעת הכף, ואשתו ילדה בן, ואשתך שלך ילדה גם היא בת. כשנה אחרי כן נפטר מן העולם. (הפסקה קצרה) בעולם האמת נודע לו, שנשמה גדולה נתנה לבנו, והיא עולה ממדרגה למדרגה; והיה האב מתגאה בבנו ושמח בו שמחה גדולה. אחרי כן ראה, איך שהבן, בהגיע פרקו, יצא מאליו, ושלא מדעתו, לבקש את בת זוגו, והלך ממקום למקום ומעיר לעיר עד שהגיע למקום מגוריך, סנדר, ונזדמן לביתך ואכל על שולחנך. כאן נזדמנה לו בת זוגו, ונשמתו נמשכה אחריה. אלא שאתה, סנדר, עשיר היית, והוא עני, על כן לא פקחת עיניך עליו והלכת לבקש לך חתנים בעלי נדוניא מרובה ובעלי יחוס. אז תקף היאוש את לבו של בן ניסן, ויצא לבקש לו דרכים חדשות. ראה זאת ניסן, ונשמתו התאבלה וחרדה אל בנו. והסטרא אחרא, רחמנא לצלן, ראה את בן ניסן ביאושו, עמד ולכד אותו במצודתו והוציאו מן העולם קודם זמנו. והיתה נשמתו של בן ניסן תועה „בעולם התוהו" ימים רבים, עד שנכנסה בגופה של בת סנדר כדמות „דיבוק" (הפסקה). עתה טוען ניסן בן קרינה, שנכרת בגללך משני העולמות, לא שם ולא שאר לו ולא אחרית ותקוה. כבתה גחלתו ואבד נירו לעולם. מי יאמר „קדיש" אחריו ומי יזכיר נשמתו? ומבקש הוא מאת בית־דין הצדק לשפוט את סנדר על פי דין תורתנו הקדושה ולדרוש מידו את דם הבן השפוך ודם זרעו וזרע זרעו עד סוף כל הדורות... (הפסקה של אימה).

ר׳ עוריאל.

סנדר בן הניא! השמעת את טענותיו של המת הטהור? מה יש לך להשיב עליהן?

סנדר (כלב נשבר).

מה אומר ומה אדבר? לפתוח שפתי לא אוכל, ואין בפי מלים. ואני שואל ומבקש מאת חברי המת הטהור ניסן בן קרינה, שימחל לי במחילה גמורה, לפי שחטאתי כנגדו ועברתי על תקיעת הכף לא במזיד, חס ושלום, אלא בשוגג. אחרי תקיעת הכף הרי חזרנו כל אחד לעירו ונתרחקנו זה מזה. לא ראיתיו עוד ולא שמעתי עליו. לא ידעתי כי נולד לו בן, וגם דבר מותו נעלם ממני ימים רבים. וכאשר ראיתי, כי אין מזכיר לי את דבר תקיעת הכף, אמרתי, אין זאת כי אם אשת ניסן לא ילדה לו בן, ותק עת הכף בטלה.

ר׳ שמשון.

ולמה לא השתדלת לחקור ולדרוש את הענין על בוריו?

סנדר.

אני היית אבי הבת, ואמרתי, אלו היה בן לחברי ניסן, היה הוא מחזר אחרי, שכן דרך העולם, שיהא צד החתן מחזר אחרי צד הכלה, ולא להפך.

ר׳ עוריאל.

כשנזדמן בנו של ניסן לביתך ואכל על שלחנך, למה לא שאלת, מי הוא ומאין הוא?

סנדר.

איני יודע... איני זוכר... אבל נשבע אני בפניכם, שלבי

היה נמשך אחריו והתאויתי לקחתו לחתן לבתי. וכשהציעו לפני שדוכים אחרים, מן המשובחים ביותר, התניתי כל פעם תנאים קשים, שלא עמדו בהם המחותנים ומשכו ידיהם ממני. וכך בטלו בזה אחר זה שלשה שדוכים, ואולם קרובי ובני משפחתי רבו עלי... (הפסקה).

ר' שמשון.

ניסן בן קרינה טוען, שעינך תפסה מיד, כי פני בנו דומים לשל אביו, אלא שהיית מתירא לשאל, מי הוא. רודף היית אחרי דינרי זהב ואחרי מזונות טובים בשביל בתך, וגרמת בכך שיעקר גזעו מן השורש, ועטרת ראשו תפול לתהום רבה...

ר' עזריאל.

ניסן בן קרינה! דרכי הטוב והרע מסורים ברשותו של אדם, ואם נטה בנך מן הדרך הישר, אין לחייב על כך את סנדר בן הניא.

ר' שמשון.

ומי יודע? אולי ברגע האחרון נצנץ בנפשו ניצוץ אור של שלהבת העולם (מיכא' נכנס ומושיט את המקל לר' עזריאל).

ר' עזריאל.

(מתלחש עם הרב והדיינים, קם ממקומו ומקלו בידו). אנחנו שופטי בית־דין־צדק שמענו את טענותיהם של שני הצדדים, וזה משפטנו: הואיל ולא נתברר אם היו שתי הנשים מעוברות בשעת תקיעת הכף, והיות שעל פי דין תורתנו הקדושה אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, לפיכך באנו לידי החלטה, שלא היתה תקיעת הכף חובה על סנדר. אבל לפי שסנדר קבל על עצמו את תקיעת הכף לחובה ועבר עליה, ועל ידי כך גרם צער מרובה לניסן בן קרינה, לפיכך גוזרים אנו על סנדר, שיהא אומר כל ימיו „קדיש"

אחרי ניסן ובנו הנפטרים, ואת חצי הונו יחלק לעניים. (הפסקה) ושוב גוזר בית=דין=הצדק, שהמת הטהור ר' ניסן בן קרינה יצוה את בנו בגזרת אב, שיעזוב תיכף את גופה של הבתולה לאה בת חנה... ובית=דין=הצדק מבקש מאת המת הטהור ניסן בן קרינה, שימחול לסנדר בן הניא במחילה גמורה, ובזכות זה ירחם הקדוש ברוך=הוא עליו ועל נפשו התועה והנודדת של בנו.

ר' שמשון, הדיינים, סנדר.

אמן!

ר' עזריאל.

מת טהור, ניסן בן קרינה! שמעת את פסק הדין? מקבל אתה עליך? (דממה איומה. הכל מקשיבים) סנדר בן הניא! שמעת פסק=הדין?

סנדר.

שמעתי

ר' עזריאל.

ואתה מקבלו עליך?

סנדר.

מקבל אני.

ר' עזריאל.

מת טהור, ניסן בן קרינה! המשפט נגמר. עתה עליך לשוב למנוחתך וגוזרים אנו עליך שלא תזיק בדרך שום אדם ושום בריה חיה. (הפסקה) מכאל, הבא מים... (מיכאל מביא ומעמיד על הקרקע כד מים ואגן. הכל נוטלים ידיהם). יסלקו המחיצה! (מסלקים הסדין).

מיכאל, תן לי את המקל. (מיכאל נותן. ר' עזריאל עג במקלו עוגה במקום הראשון, אבל מימין לשמאל. הפסקה. לסנדר.) סנדר, עוד מעט ויכלה הזמן, שקבענו לדיבוק. ברגע יצאתו מביתך, יש להכניסה תיכף לחופה. יכינו את החופה וילבישו את בתך בבגדי חתונה. יהא הכל מוכן: אם החתן והמחותנים לא באו עוד — ישלחו רץ אחריהם.

סנדר

ככל אשר יצוה הרבי כן אעשה. (יוצא. ר' עזריאל פושט טליתו וחולץ תפיליו ומתחיל לקפלן).

ר' שמשון (בלחש להדיינים).

יודעים אתם, המת לא מחל לסנדר...

הדיינים (נבהלים).

הן, יודעים אנו...

ר' שמשון (כבתחלה).

מרגישים הייתם, שלא קבל עליו המת את הדין?

הדיינים (כבראשונה).

מרגישים היינו!

ר' שמשון (כבתחלה).

השמתם לבכם, שלא ענה המת על דברי הצדיק „אמן!"?

הדיינים.

שמנו לב...

ר׳ שמשון (כבתחלה).

סימן רע הוא מאד. רואים אתם, ידיו של ר׳ עזריאל רועדות...

הדיינים.

רואים אנו

ר׳ עזריאל (צולל מאד ברעיונותיו).

רבונו של עולם! דרכיך נסתרים ונפלאים מאד, ואולם רצונך הקדוש אור לנתיבתי, על כן אלך עליה לבטח ולא אט ממנה ימין ושמאל.

ר׳ שמשון:

שומעים אתם? עודנו מתחזק. לא נכנע.

ר׳ עזריאל (מרים ראשו לבטח).

מיכאל, יכניסו את הבתולה! (מיכאל יוצא. סנ״ר ופרידה מכניסים את לאה בבגדי חתונה ומושיבים אותה. ללאה:) דיבוק! הזמן שנתתי לך כלה. התצא מן הבתולה לאה בת חנה ברצון?

לאה (הדיבוק):

לא!

ר׳ עזריאל.

מיכאל, הבא „מנין" והכן כל המכשירים להרם. (מכאל יוצא. לר׳ שמשון והדיינים.) הריני מזמין אתכם לשבת עמי אל השלחן. (יושבים. מיכאל נכנס ועמו עשרה יהודים). הוציאו ספרי התורה, קחו השופרות! (עושים) דיבוק! הואיל ולא קבלת עליך את גזרתי, הריני

מוסר אותך לרשותם של הרוחות העליונים, יבואו הם בכחם הגדול ויוציאוך. תקיעה! (תוקעים).

לאה (הדיבוק בחלחלה רבה).

הניחו לי! אל תגרשוני! לא אצא!

ר׳ עזריאל.

דיבוק! קשה־עורף! הריני מוסר אותך לרשותם של הרוחות הבינונים, לא טובים ולא רעים, יבואו הם באכזריותם ויוציאוך. שברים! (תוקעים.)

לאה (הדיבוק באין כח, מתוך צער גדול).

כוחות כל העולמות קמו עלי! גדולי ישראל עומדים כנגדי ונשמת אבי בתוכם, וכלם מצוים עלי לצאת. כחותי הולכים וכלים! ואולם כל זמן שיש בי עוד ניצוץ של כח אתגבר עליהם ולא אצא. (בפתה נראה חמשולח).

ר׳ עזריאל. (משתומם).

אין זאת כי אם כח אחד נעלם, גדול מאד, מכייעהו (בתוקף) הכניסו את הספרים! פרשו על ארון הקודש פרוכת שחורה. לבשו כלכם לבנים והדליקו נרות שחורים. (עושים. עומדים) „קומה ה׳ ויפוצו אויביך וינוסו משנאיך מפניך!“—דיבוק! בשם הסנהדרין הגדול בירושלים וברשות בית הדין הקדוש היושב פה, ולמען לא ייבש ענף מגזע יעקב, הנה אני עזריאל בן הדסה, מנתק את כל החוקים, שקשרו אותך לחיי העולם הזה ולגופה ולנשמתה של הבתולה לאה בת חנה...

לאה (הדיבוק).

אויה לי!

ר׳ עזריאל.

ואני מחרים אותך מכלל ישראל. (תרועה מריעים).

המשולח.

הניצוץ האחרון נב"ע בשלהבת.

לאה (הדיבוק בקול נוע).

נכ"ן אני.

ר׳ עזריאל.

ולא תשוב עוד אליה?

לאה (הדיבוק).

לא אשוב עוד...

ר׳ עזריאל.

בכחו של מרא דאתרא ובכחו של בית=דין צדק הריני מבטל מעליך את כל החרמות והנדויים, שהטלתי עליך. כבו את הנרות. (מכבים). הסירו את הפרוכת השחורה! (מסירים) פשטו את הלבנים, הטמינו את השופרות. (נושא כפיו) רבונו של עולם, אלהי החסד והרחמים! אליך אתפלל לאמר: אל נא תהדף מפניך נשמה דויה וסחופה מישראל, ותכנס עמה לפנים משורת הדין. ויעלה נא לפני כסא כבודך צערה של הנפש הנדחת, ותעמוד לה זכות אבותיה, וקול תפלותינו ירצה לפניך כריח ניחוח של קרבן. אלהי ישראל! פתח לפני הנפש העלובה פתחי עולם והמצא לה מקום שינוחה בגנזי מרומים ויהי שלום בחילך ושלוה בארמנותיך, אמן!

כלם:

אמן!

לאה (הרבוק בקול גוע):

אמרו „קדיש". כלה הזמן!

סנדר:

יתגדל ויתקדש שמיה רבה. בעלמא די ברא כרעותיה. (השעון משמיע שתים עשרה. לאה נעקרת ממקומה, משמיע קול צוחת ונופלת על הספסל).

ר' עזריאל (בחפזון):

הובילו את הכלה לחופה. (מיכאל נדחף הביתה).

מיכאל:

זה עתה שב הרץ והגיד, כי המחותנים נתעכבו בדרך: אופן נשבר להם בעגלה. הם הולכים עתה ברגליהם וקרבים אל העיר. הנה הם נראים מראש הגבעה הסמוכה.

ר' עזריאל (כמנוחה, שקוע ברעיונותיו).

יבוא מה שיבוא! (לסנדר), תשב הכלה בזה והזקנה על ידה, ואנחנו נצא לקבל פני החתן. (לוקח מקלו ועג עוגה מסביב ללאה. ר' עזריאל, סנדר ומיכאל יוצאים. הפסקה ממושכה).

לאה (פוקחת עיניה):

מי עמי פה? הסבה?.. סבתי! רע לי מאד. הושיעיני נא.. ישניני נא...

פרידה.

אל נא ירע לך, בתי... ידעו רע כל בני קדר וישמעאל — וכל שונאי ציון וישראל, וללבך את תהא הרוחה — ונסו מכך יגון ואנחה... כי הנה שומר ישראל על ידך בחלומות טובים ונעימים יפקדך, מחשבות טהורות סביבך תרחפנה וכנפי מלאכי

שלום על ראשך תנפנפנה . . . (מחוץ עולה קול כלי זמר, נגינת תחונה).

לאה (ווערדיג)

באים לרקד סביב הקבר הקדוש, לשמח החתן והכלה, הטמונים שם.

פרידה.

אל נא תחרדי, בתי, ואל נא תפחדי. שומרים רבים נצבים עליך, שומרים אמיצים וחזקים, ששים גבורים סביב לך, כלם אחוזי חרב מלומדי מלחמה, איש חרבו על ירכו מפחד בלילות. האבות הקדושים ישמרוך מפגע רע והאמהות הטהורות מעין הרע. עוד מעט ותכנסי לחופה במזל טוב, לחופה במזל ט ב . . . (בנעימת שיר ערש) אמך הצדקנית בעדי כתם-פז תצא היום, מגן עדן תצא היום, מגן עדן תצא היום; יצאו לקראתה שני מלאכי אל, שני מלאכי אל . . . יתמכוה בידיה אחד מימין ואחד משמאל, אחד מימין ואחד משמאל . . . חנה אשת כבוד, חנה אשת תום? מה לך כי עדית כתם-פז היום? משיבה חנה ואומרת כזאת וכזאת; איככה לא אצא בעדי עדיים היום, — ובתי נכנסת לחופה היום?" „חנה אשת כבוד, חנה אשת תום! ומה לך כי תתעצבי אל לבך היום?" משיבה חנה ואומרת כזאת וכזאת: איככה לא אתעצב — ושמחתי לאנחה, ושמחתי לאנחה . . . הלך תלך לחופה בתי היחידה, ואני אתיצב מרחוק ולא אלך בצדה, ולא אלך בצדה . . . מביאים לחופה כלה נאה וחסודה, את לאה'לי החמודה, מזקן ועד נער — הכל רצים לסעודה, הכל רצים לסעודה. נוטל אליהו הנביא את הכוס ביד רמה (מתוך תנומה) ומברך עליה . . . לעיני כל ישראל . . . שמה . . . (נרדמת. לאה שוכבת, ועיניה עצומות. הפסקה ממושכה).

לאה (נאנחת מעומק הלב. פוקחת עיניה).

מי הוא זה אשר נאנח כה?

קול חנן.

אני...

לאה:

שומעת אני את קולך, ופניך לא יראו.

קול חנן:

מחיצה של „עיגול" מבדלת ביני ובינך...

לאה:

קולך ערב לאזני כקול כנור בוכה באישון לילה. מי אתה?

קול חנן:

שכחתי. זכרי כמוס רק בלבבך לבד...

לאה:

זכר אזכור... כלתה נפשי במסתרים אל אשר לא ידעתי, ערגתי בצמא אל מעין אור... דמעות מתוקות ירדו עיני ואראה בחזיונות לילה תמונת זוהר. האתה הוא אשר נגלית אלי?

קול חנן.

אני.

לאה:

זכור אזכור... שערות רכות היו לך, כיודעות בכי... עפעפיך ארוכות היו, ועיניך נוגות ומלאות חסד. ידים ענוגות היו לך ואצבעותיהן ארוכות... יומם ולילה הגיתי רק בך... (הפסקה) ואולם אתה הלכת מעמי ונרי כבה, ונפשי נבהלה. כאלמנה שוממה

הובילונו אל החופה עם איש זר. אחרי כן שבת אלי... ובלבי שב ויפרח המות החי והששון האבל... מדוע עזבתני שנית?

קול חנן.

פרצתי את כל הגדרים, עברתי דרך המות, הפרתי חקי שנות עולם ופקודת דור ודור, שריתי אל אדירים, ואל תקיפים, ואל אכזרים ובכלות שארית כחי—עזבתי אותך למען שוב אליך עוד הפעם.

לאה.

שובה נא אפוא אלי, חתני, בעלי... מת אשאך בקרב לבי, ובחלומות הלילה נשעשע על ברכינו את הילדים אשר לא נולדו לנו... (בוכה.) כתנות פסים אתפור להם, זמירות אארוג להם...

נוּמוּ, נוּמוּ, עוֹלָלִים,
בְּלִי עֲרִיסָה בְּלִי חִתּוּלִים.
בּוֹכִים וְאֵין נִשְׁמַע קוֹלָם
וְלֹא יָצְאוּ לַאֲוִיר הָעוֹלָם...

(מבחוץ עולה תרועת כלי הזמר, נגינת חופה. לאה רועדת) הנה באים להובילני לחופה עם איש זר. בואה אתה אלי.

קול חנן.

גויתך אבדה לי. רק אל נשמתך אבואה. הנני (נראה בקיר)

לאה (בשמחה)

הנה נהרסה מחיצת העיגול ! אני רואה אותך, חתני. בואה אלי !

חנן (כעין בת קול).

בואי אלי.

לאה (כקמה, משמחה)

הנני הולכת אליך...

חנן (שונה).

הנני הולך אליך...

קולות (מאחורי הקלעים).

הובילו את הכלה לחופה! (מרש של חופה. לאה עוזבת מעילה השחור על גבי הספסל ולבושה לבנים כולה פוסעת היא לקול המוסיקה, כהולכת לחופה, כלפי חנן ועומדת במקומו. חנן נעלם. בפתח נראה המשולח. ר׳ עזריאל בא ומקלו בידו.)

ר׳ עזריאל (מביט אל המקום שישבה שם לאה מוריד ראשו)

לאחר זמן...

לאה (בקול בא ממרחק).

אור גדול שפוך מסביב. נצמדתי אליך לעולם חתני ... אנו מרחפים ועולים תאומים למרומי מרומים.

(החשך הולך ורב).

ר' עזריאל:

ברוך דין האמת!

(עלטה. נשמעת זמרה חרישית):

עַל מַה וְלָמָּה
יוֹרֶדֶת הַנְּשָׁמָה
מֵאִגְּרָא רָמָא
לְבִירָא עֲמִיקְתָּא?
—יְרִידָה צֹרֶךְ עֲלִיָּה הִיא,
יְרִידָה צֹרֶךְ עֲלִיָּה הִיא.

המסך.

מחלקה שניה

מלפנים.

המגדל ברומי

מעשה נורא ונפלא במגדל מכושף עם ארבעה שערים בעיר רומי, בנזר ברזל, בנירון קיסר ובציץ לא-נובל.

א.

ברומי, בירת מלכות אדום, עמוד עמד מימים קדמונים מגדל גדול, אשר אין ערוך ליפיו, ולמגדל ארבעה שערים לכל ארבע רוחות השמים, והשערים סגורים ומסוגרים ובריחי=ברזל סביב להם עם מנעולי=נחושת. על כן לא יכלה כל נפש חיה לחדור אל המגדל, ואיש לא ידע מה נמצא בתוכו פנימה. ובארץ הזאת שרר מנהג ישן נושן, כי כל מלך, אך הושם כתר מלכות בראשו, היתה ראשית חובתו לשים מנעול חדש על כל שער ושער· איש לא ידע על מה ולמה נעשה ככה, אבל כלם מלאו את הדבר באמונה, כמקובל מקדם קדמתה, מדור דור.

ויהי היום וימת מלך אדום, ויתאספו השרים והנסיכים, האצטגנינין ויתר רבי=המדינה לבחור להם מלך חדש. ובעת ההיא חי ברומי איש מגזע לא=נודע, והאיש ההוא התנשא מסתר המדרגה אל גרם=המעלות, ויהי לשר גדול. וישמע העם לקולו וימלא את מצוותיו, כי ידע לתפוש את האנשים בלבם. ובהתאסף העם לבחור להם מלך חדש ויחליטו כלם להושיב על כסא=המלוכה את האיש בן השבט שפל=הערך.

וילכו השרים והנסיכים עם האצטגנינין ויבואו אל האיש ישתחוו לו ויאמרו:

— יחי אֲדוננו השר לעולם! בחר בחרנוך להיות לנו לראש ומלך.

ויען אותם האיש ויאמר:

רק בזאת אאות לכם להיות עליכם למלך אם תבטיחו לי ואם תאשרו את הבטחתכם בחתימת ידכם ובחותמתכם, כי תמלאו אחרי הדבר, אשר אדרוש מכם.

ויאמרו אליו האנשים:

— הבה, יאמר נא לנו אדוננו את אשר הוא דורש מאתנו.

ויאמר אליהם האיש שנית:

— אני נשבע בחיי ראשכם, כי לא אפתח את שפתי אתכם עד אשר תבטיחוני הבטחת־אמונים מאושרת בחתימת־ידכם ובחותמתכם, כי מלא תמלאו את אשר אבקש מכם.

ויאותו לו האנשים. ויושיבו את האיש על כסא־המלוכה וישימו נזר זהב בראשו ויכרעו וישתחוו לו ויקראו:

— אדוננו המלך לעולם יחיה!

ויעשו משתה גדול ויאכלו וישתו וייטיבו את לבם.

ויהי ביום השני ויקרא אליו המלך החדש את כל השרים והנסיכים והאצטגנינין ויאמר אליהם:

— יש את נפשי לדעת מה נמצא במגדל בעל ארבעת השערים הסגורים, ועל כן אני מצוה עליכם, כי תפתחו לי את אחד השערים למען אוכל לבוא אל המגדל ולראות את הנעשה בו.

כשמוע השרים והנסיכים והאצטגנינין את הדברים האלה נפלה עליהם חרדה גדולה ויענו כלם פה אחד:

— יראים אנחנו מאד למלא את רצון שליטנו. מאז מעולם לא הרהיב איש לפתוח את שערי המגדל, ויהי להפך, כי כל מלך שם עליהם מנעולים הדשים. אם נעבור עתה את מצות אבותינו, נמיט שואה עלינו ועל ממלכתנו.

ויהי כשמוע המלך את הדברים האלה ותבער כאש חמתו ויקרא:

— האם לא הבטחתוני במו פיכם ולא אשרתם בחתימת־ידכם ובחותמתכם, כי עשה תעשו את כל אשר אבקש מכם? אם לא תמלאו הפעם את חפצי — דמכם בראשכם!

כראות השרים והנסיכים והאצטגנינין כי רצוי המלך איתן, נכנעו לו ויאמרו:

— כדבר אדוננו הגדול כן יעשה!

ויקראו לחכמי חרשי-הברזל ויצוו עליהם להסיר את הבריחים והמנעולים מעל אחד השערים. אז הלך המלך בלוית השלישים אשר הוא נשען עליהם אל המגדל ויפתח את השער ויכנס. אולם אך עבר המלך את מפתן המגדל, נסגר אחריו השער ברעם וברעש, ולא יכלו האנשים מבני-לויתו לבוא אל המגדל, וישאר בו רק הוא לבדו.

וישא המלך את עיניו וירא והנה הוא עומד בתוך גן גדול ויפה כגן-העדן, ובו עצים הרבה נחמדים למראה וטובים למאכל.

ויוסף המלך ללכת וירא והנה ברכה עוברת בתוך הגן, ובברכה נוזל אדום ומגובש, וירא כי לא מים הוא, כי אם דם עוד רגע והוא ראה, כי בתוך הברכה ממעל מונח נזר ברזל וכי מכל עברים נמשכות מן האדמה אל הנזר ידי-אדם, והידים רבות רבות מאד, ומראה להן כמראה יער צעיר, ורבות מהן קלועות ומשזרות אשה ברעותה כשרשי אלון עתיק. וילך המלך הלוך וסוב את הברכה אחת ושתים ויתפלא למראה עיניו, כי לא הבין מה פשר הידים הפשוטות והמשזרות זו בזו ואי זה הוא הכח המחזיק את נזר-הברזל ממעל לדמי-הברכה ואינו נותן לו לרדת מטה התהומה ככל משא כבד. וישב המלך אל השער ויחפוץ לצאת מתוך המגדל, אבל השער לא נפתח. אז קרא המלך בחמתו אל השער:

— אני, מלך רומי, מצוה עליך כי תפתח כרגע!

השער נפתח. המלך יצא מאת המגדל וישב אל הארמון, ולא ספר לאיש דבר מכל אשר ראה.

ויהי ממחרת ויאסוף אליו המלך שנית את השרים והנסיכים והאצטגנינין ויבקש מהם, כי יפתחו לו גם את שער המגדל השני. וישובו ויחרדו האנשים והמלך דבר אתם קשות גם הפעם, ויתעשתו וימלאו את חפצו.

ויבוא המלך אל המגדל דרך השער השני. אבל הוא לא יכול לראות את אשר מסביב, כי היתה עלטה גדולה כחשכת

מצרים. בצעדו את הצעד הראשון הרגיש תחת כפות רגליו גופות בני-אדם. וישח המלך וימשש את הגופות וירא כי עוד עמד חומם בם. והגופות נחו ושכבו האחד בצד השני בכל מקום אשר דרכה כף-רגלו. ויתפלא המלך בראותו, כי הגופות השוכבים פה זה שנים הרבה עודם חמים ואין ריחם נודף כריח של מתים, ויצפה אל אשר יבוא. עת קצרה עברה והנה הודלקו נרות למכביר וימלא המגדל אור-יקרות כבעת נכון היום. וירא המלך והנה הוא עומד בבית-כנסת כלול בהדר-תפארת וספונו מגיע השמימה. ויהי אך הואר המגדל, והגופות השוכבים על הארץ כמתים התעוררו וימהרו ויקומו על רגליהם ויחלו להתפלל ברחש-קדש. ויקשב המלך רב קשב, ויבן, כי הם שופכים את נפשם בתפלה לאלהי ישראל. האנשים עומדים ומתפללים, ומרוב חושם בם נפשם גחלים תלהט ומפיהם רשפי-אש יתמלטו. והנה הבריקו ברקים, וכרגע נפתחה תקרת בית-הכנסת, ושרפי-מעל מעופפים ירדו מטה. וירא המלך, כי נושאים השרפים על כנפיהם איש אשר פניו מאירות כשמש, והוא לבוש לבנים כלו. ככלות התפלה, עוד הד ה„אמן" האחרונה מרחף באויר, נפלו המתפללים ארצה כמתים, תקרת המגדל נסגרה, הנרות כבו וימש חשך כבתחלה. כבא עת תפלת המעריב נשנה החזיון לכל פרטיו, וכך היה גם בבקר. והמלך לא חכה לסוף התפלה, וטרם יכבו הנרות יצא מאת המגדל.

ויהי ממחרת ויצו המלך, כי יפתחו לו את השער השלישי, ויכנס אל המגדל, וירא והנה הוא עומד בחדר עגול מרוצף אבנים שחורות. בתוך החדר עמד ארגז-זהב מעשה ידי אמן, אשר עוד לא ראתה עין-איש כמהו ליופי. ויחפוץ המלך לפתוח את הארגז ולא יכל; אז קרא המלך בחמתו:

— אני, מלך רומי, מצוה עליך להפתח!

ומכסה הארגז התרומם מאליו. וירא המלך כי הארגז מלא ציצים ממינים שונים תלושים עם שרשיהם. והציצים ירוקים וגותני-ריח, ושרשיהם רעננים ומלאים לשד וליה, וכלם מכורכים אגודות, אגודות, ועשרה, עשרה בכל אחת מהן. ויספור המלך את האגודות וימצא מספרן ששים אלף. ולא יכול המלך להבין איך השתמרו

משך שנים כל כך רבות ירק הציצים התלושים ואיך לא נמר ריחם ועמד טעמם בם. ויתפלא על המראה מאד ויצא מאת המגדל.

ויהי ממחרת ויצו המלך ויפתחו לו את השער הרביעי וירא ארמון גדול בנוי שיש אדום, ויבוא אליו. ובארמון חדרים מעולפים זהב וכסף, אבנים טובות ומרגליות. ויעבור המלך ששה חדרים ויכנס אל החדר השביעי, אשר עלה בהוד יפיו על כלם. בראש החדר עמד כסא=מלוכה מחוטב אבנים יקרות, ובתוכו שולחנות=כסף מכוסים מפות=זהב ועליהם כל מאכל=תאוה והיין הטוב. אבל איש לא היה בארמון. כבוא הערב נשמע פתאום קול רעש גדול ותרועת חצוצרות וגיל=עליזים, ואחריהם משק צעדים. ויבן המלך כי אנשים רבים הולכים ובאים ויסתתר מאחורי כסא=המלוכה לדעה מה יעשה.

דלתות הארמון נפתחו לרוחה ויבואו חילים הרבה ושרי=צבא ונסיכים, כלם לבושים בגדים מרוקמים זהב. בראשם הלך איש לבוש בגדי מלך ונזר בראשו. כל האנשים חלקו לו כבוד ויקראו לו: מלך. הם נכנסו כלם אל החדר השביעי וישבו אל השלחנות ויאכלו וישתו וייטיבו את לבם. ככלות המשתה עלה המלך הבא על כסא=המלוכה וכלם נפלו לפניו אפים ארצה ויקראו קול גדול: „יחי אלהינו מלך העולם לנצח!" וכל אשר צוה המלך נעשה חיש מהר וברטט=הלב. בחצות הלילה קם המלך מעל כסא=המלוכה ויקרא בקול אדיר והזק:

— אני מצוה עליכם להביא את נזר=הברזל ולשימו בראשי!

עוד מלתו בפיו והחילים ושרי=הצבא עם הנסיכים התנפלו עליו ויסחבוהו סחוב והשלך מעל כסא=המלוכה ויקרעו מעליו את בגדי המלכות, ואותו גזרו לגזרים. ברגע זה נעלמו החילים והשרים עם גזרי גוית המלך השסוע. אז עזב מלך רומי את מחבואו ויתפלא מאד על החזיון ויהי כחידה סתומה בעיניו, ויפן ויצא מאת המגדל.

ב

אחר הדברים האלה קרא המלך אליו את כל החרטמים והאצטגנינין וגדולי חכמי-המדינה ויספר להם את כל אשר ראה בארבעת חלקי המגדל ויאמר אליהם:

— חפץ אני כי תפתרו לי את כל אשר ראיתי, ואם לא תמלאו אחר פקודתי, אוציא אתכם כלכם להורג.

וישתחוו החרטמים והאצטגנינין והחכמים לפני המלך ויענו:

— אדוננו המלך לעולם יחיה! נכונים אנחנו למלא את חפצך. אבל הדברים אשר ראית במגדל נפלאים מאד, והמעשים — מעשי ימים מקדם, ומאד יכבד עלינו למצא פתרונם כל כך מהר. על כן אנחנו מבקשים ממך, כי תתן לנו ארכא שלשים יום למען נוכל לדרוש כצרך באובים, להציל דבר מפי אלילינו ולגלות את הנסתרות על פי מהלך הכוכבים ומעי-הבהמות.

ויאות להם המלך ויאמר:

— כדבריכם כן יהי. אני קובע לכם זמן שלשים יום. אם עד כלות הימים האלה לא הגלו לי את סוד המגדל — דמכם בראשכם.

והאצטגנינין והחרטמים והחכמים יצאו מאת פני המלך וילכו ויבואו אל בתי-המסגד אשר להם וידרשו לאלהיהם ויעשו את להטיהם ויחשבו מהלך הכוכבים ומזרי-שחק וינחשו במעי חיות ובהמות, ולא נודע להם דבר. וכעבור שלשים היום הלכו כלם אל בתי אלהיהם ויבכו ויילילו ויקרעו את בגדיהם וישימו אפר על ראשם, כי ראו כי כלתה אליהם הרעה וקצם בא, בא.

ובעת ההיא חי ברומי איש זקן מאד, והוא חוזה-בכוכבים ולו שבעה בנים, וכלם מכשפים והרטמים, וזה דרכם לבוא איש יומו אל אביהם לבקרו ולדרוש לשלומו ולעשות את אשר תשאל נפשו. ביום האחרון ל„שלשים" לא בא איש מהם אל אביהם הזקן. ויתפלא האיש על זה מאד ויחגור את שארית כחו ועל משענתו הלך אל בנו הבכור. הוא נכנס אליו וישאלהו:

— מה נשתנה היום הזה מכל הימים? מדוע לא בא איש מכם היום לבקרני ולברכני בשלום ולעשות את מצותי כפעם בפעם?

ויען הבן הבכור את אביו ויאמר:

— אהה, אבי! אסון נורא מרחף על ראש בניך. דע לך, כי טרם תצא השמש לרוץ ארחה יקפד פתיל חיינו. לבלי הדאיב את נפשך באנחותינו המרות לא בא איש מאתנו אליך היום כמנהגנו מימים ימימה.

ויספר הבן לאביו את כל המוצאות אותם. כשמוע האב את דברי בנו אמר אליו:

— היגון עור את עיני בני ורגש־הכבוד, אשר ירחש לבם לאביהם הזקן בלבל את מחשבתם. שכחו בני, כי גם אנכי חוזה־ בכוכבים כמוהם, ועל כן חובתי גם אני להתיצב אתכם כלכם לפני המלך. וזאת מצותי, מצות־אב: מחר תקחו אותי עמכם אל המלך והעמד תעמידוני בין שורותיכם, ומי יודע מה ילד יום מהר? אולי תעלה בידי להסיר את החרב הנטויה עליכם ולהפוך את עצבכם לשמחה ואת אנחותיכם—לקול ששון.

ויען אותו הבן ברחש־כבוד:

— כאשר צוה אבינו כן יהיה.

וממחרת היום, אך עלה השחר ובחצר המלכות נאספו האצטגנינין והחרטמים והחכמים ויחד אתם שרי רומי ונסיכיה ורבים מפני עם הארץ, באו גם שבעת בני האצטגנין הזקן ויביאו אתם על שכמם את אביהם.

ויצא אליהם המלך ויאמר:

— שלשים היום, אשר קבעתי לכם לאצטגנינות ולמעשי־ להטיכם, תמו עם עלות השחר. עתה עליכם לגלות לי את סוד הדברים, אשר ראיתי במגדל.

אז יצא ראש האצטגנינין ויפול לפני המלך אפים ארצה ויאמר:

— יחי המלך לעולם! עבדיך האצטגנינין והחרטמים חיבו לך את ראשם. אנחנו שאלנו באוב, דרשנו לאלהינו, נחשנו בכוכבים ובמעי־בהמות, אבל לא עלתה בידנו להסיר את צעיף התעלומה מעל המגדל. עתה עשה בנו כטוב בעיניך.

ויקצוף המלך מאד ויקרא בקול:

— נשבע אני בחיי ראשי, כי עיניכם לא תחזינה עוד את

נגה הכוכבים, אשר אין אתם אדונים להמה, ושפתותיכם לא תבטאנה עוד לחשים, אשר אין להם ערך, ובטרם יראה כוכב־הערב בשמים יהיה בשרכם טרף לפריצי־היות וברות לבני־עיט שואפי־דם!

אז יצא האצטגנין הזקן ויקד וישתחו לפני המלך ויאמר:

— אהה, מלך גדול וכביר, מלך רומי! יכבשו נא רחמיך את כעסך והשב לנדנה את החרב, אשר הניפות על ראשי עבדיך. אין האצטגנינין והחרטמים אשמים אם לא רכשו להם די הכמה לפענח נעלמות. ידע תדע, המלך, כי את המגדל עם ארבעת השערים בנה גדל־החרטמים, אשר ידע את סדר מהלך העתים, למען כסות את מעשי להטיו מאת הכוכבים והרוחות, בנה את המגדל באותם הרגעים, אשר בהם יום ליום יביע אמריו ולילה ללילה ילחש את חלומותיו. ברגעים כאלה ידעכו קוי־השמש ויהלש שלטון הרוחות על תבל ומלואה, וכל אשר יעשה בעת ההיא נשאר כמוס מאת גדולי חכמי האצטגנינין והחוזים בכוכבים.

ויהי כשמוע המלך את דברי הזקן ויקרא.

—איש זקן! דבריך מוכיחים, כי חכמת גם נבונות מכל האצטגנינין ולך נגלו המון דברים, אשר נסתרו מעיניהם. ואם לפניך גלוי וידוע סוד המגדל, הלא יודע אתה בודאי מי בנה אותו ומה צפון במעי־השיש אשר לו.

ויען הזקן ויאמר:

—מלך רם ונשא, מלך רומי! בחכמתך הגדולה הבינות, כי לי נגלו דברים אשר נסתרו מעיני אחרים. דע לך, כי סוד המגדל המכושף ידוע מימי קדם רק לאצטגנין אחד, וכבוא שעת מותו הוא מוסר אותו להאיש היותר השוב בין הנמצאים מסביב לו. לפני מאת שנה בדיוק מסר לי אצטגנין זקן שוכן־מדבר לפני מותו את סוד המגדל. עתה באה, כנראה, שעת מותי, בידך אפקיד סודי עד אשר תמסרנו לאחר. הבה צוה, אפוא, המלך לכל העומדים פה ולהנמצאים בארמונך כי יתרחקו מכסא מלכותך במטחוי־קשת, ואז תפתחנה שפתי.

ויצו המלך לכל האנשים אשר עמדו לפני כסא מלכותו

ואשר נמצאו בחצר־המלכות להתרחק מעליו כמטחוי קשת, ויעשו כן. אז פתח הזקן את פיהו ויחל לספר:

ג.

— דע לך איפא, מלך רומי, כי את המגדל עם ארבעת השערים בנה הקיסר נמרוד, ולא בידי אדם, כי אם בכח להטים. כאשר לכד נמרוד את העולם כלו ויהי לשליט על כל היצורים אמר בלבבו: „אכן אל אני!“ והכל כרעו וישתחוו לפניו ויקריבו לו קרבנות. מיראה בדבר פן יכבוש אחרי מותו איש אחר את העולם ויתוץ את המזבחות, אשר הוקמו לכבודו וימחה מזכרון בני־האדם את שם נמרוד, צמצם את כל כחו ועזוז שלטונו על העולם כלו בנזר־הברזל אשר לו; על ידי זה נעשה הנזר כל כך כבד במשקלו, עד כי גם הגדול בגבורים לא יכל להניע אותו ממקומו אפילו כמלוא השערה. ונמרוד העמיד מגדל מסביב לנזר ויעש לו ארבעה שערים לארבע רוחות השמים, למען אשר יהיה המגדל פתוח לכל, והאיש אשר יעבור על מפתן השער האחד לא יוכל לאמר: „אני נכנסתי אל המגדל ולי הוא“. אולם לבעבור הסתיר את נזר־הברזל מעיני בני־האדם עשה בלהטיו כי יפתחו השערים רק לפני מלכים ונסיכי־עמים. כאשר מת נמרוד יצא הקול בכל המדינות והארצות, כי מי אשר ירים את נזר־הברזל וישימו בראשו, יהיה למושל על העולם כלו. ויחלו לבוא לרומי מלכים ומושלים מכל הממלכות, ואיש איש מהם אחזו בחשק רב בנזר להרימו, אבל גם באחד מהם לא נמצא די און להמישו ממקומו. כאשר עיפה נפשם ותם כחם, התחיל כל אחד מאלה, שנסו להרים את הנזר, שוקע באדמה, בתחלה עד הברכים, אחרי כן עד החגורה אשר במתניו ובאחרונה עד ממעל לראשו; לא נשארו בלתי אם הידים אשר לא חדלו להנהות בתשוקה נמרצת אל הנזר ולתפוש בשוליו. כך חזר ונעשה הדבר ימים רבים והרבה מלכים ומושלים אבדו מארץ החיים. בכל זאת לא נגרע ממספר האנשים, אשר נמשכו אחרי נזר־הברזל

ויהי היום ובארץ אדום מלך איש אשר רצונו — רצון־ברזל, והוא אכזרי ואביר־לב, נירון שמו. וגם הוא, כקודמים לו, הלך אל ה׳ רמון להרים את נזר־הברזל. אבל כראותו את הידים הרבות הפרושות אל הנזר מתוך האדמה, הבין ברוב חכמתו, כי לא בכח היד בלבד יגבר איש להרים את הנזר. אז קרא אליו את גדולי הרטמי־מצרים, ויתן להם תשורות יפות ויחל את פניהם לגלות לו במה אפוא יגדל כח איש להרים את נזר־הברזל.

וינחשו החרטמים בלהטיהם ויעצו לנירון קיסר כדברים האלה:

— על ידי להטינו נודע לנו, כי את סוד נזר־הברזל הסתיר נמרוד מאת הכוכבים והרוחות, ויצפינו בתוך אחד הסלעים. הוא חרת את הסוד עלי לוח, אחרי כן התנשא מועף ביעף אל ראש פסגת הרי־החשך; שם נקב חור באבני אחד ההרים וישם בו את הלוח ועל ידי מעשה־כשפים גלל וינח על פיו את האבן היותר כבדה שבעולם. ולמען אשר לא יוכל איש לגולל את האבן מעל הלוח, שם את הרוח הכי־חזק במערה ובלהטיו הגיח חותם צר על פתחה כדי שלא יעתיק הרוח את הסלע מעל הלוח.

כשמוע נירון קיסר את הדברים קרא:

— עלי להשיג את הלוח ולגלות את הסוד החרות עליו, ויהי מה!

ויאמרו אליו החרטמים לאמר:

— רק תחבולה אחת יש להשיג את הלוח. הוציא פקודה, כי ישבו נשר מעל ההרים הגבוהים. הכינה לך עבותות חזקים ומטה ארוך. הביאה איש, אשר נדון למות וצוה לכרות את ראשו מעליו. אחרי כן עלה ושב בין כנפי הנשר. את הראש הכרות תשים בראש המטה, ואת המטה תושיט לפניך כקו ישר למען אשר יראה הנשר נכחו בכל עת את עיני הראש, ומרוב תשוקתו לנקר אותו יגרר במעופו אחרי הראש, ואתה הסב את דרכו אל שיא הרי־החשך. והיה כבואך שמה אל תרף את ידך מן הנשר, כי אם הוליך הוליכהו אתך. כאשר תבוא אל ראש ההר בתוך תראה מערה אשר פתחה מכושף; במערה זו יושב הרוח הכלוא. ואתה קשור את עצמך בחבל אל ראש סלע, למען אשר לא

יסחבך הרוח ארצה. בלהטים אשר נתן על ידך תשים את הכשפים על פתח המערה. אז יתפרץ ממנה הר.ה, המעתיק הרים ממקומם ויסיר את הסלע מעל הלוח. ואתה תקח את הלוח ואתו תשב על הנשר, ובמטה עם הראש הכרות תסב את מעופו אל הארץ מטה.

וישמע נירון קיסר לקול החרטמים ויעש מצותם וישג את הלוח. בשובו אל הארמון הוציא את הלוח וימצא חרות עליו בלשון כשדים את הדברים האלה:

„ממני, אלהי כל היצורים ומושל כל העולם בגבורתו, נמרוד, אל נירון קיסר ארץ אדום — שלום!

„דע לך, נירון קיסר, כי לא בכח ידו ולא בברק חרבו יגבר איש להרים את נזרי, כי אם בשקר, בתרמית ובחנופה. אם חפץ אתה להשיג את נזרי, שלח צירים קלים אל מלכי כל שבעים אומות-העולם. אל כל אחד מהם כתוב מכתב מלא דברי-חנף, והלל תהלל את גבורתו וחכמתו. במכתבך תשיא עצתך לכל מלך, כי אתך יחד, אבל כמוס מכל יתר מלכי-תבל, ירים את נזר הברזל, למען אשר רק אתם שניכם תחלקו ביניכם את ממלכת כל הארץ. ואתה עשה את כל הדברים האלה ברוב חכמה והזהר, כי לא יודע למלך האחד, כי שולח אתה את מלאכיך גם ליתר המלכים. והנה כאשר יתאספו אליך מושלי כל שבעים האומות, תביא את כל אחד מהם בלבד אל המגדל. הוליך תוליך אותם בדרכים ובנתיבות מיוחדים אל נזר הברזל. כאשר יתאספו שבעים המלאכים והמושלים כלם בבת-אחת, לא ירימו את הנזר, כי אם יתנפלו האחד על השני ויכו האחד את השני לפי חרב, וכלם יפלו חללים. דמם השפוך יהיה מסביב לנזר לברכת-דם, והנזר יצוף ממעל, ואז תפשוט את ידך ובלי כל עמל תרים את הנזר ושמת אותו בראשך והיית למושל על העולם כלו".

ויהי כאשר קרא נירון קיסר את הדברים החרותים על הלוח, עשה ככל הכתוב בו ברוב חכמה ותרמית-לבב. וכאשר התאספו כל המלכים והמושלים ויכו איש את רעהו לפי חרב ודמם השפוך היה לברכה והנזר צף ממעל, נכנס נירון קיסר אל המגדל ויושט את ידו אל הנזר. אבל לא יכל להניעו ממקומו.

כי גם ממעל לברכת הדם היה כמרותק בר‏תוקות הברזל, ולא נגרע ממשקלו מאום.

ד.

וישב נירון קיסר ויאסוף אליו את חרטמי־מצרים וישאל אותם, מדוע אפוא ולמה לא נעשה ככתוב בלוחו של נמרוד ונזר־הברזל נשאר כבד־המשקל כשהיה ואין יכלת להעתיקו ממקומו.

ויעשו החרטמים בלהטיהם ויענו את נירון קיסר לאמר:

— דע לך, הקיסר, כי אתה לבדך אשמת אם לא יכלת להרים את נזר־הברזל, יען כי לא עשית את כל הכתוב על הלוח.

ויתפלא נירון קיסר וישאל:

— ובמה אפוא, עברתי על הדברים הכתובים על הלוח. הגידו נא לי ואתקן את המעוות.

ויענו החרטומים:

— שום שמו לפניך לאסוף את כל שבעים אומות־העולם, אבל אתה פסחת על עם אחד ולא פנית אל מושלו.

ויחקור נירון קיסר את הדבר וימצא כתוב, כי נקראו להתאסף רק מלכי ששים ותשעה עמים, ויחשב אותם אחד אחד, ויוכח, כי נפקד מקום עם ישראל.

ויאסוף נירון קיסר את החרטמים ויאמר אליהם:

— כנים וישרים דבריכם. אמנה לא את כל המלכים והמושלים אספתי; עוד שאר האחד: עם ישראל. אבל איך יכלתי לקרא למושל העם הזה אם אין לו מולדת, והוא תועה בין שאר האומות בלי שר ומלך משלו?

ויענו אותו החרטמים ויאמרו:

— דע לך, הקיסר, כי עד היום הזה לא סר מבית דוד המלך השלטון על עם העברים. על כן זאת עצתנו, אפוא ושמע: אסוף אליך עשרה יהודים, אשר מוצאם מבית המלך דוד והוליך אותם אל המגדל למקום הנזר. והיה אך יפשטו את ידם אליו,

יקל משקלו, כי אז יהיה מספר שבעים אומות העולם שלם.

ויצו נירון קיסר לבקש ולמצא עשרה אנשים מגזע בית=דוד. האנשים נמצאו ויובאו לפני הקיסר. וידבר נירון באזניהם את דברי=החנופה אשר כתב אל מלכי יתר העמים, וגם על לבם דבר להרים אתו יחד את נזר הברזל.

על עשרת האנשים ענו אותו כלם פה אחד:

מפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו. ועתה פונים אנחנו בלב ונפש אל אלהינו, אל שדי, כי ישלח לנו את מלך המשיח, אשר יקומם את בית יעקב מעפרו וישיב אותו לכבודו הראשון. אפס כי לא לנזר שלטון העולם אנחנו מנשאים את נפשנו, כי אם לשלטון השלום והאהבה בין בני=האדם והעמים, על כן לא נלך אל המסגד ולא נפשוט את ידנו אל נזר הברזל.

אז התחיל נירון קיסר לדבר על לבם דברי חנף וחלקות כי יעשו כעצתו. אולם כראותו, כי הם עומדים על דעתם בכל תוקף, בערה בו חמתו ויוליכם בהזקה אל המגדל ושם רתק אותם בכבלי= נחשת על יד ברכת=הדם, יען קוה, כי בראותם לפניהם את הנזר, יתעורר בהם החפץ להרימו ויפשטו אליו את ידיהם.

אבל לא כן היה. האנשים מבית המלך דוד נתקו מעליהם את הכבלים, ויסורו לפאת מערב המגדל ויעמדו בתפלה ויתפללו אל בוא מלך המשיח. שפתיהם נעות וגחלים בערו מפיהם, ותהי תפלתם לאש שלהבת=יה, ובעמדם כה נבראו כעין כתלים מסביב להם וממעל להם נפרשה כתקרת בית=כנסת, אשר היה דומה מראהו לבית=המקדש. ובית=הכנסת התקשט בכל פאר והדר ונעשה רוע אור כלו מרוב הנרות, אשר הודלקו בו. כאשר הגיעה התפלה לאמצע נפתחה התקרה ולעומתה נפתחו פני השמים, ומלאכים רחפו ויאמרו שירה. ויעופו המלאכים אל המלך המשיח. ויחד נסבו עליו וישאוהו על כנפיהם אל תקרת בית=הכנסת הפתוחה, אבל יען כי שעת המשיח עוד לא באה, נפלו המתפללים, עוד ה„אמן" האחרונה בפיהם, על הארץ כמתים, והנה נסגרה תקרת בית=הכנסת ויכבו הנרות והמשיח שב אל מקום בדידותו. אבל כבוא זמן התפלה השניה, התעוררו אנשי בית=דוד ונשנה החזיון הקודם, וכן הולך הדבר וחוזר מאז שלש פעמים בכל יום.

ונידון קיסר חכה שעה קלה וישב אל המגדל לראות אם נשבר עורף אנשי בית=דוד. כראותו, כי תחת לפשוט ידיהם אל הנזר סככו להם בקירות היכל והם שופכים שיח בתפלות נלהבות, התקצף עליהם קצף גדול מאד.

ה:

וישב נירון קיסר ויאסוף אליו את חרטמי=מצרים ויחל את פניהם, כי יורוהו איך ובמה לרכא את קשי=ערפם של האנשים היושבים כלואים במגדל.

ויענו אותו החרטמים ויאמרו:

— אין כל עצה ותחבולה לנצח את בני העם הזה, כי גדולה מאד קשיות ערפם. על כן זאת עצתנו, ואתה שמע נא: תחת לאלץ את אנשי בית המלך דוד לפשוט את ידיהם אל נזר=הברזל, למען אשר ימלא מספר שבעים אומות העולם, הלא טוב טוב לך להכחיד את בני האומה הזאת כלה עד האחרון לבל ישאר מהם שריד. ששים ותשעת העמים הנשארים יכנעו לך וישמעו למצותיך ואז יגרע ממשקל נזר=הברזל ונפל בהלקך.

ותיטב עצת החרטמים בעיני נירון קיסר וישאל:

— איך ובמה אוכל להכחיד את בני העם הזה עד האחרון?

ויענו החרטמים ויאמרו:

— לגלות לך איך ובמה תמצא ידך להאביד את ישראל מגוי — יוכל רק אחד מבני העם הזה. דע לך, הקיסר, כי במזרח ארץ ממלכתך ישנה מדינה אחת, אשר אנשיה משתהוים לראש כרות של יהודי. הם מבקשים ומוצאים להם במדינות הרחוקות איש יהודי, כהן, בכור בן בכור עד דור שביעי, ובדברי חלקות והבטחות יפות הם מושכים אותו אליהם עד מדינתם וכורתים את ראשו מעליו ומניחים תחת לשונה כתבת=להטים. הראש הכרות חי שבעים שנה, ומנבא במחנה. ואנשי המדינה כורעים ומשתחוים להראש ומקריבים לו קרבנות ומקטירים לו לבונה. כעבור שבעים השנה ידל כח הראש, יחלוף ואיננו. אז

הולכים בני הארץ ההיא ומבקשים להם כהן אחר, בכור בן בכור עד דור שביעי, ומשליכים את הראש הראשון לכלבים. וזה דברנו אליך, הקיסר: לך אל ארץ המזרח ההיא, הביא קרבן להראש הכרות וחל את פניו, כי יאמר לך איך ובמה להכחיד את בני עם ישראל עד האחרון.

וישמע נירון קיסר לעצת החרטמים וילך אל ארץ המזרח וימצא את המסגד, אשר עמד בו על במה עשויה לדבר הראש הכרות, ויקרב לו קרבן ויבקש ממנו, כי יאמר לו דברי-נביאות.

והנה נפתח פי הראש והתחיל מתנבא:

הנה בא איש מאדום,
מלך כביר מעיר רומי —
בא האיש לבקש אמרי,
לשמוע דברי נבואתי:
איך להכחיד את בית-יעקב.
איך אחריש,
אם לא יחריש האוב תחת לשוני?
איך אכלא ממך מלים,
אם תדברנה שפתי ואל רצוני?
שמעה, אפוא, לקול מלי, בן ארץ-אדום,
האזינה נבואתי, איש מהר שעיר.
הנה לפניך עם ישראל,
מפוזר הוא ומפורד בין עמים זרים
דמיונו כציצים פורחים,
המכסים את עין הארץ.
אין גבול לתפוצותיהם
ואין כליון לגזעם.
הם צומחים, פורחים ונובלים.
אולם הנה זורחת השמש
והם שבים לתחיה, שבים ופורחים...
אבל דע לך, בן ארץ אדום,
הקשיבה אזנך לדברי, קיסר רומי...

ויוסף הראש הכרות לדבר ויאמר:

כל אחד מבני עם ישראל יש לו בעולם ציצו המיוחד. כל העת שהציץ צומח וירוק ונותן ריח נעים, חי ובריא היהודי, המחובר אליו. אבל הנה מתחילים שרשי הציץ הולכים ומתיבשים זגבעולו כופף קומתו ונעשה צהוב, ריחו חולף ואיננו וליחו מתרוקן. ובאותה שעה הולך וגוע גם האיש, הולך וחולף כצל וכאבק פורח. גם ידע תדע, קיסר רומי, כי ציצי בני ישראל מראה מיוחד להם, המבדיל אותם מכל יתר הציצים. אם תאמר להכחיד את בני עם ישראל עד האחרון, לך ובקש את ציצי־החיים שלהם; בקש אותם ברום ושפל, בשדות פוריים ובמדבריות שוממים, על ראשי ההרים ובנקרות הסלעים, והיה כי תמצא אותם עקר תעקר אותם עם שרשם; אספה אותם והוציא במספר צבאם, וכאשר תאסף ששים רבוא ציצים וידעת כי המספר שלם, כי כזה הוא מספר בני ישראל. והיה כאשר יבלו כל הציצים ויֵעשו צהובים וליח שרשיהם ייבש, אז יבוא קץ לבית־יעקב וכליון לשבטי ישראל.

ויהי כשמוע נידון קיסר את חזון הראש הכרות שב לארצו וישלח לכל ארבע פנות העולם את עבדיו, יודעי דבר בגִדול צמחי־שדי, ויצו עליהם לבקש ולעקר משרשם את ציצי־החיים של בני עם ישראל, וימסור להם את האותות, אשר לפיהם יכירו את הציצים המבוקשים. כעבור העת אשר יעד להם, שבו העבדים ואתם אגדות, אגדות ציצים. ונירון קיסר התחיל סופר את הציצים, אבל לא יכל לספר אותם, כי אין מספר.

אבל פתאום התחילו הציצים מאליהם הולכים ומתקרבים האחד אל השני, ומוציאים מתוכם חוטים דקים, והחוטים נמתחים מעצמם תחת הציצים וכורכים אותם יחד לאגדות אגדות, עשרה, עשרה בכל אחת. וישמח נירון קיסר על הדבר מאד, כי נקל היה לו עתה לספור את הציצים. ויהי כאשר כלה לספור ששים אלף אגדות. האמין, כי עקר את שרשי־החיים של עם ישראל כולו. ויצו ויביאו לו מאוצר המלכות את ארגז הזהב וישם בו את הציצים וישאהו אל המגדל. אחרי כן שב אל אַרמונו שמח וטוב־לב בהיותו

בטוח, כי אבד עם ישראל וכי עוד מעט וימלוך בכבודו על העולם כלו.

שנה שלמה חכה נירון קיסר. אחרי כן הלך אל המגדל לראות את הציצים הנובלים, אבל כאשר פתח את הארגז ראה, כי כל הציצים ירוקים ונותנים ריח ושרשיהם מלאים ליח, כאלו לא נעקרו מעולם מן האדמה.

ויהי כראותו את הדבר קרא בשצף קצף:

— עתה רואה אני, כי הראש הכרות השיא אותי בנבואתו על שוא. עתה אני נשבע בחיי ראשי, כי השמד אשמיד בחרבי את עם ישראל, וזכר לא יהיה לו עוד בארץ החיים.

וישלח נירון קיסר את חילותיו לארץ אדום וליתר הארצות ויצו עליהם להרוג, להשמיד ולאבד את בני ישראל, אנשים ונשים וטף, ולתת את רכושם לבז ולמשיסה. ויעשו החילות כמצותו ויתנפלו על היהודים וישמידו אותם המונים המונים.

כאשר הגיעה שעת הכליה הגמורה לעם ישראל נראו פתאום לפני כסא המלוכה מחנות, מחנות של רוחות בדמות חילות ושרי־צבא ונסיכים ובתרועת חצוצרות בשרו את נירון קיסר, כי תאות־נפשו נתנה לו, כי כבשו לצרכו את העולם כלו. בדברם הובילוהו בכבוד גדול אל המגדל, ושם הביאו אותו אל ארמון, אשר בנו אותו בידיהם שיש אָדום. אחרי כן הכניסוהו אל החדר האחרון, ששם עמד שלחן ערוך למשתה וכסא־מלוכה מחוטב אבנים יקרות, ויאכלו ויהללו את נירון קיסר מושל כל העולם. באחרונה הושיבו אותו על כסא המלוכה ויתנו לו כבוד־אלהים ויקראו: „יחי נירון קיסר שליט העולם!"

וכבוא חצות לילה התנשא נירון קיסר מעל כסאו ויקרא:

— אני מצוה להביא לי את נזר־הברזל ולשים אותו בראשי!

כרגע התנפלו עליו כל החילים והשרים והנסיכים ויסחבוהו סחוב והשלך מעל כסא־המלוכה ויקרעו מעליו את בגדי מלכותו, ואותו גזרו לגזרים קטנים, וכלם נעלמו...

וכך הולך הדבר ונשנה לילה, לילה.

ויהי כראות השרים והנסיכים אשר בחצר המלכות, כי הלך נירון קיסר אל המגדל ולא שב משם ויבינו כי קרהו אסון. ולמען

אשר לא יקרה כדבר הזה גם להקיסרים הבאים אחריו החליטו לסגור את כל ארבעת שערי המגדל. מלבד זה החליטו, כי כל מלך חדש ישים מנעול חדש על כל שער. והחרטמים והאצטגנינין קראו את החרות על לוח-גמרוד ויגזרו אומר, כי לימים הבאים יהיה סוד המגדל וכל המוצאות את נירון קיסר גלוי וידוע רק לחרטם אחד, והוא ימסרנו לפני מותו להאיש הכי נכבד בין חבריו, ויעשו כן.

ו.

ויהי כאשר כלה הקוסם הזקן לספר את כל הדברים האלה באזני מלך רומי, חלש וכחותיו עזבוהו. אבל מלך רומי פנה אליו ויעודד אותו ויחל את פניו לגלות לו מה הוא הדבר אשר עמד לציצי-החיים של עם ישראל, שנעקרו מן האדמה עם שרשיהם, להשאר בלשדם וליחם ומה לעשות להם למען אשר יבלו ויקמלו.

והקוסם הזקן פתח את שפתיו ברטט אברים וברוב עמל ענה:

— הציצים נשארו שלמים בירק צבעם ובעצם לשדם, יען כי מכורכים היו אגדות, אגדות... אלו פזר אותם נירון קיסר אחד, אחד...

ובדברו נפח הקוסם הזקן את נפשו וימת.

וימהר מלך רומי וירד מעל כסא-המלכות וילך בחפזון אל המגדל דרך השער השלישי. הוא נגש אל ארגז הזהב ויפתח אותו ויפשוט את ידו אל הציצים.

ויהי כאשר החל לקרוע את החוטים, אשר נקשרו בהם אגדות הציצים, והנה חיש קל קפץ מתוך הארגז עגל בעל שני ראשים, אשר פניו מפיקים אימה. העגל העיף במלך רומי מבט-אש ויש׳יע קול שאגה, כשאגת אריה. לשמע השאגה נפל מלך רומי מת. המגדל נמלא עשן, וברכת-הדם התחילה מכה גלים בחזקה, ונזר הברזל נהפך על פניו וירד תהומה. ברגע זה נשמעה מבית-הכנסת ה„אמן” האחרונה של בני דוד מלך ישראל.

שק-הקמח.

א.

בשנות-קדם, לפני חרבן בית-המקדש, בימי מלכותו של חכם מלכי-תבל, הוא המלך המפֹאר שלמה, ישבה בבית קטן ורעוע בקצה העיר ירושלים אשה זקנה והיא אלמנה קשת-רוח ומרת-נפש, ותחי בצר ובמצוק. בשכר עבודתה הקשה קנתה לה הזקנה בשוק מעט דגן ותטחן אותו בכפיה בטחנת-יד, אשר שאלה מאת אחד השכנים ותאפה שלש ככרות לחם להיות לה למחיתה לכל ימי השבוע.

אך הוציאה את הלחם מן התנור, והנה נראה על מפתן הבית איש נכאה וחור-פנים ויאמר מתוך דמע:

— אשה רבת-החסד, חוסי נא על אדם אומלל. אני בא מארץ אופיר. אניות שלמות נושאות שמן, ארגמן וכל מיני-בשמים היו סחרי ועזבוני. פתאום התחוללה סופה על פני-ים והאניות עם הסחורה ועם כל הכבודה אשר ברגלי ירדו תהומות. רק אותי לבדי הקיא גל אל החוף. זה שלשת ימים אני תועה רעב וצמא; השקיטה נא, אפוא, בלחם את רעבוני.

ותחמול הזקנה על האיש מארץ-אופיר ותתן לו ככר-לחם.

אך יצא הלז מן הבית, והנה נראה על המפתן איש שני והוא פצוע, חלש ולבוש-קרעים, ויאמר בקול נואָש:

— לחם!... הרעב יציקני!... ממלחמת-דמים נמלטתי באורח-פלא... ליד הרי-גלעד הרמים והנשאים ישבתי שלֵו; עבדתי את אֵלי בשמים ואת כרמי נטרתי בארץ. פתאום התנפלו עלי הפלשתים כפריצי-חיות; את הכל העלו על המוקד, עשן למרמס, את הכל אכלה חרבם, את אשתי ובני הרגו עד האחרון.

פצוע קשה, בלי חנועה שכבתי בשדה יום ויומים... אך קמתי התעודדתי מהרתי להמלט מחורבני ומן הקברים... זה שלשה ימים אני תועה רעב וצמא; השקיטי נא, אפוא, בלחם את רעבוני.

ותעיף הזקנה מבטה באומלל ובלי חשוב רגע הושיטה לו את הככר השניה.

עברה שעה קלה ודלת האהל נפתחה ועני זקן ועור נראה על המפתן. בקול חרישי נמוג מפחד ודמעות התחיל לספר:

— זקנה, צרה, מחסור ורעב החלישו את כהות גופי ונפשי. עור אני מרחם אמי ואוכל לחם-חסד. לפנים היתה בתי יחידתי מנהלת אותי תמיד בידי; עתה אחזתה עוית, ואני נשארתי בדד... בחשך, בלי מנהל, אתנגש לפעמים באבנים, אבל לעתים מאד רחוקות אתקל בלחם... בידי גששתי דלת ואפתחנה ואבא הלום האהלה... ואין אני יודע את בעליו. מי אתה? האשה, אם גבר הצעיר, אם שבע-ימים? אבל חש אני כאן נשמת-אדם. רחם, אפוא, אחי-אישי, על עני זקן עור והשקיט נא לחם רעבוני.

ותחס הזקנה על האומלל ותגש לו את הככר-האחרונה.

ב.

עבר יום ויכבד הרעב על האלמנה מאד, ותחפש בפנות-הבית אולי תמצא פה או שם פת לחם יבש. ויהי כאשר לא מצאה מאום ותלך ותבא אל השכן, והוא איש עשיר סוחר-תבואה, ותבקש ממנו בהקפה מעט קמח או דגן. אבל השכן השיב את פניה ריקם ויאמר:

— תת קמח או דגן בהקפה, ואף כי לשכני — זאת לא אוכל: ידעתי כי לא ישוב לידי לעולם. ועל-מה, אפוא, אריב ואתקוטט אחרי-כן בשכני בהיות חפצי לשבת אתם שבת אחים? אבל חמלתי עליך. לכי אל הגרן הרק אשר לי (אתמול שלחתי משם את דגני למצרים). שם תמצאו בפרצים ובחריצים גרגרי-חטים למדי. אם לא עלה בהם הרקב, שי אקריבם לך מקרב לב ונפש; התפללי בעדי לאלהים.

ותלך הזקנה ותבא אל הגרן הרק אשר לשכן ותאסף מתוך החריצים מעט חטים, מחציתם אכולי־רקבון, ותשב ותטחנם ותשימם בשק קטן ותשאהו אל ביתה.

בחוץ שררה דומיה, ופני השמים היו זכים ובהירים. פתאום והנה סערה באה מן הצפון ותקרע בחזקה את השק מידי הזקנה וכחץ מקשת נשאתהו הימה. הזקנה נשארה עומדת על מקומה נפעמת ונדהמת ותפרוש כפיה השמימה ותקרא בנפש מרה:

אל אלהי אבי! תמה אני ולא אבינה. אם חשכתי אכל מפי ואפרוס את פת־לחמי האהרונה לרעבים, הלא מלא מלאתי בזה את רצונך, ולמה, אפוא, תיסרני בסערתך הזועפת?... אולם מי יודע אם לא אחטא בלשוני?... אולי נעשה הדבר ואלהים לא חפץ גם לא ידע? הרוחות הם שובבים גדולים, ולפני משובתם מי יעמוד? בכל לילה הם מקימים שאון: צועקים, שוחקים, בוכים, שורקים, קורעים בחזקה דלתות וחלונות. אין זאת כי כבר חדלו משמוע לקול אלהים...

ובלב נשבר על רצון־אלהים כי חלל, שבה הזקנה אל ביתה. שוכחת את רעבונה עלתה על יצועה ותרדם.

בחלום־הלילה נראה אל הזקנה איש־שיבה ויאמר אליה: ידע תדעי, כי מלכנו הגדול שלמה כלכל לא יוכל דבר־פשע. לכי אליו אל ארמונו וספרי לו את מעשה־הע״ל, אשר עשה לך הרוח, והוא ייסרהו שבע על חטאתו.

ותיקץ הזקנה ותזכור את חלומה ותמהר ותלך אל ארמון־המלכות ותקד ותשתחו לפני המלך ותספר לו את הקורות אותה מהחל ועד כלה.

המלך שלמה הקשיב רב קשב לכל טענותיה ויען אותה רכות ויאמר:

— אל נא תדאגי, הזקנה; אם גזל ממך הרוח את שקך למרות רצון־אלהים, יַסֵר איסרהו קשה, ולך ישוב נזקך והיה שלומים לצערך.

אך כלה המלך לדבר והנה נראו שלשה אנשים זרים ויגשו אל כסא=המלכות ויפלו על פניהם ארצה.

אחרי=כן פתח הגדול בהם את פיו ויספר:

— סוחרי=צידון אנחנו ומערבנו בבשמים, בשמן=המשחה, בשן ובעצי=הָבנים. כמנהגנו תמיד הולכנו את סחורתנו באניה אל חופי ממלכתך. מבלי=משים התחוללה סערה גדולה ונוראה ותעש את הים כמרקחה ותאחז באניתנו ותצנפנה צנפה כדור. פתאום התנגשה בהודו של צוק=סלע וברצפתה נִקב חור עמוק. ברעם וברעש השתפכו אליו המים וישטפו את אניתנו והיא התחילה יורדת ושוקעת בלב=ים. ראינו את המות מרחף לעינינו ונקד ונשתחו על פנינו לפני אלהיך, אל אדיר במרום, ונדור לו נדר: אם הצל יציל אותנו ממות ואת אניתנו מרדת תהומות והביאונו אליך את השלישית מהוננו, ואתה הלֹק תחלק אותה בין עניי=העם. עוד נדרנו בפינו והנה שקט הים מזעפו, והאניה שמה את דרכה כברק אל חופי=ממלכתך. אך ירדנו מן האניה אל היבשה זבחנו זבח ונחשב את ערך מחיר סחורתנו ונמצא את שויה שלשים אלף שקל כסף, ואת השלישית, עשרת אלפים, הבאנו הלום לתת על ידך...

וזקן=הסוחרים הושיט למלך שלמה את המתן: שק מלא שקלי=כסף.

ד.

המלך שלמה, חכם=המלכים, הקשיב בלי אמר דברים לאשר סִפר לו ואחרי=כן שאל:

— רוצה הייתי לדעת כיצד פסק זרם=המים, שהשתפך דרך החור אל קרקע האניה?

— מלך רם ונשא! — ענה אחד מסוחרי=צידון — נראה הדבר, כי החור שבקרקע האניה נסתם כלו בשק=קמח קטן. אני הביאותיו אתי לכאן.

בדברו הושיט למלך שק קמח קטן רטוב ממים.

המלך שלמה רמז להאלמנה כי תקרב אליו ויראה לה את השק.

— הכזין זה אותו השק שקרעה הסופה מידך ?

— כן, השק שלי הוא — ענתה הזקנה — אבל הקמח אשר בו לח ורטוב ולא יצלח למאכל.

— אמת נכון הדבר! — ענה המלך שלמה בבת־צחוק על שפתיו — אבל תחת זאת תקבלי, טבתא חביבה, מידי שק אחר...

ובדברו הושיט המלך להזקנה בבהיר קמחה את שק השקלים.

אולם האלמנה הזקנה לא לקחה את השקלים מידי המלך ובשפה רפה אמרה:

— אדוני ומלכי האהוב! הצפין את כספך אתך; אני כבר קבלתי את שכרי.

חיי-אדם.

א.

בשעה שהגיעה שעתו של אדם להברא, נותן הקדוש ברוך הוא אות למלאך, ששמו „לילה" ואומר אליו לאמר:

ידע תדע, כי ברגע זה נברא אדם פלוני מטפה פלונית; לך והביא אותה לפני כסא-הכבוד שלי.

והמלאך ממלא מצות אל שדי והוא הולך ומביא את הטפה אל הדום כסא-הכבוד.

אז מוציא אל שדי את משפט היצור העומד להברא: אם זכר יהיה או נקבה, אם חלש או גבור, עשיר או עני, יפה או מכוער.

אבל אין הקדוש ברוך הוא חותך, אם טוב יהיה האדם אם צדיק אם רשע.

ואלהים נותן אות למלאך הממונה על הנשמות, ואומר אליו לאמר:

— הבה עופה אל גן-העדן והביא מתוך האוצר הגדול נשמה פלונית ופלונית, שמראָה כך וכך.

כי כל הנשמות, שכבר נבראו מששת ימי בראשית ושעומדות עדיין להברא, הנן מוכנות ומזומנות בשביל האדם.

והמלאך הממונה על הנשמות מביא מתוך האוצר הגדול את הנשמה הראויה ומציג אותה לפני הדום כסא-הכבוד

והקדוש ברוך הוא אומר אליה כהאי לישנא:

— הנשמה! הכנסי אל הטפה, חדרי אל כל שס"ה אבריה ושכנת בהם עד אשר יתמו ימי חיי האדם.

והנשמה כורעת ונופלת על ברכיה לפני אל שדי, והיא פותחת את שפתיה ואומרת מתוך רטט ותחנונים:

— רבון כל העולמים! דיני בעולם, שאני נמצאת בו מן היום אשר יצרתני, ואם כך יצאה גזרה מלפניך, אל שדי, אל נא תכניסני לתוך טפה שאינה מהוגנת, כי טהורה וקדושה אני.

ואל שדי עונה את הנשמה ואומר אליה לאמר:

— גם הטפה, שאני מכניס אותך לתוכה, עולם קדוש הוא ובלתי־מוגבל. ועולם זה נאה לך יותר מאותו שאת נמצאת בו, וביום הבראך נועדת רק בשביל טפה זו.

והנשמה מתמרמרת בבכי וקולה נשמע מסוף העולם ועד סופו. יחד אתה בוכות כל יתר הנשמות וגם המלאכים והשרפים.

אבל אין הקדוש ברוך הוא מקשיב לקול בכים ומכניס את הנשמה אל הטפה על כרחה.

והוא קורא למלאך, ששמו „לילה”, ומצוה עליו להשיב את הטפה אל מעי האם. באותו רגע נעשית הטפה ולד — ילד במעי־האם.

ב.

ואל שדי נותן לולד שבא לעולם שני מלאכים שומרים לראשו, האחד — פניו מאירות והשני — פניו עצובות.

ובבקר, בבקר לוקח מלאך־האור את הולד ונושא אותו אל גן־העדן ומראה לו את הצדיקים היושבים במקום נהרה גדולה ועטרותיהם בראשיהם וניהנים מזיו השכינה. ומלאך־האור שואל את הולד:

— הרואה אתה את אלה?

— אני רואה את אלה.

והמלאך חוזר ושואל:

— הידעת מי הם הללו?

והולד עונה:

— אין אני יודע מי הם הללו.

אז פותח המלאך את שפתיו ואומר:

— הללו שאתה רואה אותם עטופי פאר וזהר, נולדו אף הם כמוך במעי אמותיהם ונולדו בצער ועצב וחיו בעולם בין אנשים בני־תמותה. אבל הם שמרו את מצות אלהים, אשר ברא אותם, ועל כן זכו לעטרות־כבוד.

ובערב, בערב לוקח מלאך־היגון את הולד ונושא אותו אל הגיהנום ומראה לו את הרשעים, הנמוגים ביסורי־נצח משוקעים בתהום החרפה והקלון, ופניהם חשכות, במבטיהם אין שביב־תקוה מציץ וקולם — יליל כבוש.

ומלאך־היגון שואל את הולד:

— הרואה אתה את אלה?

והילד עונה:

— אני רואה את אלה.

והמלאך חוזר ושואל:

— הידעת מי הם הללו?

— אין אני יודע מי הם הללו.

והמלאך פותח את שפתיו ואומר:

— הללו שאתה רואה אותם טובעים בתוך תהום של צרות וחרפה, נבראו כמותך במעי אמותיהם ונולדו בצער ועצב וחיו בעולם בין אנשים בני־תמותה. אבל הם לא שמרו את מצות אלהים, אשר ברא אותם, ולפיכך נדונו לחשך־עולמים ולחרוק־שנים.

ועתה ידע תדע, כי גם אתה עומד להברא ולחיות באותו עולם, והרשות נתונה לך לבחור את הדרך תלך בי.

ג:

ובכל יום נושאים מלאך־האור והיגון את הולד הנולד ומראים לו את העולם מסופו ועד סופו.

והולד קולט אל תוכו את כל הקולות והצלילים, את כל

הגוונים והאותות, והוא רואה ושומע את כל השונות ואת כל האסונות שבעולם.

ובכל לילה דולקים המלאכים נר בראש הולד ומלמדים אותו את התורה כולה ומפענחים לו את כל התעלומות והסודות שמששת ימי בראשית, ומגלים לעיניו קצה פרגוד־הנצח.

וככלות תשעת החדשים בא אל הולד המלאך ששמו „לילה" ישואל אותו:

— התכירני?

והולד עונה:

— אני מכירך.

והולד שואל:

— בשביל מה באת אלי בשעה זו?

והמלאך עונה אותו לאמר:

— הגיעה שעת לידתך. צריך אתה להכנס לעולמם של בני־האדם.

והולד אומר:

— שבע־רצון אני מן העולם, שאני נמצא בו, ואם כך רצונו של הקדוש ברוך הוא, אחת אנכי שואל ממך, כי לא תכניסני לעולם־הפשע של בני־תמותה ומחוסרי־דעת, יען כי נקי אני מעון ויודע הכל.

והמלאך עונה אותו ואומר:

— עולם זה, שאני מכניס אותך לתוכו, הוא עולם החיים והצדק, ובשעה שנבראת יעדך הקדוש ברוך הוא רק בשבילו.

הולד בוכה וקול בכיו הולך מסוף העולם ועד סופו, ואתו יחד בוכים כל הילדים אשר במעי אמותיהם וגם המלאכים והשרפים.

אבל אין אל־שדי מקשיב לקול בכים.

והמלאך ששמו „לילה", מכבה את הנר שבראש הולד ונוטל ממנו את שני המלאכים, את זה של אור ואת זה של יגון. אז בא פורה מלאך־השכחה וסוטר לו על שפתיו, והולד שוכח בבת אחת את כל אשר ראה ושמע, וממחו נעלמת התורה

שלמד ואת אשר ראה מאחורי קצה פרגוד הנצח המורם, ורק בעמקי מסתרי לבבו נשאר הד כל הדברים, אשר ראה ושמע.

ד.

והמלאך „לילה" מוציא אותו על כרחו ממעי־אמו.
ומאותה עת ואילך עובר האדם דרך שבעה עולמות.
בעולם הראשון הוא דומה למלך חדש, שהכל מברכים אותו, מקבלים את פניו בשמחה ומביאים לו תשורות.
בעולם השני הוא דומה לתיש רועה באגם, המרקד מתוך עליזות, מחוסר־דאגה, ואוכל עשב, שלא הוא היה הזורע אותו.
בעולם השלישי הוא דומה לסיח רך, שאינו יודע מעצור לרוחו והוא שכור החפש והתאוות.
בעולם הרביעי הוא דומה לסוס מהיר־המרוץ הנושא בעול העגלה מתוך חדוה ואינו מרגיש במשאה ובמשא הנוסעים היושבים בה.
בעולם החמשי הוא דומה לחמור טעון משא לעיפה ההולך בכבדות תחת שבט הנוהג בו.
בעולם הששי הוא דומה לכלב, המושך בלי דעת בשת את כל מה שהוא יכל, והחורץ לשון לכל הקרב אליו.
בעולם השביעי הוא נמשל לקוף, שדמות־אדם לו ואף־על־פי־כן אינו דומה לאדם. שכלו יאבד והכל צוחקים עליו, ואין איש נשמע לו.

ה.

והנה מגעת שעת מיתתו של האדם.
ושוב בא אליו המלאך, ששמו „לילה", ושואל אותו:
— התכירני?
והאדם עונה:
— אני מכירך.

והאדם שואל:

— בשביל־מה באת אלי בשעה זו ?

והמלאך עונה לומר:

— באתי לקחת אותך מן העולם. הגיעה שעת מיתתך.

ואין האדם רוצה להפרד מן העולם ואומר:

— אתה הוצאתני משני עולמות, שלא חפצתי לעזוב אותם. בשביל־מה שבת ובאת להוציאני מן העולם הזה ?

והאדם בוכה ומצעק מרה, וקול צעקתו הולך ונשמע מסוף העולם ועד סופו, אבל אין נפש חיה שומעת את קולו, כי לשמעו היה נמס כל לב. רק השכוי שומע את הצעקה ועונה לה.

והמלאך, ששמו „לילה", אומר אל האדם:

— דע לך: על כרחך נוצרת, על כרחך חיית ועל כרחך תמות ועליך לתת דין וחשבון לפני מלך מלכי המלאכים הקדוש ברוך הוא!

והמלאך נוטל מן האדם את נשמתו.

עשרת האותות של משיח.

א.

א) הקדוש ברוך=הוא בטובו ובחסדו הגדול הקדים רפואה למכה.

ב) וקודם שברא בחכמתו הגדולה את העולם, ברא את משיח גואל=צדק.

ג) למען אשר יציל בימי הנסיונות הנוראים את יצורי= התבל מכליה ומאבדן גמור.

ד) אפס כי הסתר הסתיר אל שדי מעיני האדם למאות ולאלפי שנים את עת בוא משיח להגלות.

ה) ובשעה החשכה של חמת=אלהים, כשחרב בית=המקדש ועם ישראל גלה מעל אדמת=קדשו,

ו) צעד משיח שני צעדים ממקום מחבואו כדי לרדת לעולם ולהציל את שארית יעקב.

ז) אבל אל שדי, שלפניו גלוים וידועים המאורעות המת־גשים לבוא עד סוף כל הדורות, העמיד אותו בצעדו השלישי ויאמר אליו לאמר:

ח) „חטאת עם=ישראל, בדור זה ובדורות הבאים, ישימו עול=ברזל על צוארך.

ט) „וכעיני שור=פר מרב עמל וצרה, כן תכבינה עיניך ולשונך תדבק לחכך. התקבל עליך את הנסיון?"

י) ויען משיח וישאל: „עד כמה ימשכו ימי הנסיון?"

יא) וקול מאת האלהים ענה אותו לאמר: „אני נשבע בחייך — רק לשבעת ימים שמתי את המשא על שכמך.

יב) אבל אם יצטער לבך על הדבר, אז אשמיד בחמתי את אלה, המעכבים את באך".

יג) ויען משיח: „אל שדי! בשמחה רבה ובכל לבי הריני מקבל ע"י את יסורי=העולם —

יד) אבל אל נא יכבו אפילו חיי אחד מבניך".

טו) ואל=שדי הניח על שכם משיח קורות=ברזל ועו"ל קשה על צוארו, וקומתו הזקופה שחה לארץ.

טז) ומשיח התמרמר בבכי תחת כובד קומתו הכפופה ויקרא:

יז) „אל שדי! מה כחי כי אאריך נפשי ואיחל?"

יח) וקול אלהים ענהו לאמר:

„בני חביבי! האם לא אתה עצמך הסכמת ברצונך הטוב מששת ימי=בראשית לקבל עליך את יסורי=העולם?

יט) „דע לך: משעה, שאבד עמי את ארצו, לא עליתי לשבת על כסא מלכותי,

כ) ועל ראשי ילין תמיד טל ליל חשך ואפלה".

כא) אך שמע משיח את הדברים קרא: „צערי פסק. די לו לעבד, שהוא נדמה לרבו".

ב.

א) בכל יום כעלות השחר מליט אל שדי את פניו ביגון ובוכה.

ב) וקולו, כקול יונה מנהמת, מילל ומתיפח ואומר לאמר:

ג) אוי לי! חרבתי את ביתי, שרפתי את היכלי והגליתי את בני לבין אומות העולם!"

ד) ובבכותו שתי דמעות נושרות מעיניו ונופלות לים אוקינוס.

ה) ובנפלן הימה מיללות הדמעות, וקול יללתן הולך ונשמע מסוף העולם ועד סופו.

ו) ולשמעו ינועו השמים ותרעד האדמה.

ז) וכשמע משיח את קול שועת אלהים מן השמים ואת יללת דמעותיו הקדושות מים אוקינוס ואת אנחות עם־ישראל מר־הנפש מן הארץ —

ח) אז יקרב אל המעלה התחתונה של כסא־הכבוד.

ט) והוא נושא את עיניו אל האלהים ושואל מתוך יגון עמוק בלי אמר ודברים: „עד אנה, רבונו של עולם?"

י) ועיני אל שדי נעשות רטובות מרחמים רבים, אבל קולו עונה את משיח לאמר:

יא) בני האהוב! עוד לא הגיעה שעתך ולא מלא עדיין צבא הכחות הארציים".

יב) ובכל יום, בצהרים, יושב משיח מתחפש לעני בשער העיר רומי בין עניים מחזרים על הפתחים ופסחים.

יג) בגדיו אשר עליו בלויי־סחבות וגופו מכוסה פצעים כלו.

יד) והוא מסיר את הסמרטוטים מעל פצעיו ומגלה אותם אחד, אחד לעיני העוברים והשבים.

טו) אבל אין אחד מעמי־הארץ פונה אליו את מבטו; אין מהם שב לב לפצעיו ואין מרחם עליו.

טז) ובכל יום, אך נראה ככב־הערב, עומד משיח כשמתניו משונסות ועם מקלו בידו לפני שער ההיכל ומחכה בלב חרד למצות אלהים: „לכה"!.

יז) אולם מאות שנים ואלפי שנים חולפות ועוברות ובת־הקול שותקת.

יח) אבל ימי המשיח כבר ממשמשים ובאים, ויום־אלהים הגדול כבר עומד בחצי דרכו.

ג.

א) והיה באחרית הימים:

ב) כשתגיע שעת ביאת המשיח ינסה אלהים את העולם בנסיונות קשים.

ג) כדי לטהר ולזכך את בני־האדם, והטאתיהם תסערנה כמוץ מגרן וכעשן מארֻבה.

ד) וכצרוף צורף־הזהב באש את הפז מסיגיו.

ה) ואל שדי יתן אותות ומופתים נוראים בשמים ובארץ.

ו) ומספרם יהיה עשרה.

ד.

א) האות הראשון יהיה אות פחד גדול.

ב) אֱלהים ימטיר מן השמים ברד־אבנים ומבול אֵש ולעפות.

ג) נהרות וימים יפרצו ויעברו על גדותיהם.

ד) על פני השמים יראו נחשי־אש וככבים בעלי זנבות ארוכים.

ה) עמודי־תבל יתפלצון וקול רעש גדול ונורא ישמע.

ו) ופריצי־חיות לא יחרדו עוד מפני בני־האדם.

ז) שדי־האדמה תצמקנה.

ה) כל פנים יחורו, כל הברכים תכשלנה מפחד וכל הלבבות ימסו כהמס דנג מפני אש.

י) ובני־האדם ינועו ויחגו כשכורים הלומי־יין ואמרו:

יא) „הגיעו הימים האחרונים; הולכים ובאים חבלי ימות המשיח!"

יב) „הה, אויה לנו! מי יעזרנו לשאת את חבלי־הלידה של הימים הנוראים?"

ה.

א) האות השני יהיה אות־השמש וטל־דמים.

ב) הקדוש ברוך הוא יוציא חמה מנרתיקה וחם נורא יהיה בעולם.

ג) וכבדי-העון והממרים לא יוכלו נשוא את השרב הגדול ויצעקו:

ד) „אוי לנו! לאן ננוסה ונמלטה על נפשנו מפני השמש וחום אשה?״

ה) ובאו להסתר בהוחים ובדרדרים ובנקרות הצורים

ו) אבל אין מקום, אשר ימצאו בו מסתור מן השרב:

ז) ובידיהם יחפרו קברים לעצמם וחיים ירדו אליהם וקראו למות כי יבוא ויגאלם מרעתם.

ח) וכאשר יעברו שלשים ימי-השרב, תסתיר השמש את פניה.

ט) ובעולם תהיה עלטה גדולה.

י) וכבדי-העון והממרים ישאפו אל תוכם את החשך.

יא) ומעיהם ימלאו חשך וגופותיהם יכסו שחין מעלה צחנה.

יב) ועשתנותיהם תאבדנה והיו שכורים ולא מיין.

יג) ואלה אשר בינתם לא תתבלע יכלמו ויחפרו.

יד) יען יבינו לקול האותות, כי גאולתן של ישראל קרובה לבוא.

טו) וכאשר יעברו שלשים ימי-החשך ישוב לשמש זרחה מאתמול.

טז) אז ימטיר אלהים טל-דמים ונהרי נחלי-דם ישתפכו על פני כל הארץ.

יז) כבדי-העון והממרים ישכחו להבדיל בין דם ומים וישתו מנהרי נחלי-הדם.

יח) ויתגלגלו במכאובים וביסורים גדולים ויקללו את היום, אשר נתן בו הריון לאמותיהם.

יט) ונפלו חמרים, חמרים ולא יהיה קובר להמה

כ) והערים תמלאנה באשה וצחנת-פגרים.

כא) ונשמו ההיכלים והטירות, מקומות נשפי-החשק והמחולות.

ו.

א) השלישי יהיה אות של שערים חתומים.

ב) אלהים יחתום את שערי=החכמה, ואנשים ישרים לא יוכלו התקיים בעולם.

ג) והתאספו מתנות, מחנות, והלכו המדברה.

ד) ויתישבו בין קוצים והרולים ובנקרות=צורים ועל מקומות נשאים ובעמקים שפלים, שלא עדה עליהם רגל אדם.

ה) ואמרו לארי: „אבי אתה!" ואל הנמר: „קרובי אתה!" באבוד להם כל חבור וקשר עם בני=אדם.

ו) והימים ההם יהיו לעם=ישראל ללא מושל וללא מורה=דרך, ללא רעים נאמנים וללא אנשי=אמת.

ז) וירבו נביאי=שקר ומאשרים מתעים.

ח) ונשכח זכרון הגדולים, ומעל לוח=הלב ימחו אמרות הנצח.

ט) ונשמו בתי=הכנסיות והתיתמו בתי=המדרש, וההדרים יהפכו לבתי=זמה.

י) וננעלו שערי=הפרנסה.

יא) ונעו רעבים עשרה, עשרה ופשטו ידים רקות, ואיש לא יענה להם.

יב) כי ינעלו גם שערי=הרחמים.

ז.

א) האות הרביעי יהיה אות גוג ומגוג.

ב) אלהים יפתח שערי קצה העולם ויצאו משם בלי=מספר חיילות גוג ומגוג.

ג) שפלי=הקומה יהיו, מנוהמים ושואפי=דם.

ד) ובמראה=פניהם יפילו פחד על בני=האדם ובנשמת אפם ישרפו את כל הקרב אליהם.

ה) ולאיש, איש מהם יהיו שני ראשים ושבע עינים.

ו) וצפרנים תהיינה להם כצפרני=הנשר ושניהם — שִׁנֵּי אריה, וגרמיהם — גרמי חמור, וכל גופם יהיה שעיר כגוף=החיות.

ז) קלי=המרוץ יהיו כצביים ושואפי=דם כיעני=מדבר.

ח) ימים עמוקים לא יעמידו אותם בלכתם, כי ישתו את מימיהם עד תומם.

ט) ויערי=בציר לא יפסיקו את מרוצתם, כי יעקרו את העצים בשניהם.

י) והסתתרו מפניהם ילדים מאחורי האמות ואמות מאחורי הגברים וגברים מאחורי הזְקנים יצעקו:

יא) „אויה לנו! אויה לנו! מי יצילנו מן החיילות הפראים?"

יב) והזקנים יענו: עתה כבר קרובה הגאולה לבוא, כי יום=המשיח כבר קרב אל חצי דרכו.

ח.

א) האות החמשי יהיה אות שלשת הקיסרים ושל משיח בן=יוסף.

ב) אלהים יקים מעם=אדום הרשע, שחרב את בית=המקדש, שלשה קיסרים.

ג) הם יהיו אנשי=שקר וחטאים, אבל יתחפשו לאנשים למען צוד ברשתם נשמות בני=אדם.

ד) והם יגזרו גזרות קשות על עם ישראל ויאלצו את היהודים לבגוד באלהים.

ה) והגדילו את המסים עשרת מונים: מי ששלם חמשה, ישלם חמשים, ומי ששלם חמשים — חמש מאות, ומי אשר לא יהיה לו מה לשלם, יומת מות אכזרי.

ו) ממשלת שלשת הקיסרים תארך עשרים ושבעה חדשים; תשעה, תשעה חדשים ימלוך כל אחד מהם.

ז) השלישי שבקיסרים יכבוש עמים רבים ויחריב ארצות רבות וימלוך על העולם כולו

ח) והוא ירדוף את עם ישראל על צואר, והיהודים ילכו וימעטו כדונג מפני אש.

ט) ובאחרית ממשלת הקיסר השלישי יבא משיח בן=יוסף.

י) שמו יהיה: נחמיה בן חושיאל וגם בשם שני יקָרא: מנחם בן עמיאל.

יא) והוא יביא אתו את שבטי אפרים ומנשה וחצי שבט גד.

יב) והתפשטה השמועה על=דבר בוא המשיח, והתאספו אליו יהודים מכל הארצות הרחוקות.

יג) ומשיח בן=יוסף יֵצא למלחמה על קיסר אדום הרשע וישמיד מחיילותיו לרבבות.

יד) ויך לפי חרב את קיסר אדום הרשע ויחריב את ממלכתו החוטאת עד היסוד.

טו) והוציא ממגדל יוליאַנוס=קיסר את כלי=הקדש של בית=המקדש הטמונים שם והביאם ירושלימה.

טז) והבשורה על=דבר נצחונותיו של משיח בן=יוסף תגיע לקיסרי יתר הארצות ונפלו עליהם אימה ופחד.

יז) ומלך מצרים יכרות עם משיח בן=יוסף שלום=נצח.

יח) ומלך אשור יכנע לו ויעל לו מס.

יט) ומשיח בן=יוסף יכבוש את כל הארצות אשר מסביב לירושלים, מדמשק עד אשקלון.

ט.

א) האות הששי יהיה אות השטן ארמילוס.

ב) אלהים יחולל נפלאות גדולות.

ג) ברומי, בירת אדום הרשעה, יש תמונת נקבה יפהפיה מחוטבת שיש לבן.

ד) והיא מחוטבת לא ביד אדם, כי אלהים בעצמו יצרה בכחו.

ה) ובאו אנשים חטאים מאדום, מנֻולים לא ידעו בשת, ושכבו את נקבת=השיש והחמו אותה.

ו) ואלהים ישמור את טפתם במעי־השיש של הנקבה וולד יולד.

ז) וכאשר ימלאו הימים תבקע בטן־השיש ויצאה בריה בצורת אדם.

ח) ושמו יהיה „אַרמילוס".

ט) וגבהו יהיה תשע־עשרה אמות ורחבו שש אמות ובין עיניו טפח.

י) ושני ראשים יהיו לו, ושערות להם אדומות כנחשת קלל.

יא) והעינים תהיינה עמוקות, ועקבות רגליהם יהיו ירוקות.

יב) ובא אַרמילוס לאדום הרשע ויאמר: „אנכי אלהיך!"

יג) ובני־אדום יקבלו אותו מהר לאלהים והשתחוו לו והמליכו אותו עליהם למלך.

יד) וארמילוס יאמר אליהם: „הביאו לפני את הלוחות אשר נתתי לכם".

טו) והביאו את שקוץ אליליהם והניחוהו לפניו.

טז) ואמר: „כן! זאת התורה ואלה החוקים, אשר נתתי לכם!"

יז) אחרי־כן יצוה אַרמילוס לקרוא אליו את משיח בן־יוסף ואת בני־ישראל ויאמר אליהם:

יח) „הביאו את תורתכם והעידו עלי, כי אני אלהיכם".

יט) אבל משיח בן־יוסף ובני עם ישראל יקצפו קצף גדול.

כ) ומשיח בן־יוסף יפתח ספר־תורה ויקרא מעליו בקול רם.

כא) אנכי ה' אלהיך, אשר הוצאתיך מארץ מצרים ומבית־עבדים"

כב) ולא יהיו לך אֱלהים אחרים על פני".

כג) ובאותה שעה יצא משיח בן יוסף ואתו שלשים אלף מגבורי־אפרים למלחמה על אַרמילוס הרשע ויכו מחילו לפי חרב מאתים אלף איש.

כד) אז תעלה חמת אַרמילוס עד להשחית, וקרא בעווריו את החיילות הפראים של גוג ומגוג.

כה) והוא יוליך אותם אל העמק אשר דָיֵק לו סביב.

כו) ונלחם וגבר והכה את חיל היהודים לפי=חרב.

כז) ואת משיח בן=יוסף יקח שבי וישים עליו כבלי=ברזל.

כח) ויענה אותו בכל מיני ענוים קשים וביד טמאה ימיתהו בחרב.

כט) ויצאו האבות ממקום מנוחתם לקבל את פני משיח בן=יוסף המעונה והמומת.

ל) ובכבוד גדול ישאוהו על כפיהם אל מערת=המכפלה.

לא) ונעמו זמירות למסירות=נפשו על עם=ישראל.

לב) ואלהים יקבל את פניו ויאמר אליו לאמר:

לג) „הבן=יקיר לי, אפרים! ילד שעשעים, רחם ארחמך!"

לד) ועמי=התבל, בימי ממלכת ארמילוס הרשע, ישובו לרדוף את עם=ישראל באף ובעברה ובגזרות קשות ורעות.

לה) ואמרו: „הראיתם את העם עז=הפנים והשנוא, אשר קם נגד מלכות ארמילוס האדיר וימליך מלך משלו?"

לו וכל רכי=הלב והבוגדים בבני=ישראל יכחשו באלהים ויספחו אל עם אדום הרשע.

לז) ולעגו לאלה אשר ישארו חזקים באמונתם ויאמרו:

לח) „איה, אפוא, הגאולה שאתם, הטפשים והמשוגעים, מחכים לה? משיח נפל בחרב ארמילוס האדיר, ומאין תבוא גאולתכם?"

לט) והנשארים מבית=יעקב יצרפו בכור ענים ומצוקות=נפשם כהצרף זהב בתוך יקוד=אש, ויהיו קדושים כמלאכי=שמים.

מ) והלכו למרחקי מדבר=יהודה ושם ישבו ארבעים וחמשה ימים בתעניות ובתפלות.

מא) וארמילוס יגדיל את ממלכתו ויצא למלחמה על מצרים וינצחנה.

מב) ויפנה את מבטו לירושלים כדי לשוב ולהחריב אותה שנית לארך=ימים.

א) האות השביעי יהיה אות התקיעה הראשונה בשופרו של משיח.

ב) אל הארץ ירד המלאך מיכאל והוא יתקע בשופר שלש פעמים.

ג) אחרי התקיעה הראשונה תחדר רוח ששון לכל שבעת השחקים ופני האדמה ישובו לתחיה.

ד) שבעה ברקים, אחוזים ונעוצים זה בזה, יעופו בחפזון לקראת דוד מלך ישראל.

ה) ודוד מלך ישראל, יצא מהיכלו אשר בשחק, ויחד אתו יצאו כל מלכי בית=דוד ובית=ישראל.

ו) ועל ראש כל אחד יהיה נזר=זהב, אבל כתרו של מלך דוד יזהיר בזהר יפה יותר מכלם.

ז) והמלך דוד יכנס אל בית=המקדש, אשר הועתק לשמי=מעל וישב על כסא=מלכות של אש.

ח) ומלכי בית=דוד יעמדו לימינו, ומלכי בית=ישראל לשמאלו.

ט) והוא יתחיל מזמר=מזמורים, שלא שמע אותם עדיין כל ילוד=אשה.

י) ומטטרון שר=הפנים וכל חיילות=שמים והשרפים ומלאכי השרת וחיות=הקדש יענו כלם יחד:

יא) „קדוש, קדוש, קדוש ה' צבאות!"

יב) ולארץ ירד אליהו הנביא ויתנשא על הרי ארץ=ישראל ויעורר עליהם מספד.

יג) וקולו יהא הולך ונשמע מסוף העולם ועד סופו, והוא יאמר לאמר:

יד) „הרי ארץ=ישראל הקדושה, עד אנה תשארו בשממתכם ועד מתי יהיה פריכם אומלל?"

טו) ואחרי=כן יוסף: „שלום הולך ובא לעולם".

טז) וביום השני ישוב ויעל על ההרים ויאמר: ברכה באה לעולם".

יז) וביום השלישי יעלה עוד הפעם על ההרים ויאמר: „ישועה באה לעולם!"

יח) ובאותה שעה ימיש אלהים ברב חסדו את העול הקשה מעל צוארי משיח בן=דוד ואת משא=הברזל מעל שכמו.

יט) ואמר לאמר: „בני החביב הגיעה שעתך, לך".
כ) ומשיח בן־דוד יזקוף את קומתו הכפופה וצעד את הצעד השלישי, שנתעכב בו לאלפי־שנים.
כא) ויבא לעולם בדמות עני ורוכב על החמור.
כב) ויחד עם משיח בן־דוד יבואו אליהו הנביא והנביאים: משה, ישעיהו ירמיהו ברוך, עזרא, חנוך ומלכי־צדק.
כג) כלם יחד עם משיח בן־דוד יהיו תשעה:
כד) והם יביאו אתם את הצדיקים, אשר ישבו במדבר־יהודה ארבעים והמשה ימים בתעניות ובתפלות.
כה) ומשיח בן־דוד ירפא את מחץ לבבם, יחזק את ידיהם הרפות ויאמץ את ברכיהם הכושלות.
כו) ובני עם ישראל, הנפוצים בארצות נכריות, אך ישמעו את תקיעת שופר של משיח, יבינו, כי באה הגאולה.
כז) והתאספו יחד ובאו אל משיח בן־דוד, ככתוב:
כח) „ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ־מצרים".
כט) ומשיח בן־דוד ואתו אליהו הנביא ויתר הנביאים יוליכו את הצדיקים ממדבר־יהודה והבאים מכל פנות־העולם—לירושלים.
ל) ומשיח בן־דוד יעלה על המעלה היחידה, אשר נשארה מבית־המקדש, וישב עליה אהוז תוגה עמוקה.
לא) והשמועה תבוא לאזני ארמילוס הרשע, כי קם מלך לעם ישראל ויקרא בשצף קצף:
לב) „עד אָן ימרה העם עז־הפנים והשנוא את מצותי?"
לג) והוא יאסוף שנית את חיילות גוג ומגוג ויצא אתם למלחמה על משיח בן־דוד.
לד) ושני המחנות יתאספו בעמק יהושפט; אלה מעבר מזה ואלה מעבר מזה.
לה) ואז יצא הקדוש ברוך הוא אזור עוז ועצמה למלחמה על ארמילוס הרשע וחיילותיו.
לו) ויציג את משיח בן־דוד לימינו ואת חיילות היהודים לשמאלו.
לז) והמטיר מן השמים ברד אבנים וחצי־אש; אש וגפרית ורוח זלעפות.

לח) והשמיד את ארמילוס ואת חיילותיו עד האחרון.
לט) והחריב את מלכות אדום הרשע עד היסוד, עד כי לא ידע איש את מקומה עד סוף כל הדורות.

יא.

האות השמיני יהיה אות התקיעה השניה של שופר=משיח תחית=המתים.

ב) המלאך מיכאל יתקע בשופר בפעם השניה.
ג) ונפתחו הקברים ומערות=האבן וארונות=העץ.
ד) וקמו מקבריהם המומתים והמעונים על קדוש=השם.
ה) ושבו לתחיה כל המתים וכל אלה שנולדו מתים מששת ימי=בראשית.
ו) וכולם יקומו חיים בפגים, אשר היו להם בשעת מותם.
ז) מי שהיה עור בחייו, יקום עור, כי שהיה פסח, יקום פסח, והאלם, יקום אלם.
ח) למען אשר יכיר רע את רעהו וקרוב את קרובו.
ט) ולמען אשר לא יאמרו הנבלים, כי לא שבי=תחיה הם הללו, אלא חדשים שנולדו.
י) ואחרי=כן ירפאו כל בעלי=המום וכל החולים ישובו לאיתנם.
יא) ומשיח בן=דוד ואתו אליהו הנביא ויתר הנביאים ילכו אל קבר משיח בן=יוסף.
יב) וישיבו אותו לתחיה, ובכבוד גדול יתיצב בין שורותיהם.
יג) והיה מחנה הנביאים עשרה.

יב

א) האות התשיעי יהיה אות התקיעה השלישית של שופר=משיח והגאולה מתוך הגלות.

ב) המלאך מיכאל יתקע בשופר בפעם השלישית.
ג) ופגשו מכל ארבע פנות העולם בני עם-ישראל את משיח בן-דוד.
ד) ואלהים יוציא מאחורי נהר גוזן וערי-מדי הרחוקות את נדחי עשרת-השבטים.
ה) והוציא מאחורי נהר סמבטיון את בני משה רבינו.
ו) ומשיח בן-דוד יוליך לארץ-ישראל את כל היהודים החיים והמתים ששבו לתחיה.
ז) הקרובים והרחוקים, הצדיקים ובעלי-התשובה — את הכל עד האחרון.
ח) ואלהים יפרוש על משיח בן-דוד שבע חֻפות מאבנים יקרות.
ט) ומתחת כל חופה ישטפו ארבעה, ארבעה נהרות: של חלב, של דבש, של יין ושל בשמים יקרים.
י) ואלהים יקח מידי אליהו הנביא את צפחת השמן.
יא) ומשח את משיח בן-דוד למלך ויביאהו אל תחת החופות.
יב) ואלהים צבאות יופיע בהדר גאונו בראש כלם.
יג) אחריו ילך משיח בן-דוד והמלך דוד עם יתר המלאכים ואחריהם הנביאים.
יד) ולימינו של משיח תלך התורה ולשמאלו כל עם ישראל.
טו) וכל שבט יהיה מוקף ענן של אור.
טז) ולפני ההולכים תשתרע ארץ, אשר תפרח כגן-אלהים.

יג.

א) האות העשירי יהיה אות ירושלים העליונה ושלטון אלהים בעולם.
ב) אלהים יאסוף את הרי העולם כלו וערם אותם זה על גב זה.
ג) ובראשם יקים את ירושלים החדשה, את ירושלים העליונה.

ד) וסבב אותה סוללות גבוהות וגבעות ומבצרים כלילי=יופי.
ה) וירושלים החדשה תכונן על עשר אבנים:
ו) ואלה שמותם: אדום, פטדה, ברקת, שהם, ישפה, שבו, לשם, נפך, ספיר ויהלום.
ז) ואלהים יוסיף עליהן עוד שתי אבנים: תרשיש ואחלמה, למען תהיינה שתים=עשרה כמספר שבטי=ישראל.
ח) ואלהים יקומם את בית=המקדש בכל תפארתו והדרו.
ט) ועלה בחוד יפיו על הבית הראשון שבנה המלך שלמה.
י) והתחדשו השמים, הארץ ועם ישראל.
יא) השמים והארץ, אשר בימות=המשיח הנוראים יהיו מקופלים כספר או כמעיל, יתיישרו.
יב) ועם=ישראל אחרי עברו מדורי שפלות, עוני ומות, יקום לתחיה ויחדש כנשר נעוריו.
יג) ואלהי=הצבאות יוסיף על אור החמה שבעתים כאור שבעת=הימים.
יד) והיה אור הלבנה כאור החמה.
טו) אבל אור הצדיקים עוד יגדל הרבה מאור החמה בנכון היום.
טז) וכל קסם תפארת האדמה, אשר אבלה נבלה אחרי מעשה=החטא של אדם הראשון, ישוב יתחדש.
יז) והארץ תצמיח בכל יום צמחים חדשים ותעשה פרי חדש.
יח) ואלהים בחסדו הגדול יחוס על סדום ועמורה ויקומם אותן מחורבנן וישיב אליהן את הדרן שמלפנים.
יט) ואלהי=הצבאות ידחוף לתוך מוקדי=עולם של שאול= תחתיה את השטן המשחית עם מחנות המקטרגים והמחבלים, ושם יאבדו לנצח.
כ) ואלהים ישחט את מלאך=המות, ולא ימות איש מבני= האדם לנצח.

יד.

א) הקדוש ברוך הוא יפח רוח חדש במלים הישנות ויתן לבני־האדם תורה חדשה.

ב) והוא יעשה את לב כל עמי־הארץ עֵר ופתוח לאמת וליושר.

ג) ופתח לעמי־הארץ את מקור הצדק והחסד.

ד) למען יקוים מה שנאמר:

ה) „ונתתי לכם לב חדש ורוח חדשה אתן בקרבכם.

ו) והסירותי לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר“.

דין־תורה עם הבורא.

א.

... אותו מאורע אירע
עוד זה לא כבר, בימים,
שמסוף העולם ועד סופו
נתפרסמו מופתי הצדיק,
הרב ר' אלימלך.

בשעה קשה לישראל
קיסר רומניה גזר פתאום
גזרה מאד נוראה:
בכל ממלכתו לא תשאר
פרסת איש יהודי.

הדבר מובן, שאותה גזרה
החרידה כל נפש מישראל;
בכו, צרחו מר, עוררו תאניה,
גזרו תעניות־צבור,
השתטחו על הקברים.
אך כל זה כלום לא הועיל.

רוחות רעות, מקטרגים,
האורבים ליהודים תמיד,
לא הניחו לעבור אל הבורא
גם אגל דמע, גם שפך שיח.

רק יהודי אחד ברומניה כלה
לא צם ולא צעק.
זה היה הרב ר׳ פייוול,
יהודי מפורסם, זקן, שכל ימיו
ישב בבית־המדרש
על הגמרא ועל הפוסקים.

אך נודעה לרבי פייוול
הגזרה הרעה של הקיסר,
נבהל בתחלה אף הוא,
ועיניו בקשו לבכות...

פתאום האירה
את מחו מחשבה.
חיש נטל חומש,
העיף מבט בו
ויקרא תיכף:

— מה זאת? גזרת הקיסר?
על פי דין כתוב בתורתנו
אין לגזרה שום מַמָש!

ומהר, כחֵץ מקשת
רץ (בשעה מאוחרת בלילה
היה הדבר) אל הרב.
(בעת ההיא נתעלה ברומיניה כלה
שם הצדיק הגדול
מליזנסק, רבי אלימלך).
משנתו אותו העיר
ובחום התחיל צועק:

— רבי! פסוק דין־תורה!
להדיא הלא כתוב מפורש
בתורה, כי היהודים
עבדים הם לאלהים,

ואיך, אפוא, הֵהין קיסר
לגזור גזרות על ישראל ?!
ביחוד אני שואלך, רבי:
כיצד סובל אלהינו שבשמים
מעשה-עָוֶל כל-כך נורא ?!
— ומה בקשתך, אפוא, ר' פייוול ?
שאל אותו רבי אלימלך.
— מה אני מבקש ? לתבוע לדין-תורה
את הבורא בגלל זאת הגזרה!
— שמע נא, בני, ענהו
במנוחה רבי אלימלך —
חובתי לאמר לך מפרש,
כי חושב אני לעזות
לקטרג על הבורא,
שהוא מסלף דין.
גם סכנה יש בדבר
לתבוע אלהים לדין-תורה...
אבל מאידך גיסא אני רואה,
שמוסר אתה את נפשך
על קהלה גדולה בישראל
ולפיכך אני מסכים
לשבת באותו דין-תורה;
אך לא חצות-לילה
שעה כשרה היא לכך, כמובן.
באה מחר, לאחר ותיקין.

ב:

באותו לילה באו
פתאום אורחים
אל רבי אלימלך:

שלשה רבנים וצדיקים.
ביניהם היה גם
הצדיק בעל־המופת,
הרב המפורסם מאפטה.
הציע לפניהם רבי אלימלך
לשבת אתו בדין־תורה,
והללו נתרצו לו, נתנו את
הסכמתם הקדושה.

למחר בבקר כבא
רבי פייבל אל המשפט,
התעטפו כל ארבעת
הרבנים בטליותיהם
ובית־הדין הגדול
התחיל מברר את הענין.

רבי פייוול! — קרא
הרב מאפטה—ארבעה רבנים
גוזרים, שתאמר
איזו טענה יש לך
כלפי הבורא כביכול?

אך ר׳ פייוול עמד
חוֵר, נדהם ונבהל.

— לא, רבותי, לא, איני יכול...
— גמגם מתוך רֶטֶט. —
עזבני אמץ לבי...
מהתלהבות זו של אתמול
אף זכר לא נשאר...

אבל על זה ענהו האַפטאַי
בתוקף ובעז מיוחד:

— אני, האפטאי, נותן לך כח,
דעה, בינה והתלהבות.

היה בטוח, כי במשפט
לא יהיה משוא־פנים!

ובאותו רגע התלהב
פתאום רבי פייוול
והתחיל טוען.
קודם כל הראה פסוק
מפורש כתוב בתורה.
אחר התחיל מביא ראיות
מגמרא, פוסקים ומאלפס.
כנכון־היום הוכיח ברור,
כי הבורא לא כן עשה,
שהניח לגזרה שתגזר.

אחד הדיינים נסה ויתחכם
להשתמט מן הדין.

— אפשר, רבי פייוול —
שאל בשפה רפה —
שהיית מסכים לתבוע לדין
דוקא את הקיסר?

מה לי ולקיסר? —
קרא בחימה שפוכה
רבי פייוול — השמעתם?
איזה עסק יש לי
עם הקיסר מרומניה?
מה הוא? טפה סרוחה!
אך הבורא, כביכול, הוא
בעל דברי, אתו אטען!

אז ממקומו זקוף
התנשא האפטאי,
ובקול כשופט
במנוחה קרא

— יתן לנו הבורא
תשובה ברורה על טענותיו
הנכוחות של רבי פייוול!

ויקרא הרב רבי אלימלך:
— אני אתן לכם התשובה:
וודאי אין שום ספק,
שֶׁצָּדק רבי פייוול,
כי אחינו בני-ישראל
עבדים הם לבורא-עולם.
אין לאיש מלבד לבורא,
המשפט להטיל עליהם עונש.
אבל הלא רשאי הוא הבורא
ליסרם ברצונו מוסר-עבדים
ביד נכריה, למשל...

—לא! אין הוא רשאי!— מפסיק אותו
בחום רבי פייוול, —
האם היהודים רק עבדים
הם לבורא? השכחתם
מה שכתוב: „כי בנים אתם?"
בנים אנחנו לבורא
ואת הבנים מיסר אב
עצמו ולא על-ידי אחר!

— ואותו מעשה בטיטוס הרשע,
ששרף את בית-המקדש?
— שאל רבי אלימלך —

— אך זו היא שאלה! המקדש
מכון-שבת הוא לאלהים,
ויכל לשרפו בדין בעלים.
עתה הלא מתחרט, כידוע,
הקדוש ברוך הוא על הדבר

וככרוכיא הוא מנהם וצועק :
„אויה לי ! בידי את היכלי
שברתי כשבר נבל יוצרים
והחרבתיו עד היסוד !„

לו יהא כן ! מוחלני לך
את חורבן בית=המקדש ;
— קרא רבי אלימלך —
אולם אל לבך נא שימה :
מה חטאים הם היהודים !
כמה פעמים הבורא אותם הז
בדברים רכים גם קשים :
פשפשו במעשיכם,
הרהרו בתשובה,
עזבו את דרכיהם הרעים .
כלום הביא זה פרי ?
סוף, סוף נתמלא הבורא
חימה על היהודים עמו
וחמתו עברה חוק ...

— הא כיצד : עברה חוק ?! —
קרא ר׳ פייוול כלו מתרגז —
היתכן ? היצויר ?
אם נניח את הדבר ככה,
הלא יכל אֶל, בורא=עולם,
בשעת כעסו הגדול
להחריב עולמות כלם
ולהשמיד בני=האדם !

— ואמנם יכל יוכל ; האחרת תחשוב? —
קרא הרב רבי אלימלך .

— לא, אינו יכול ! לא, אינו רשאי!! —
הוסיף לקרוא רבי פייוול —

מה זאת? הלית דין ולית דיין?
האם אין תורה בישראל?!...
שמעו נא, רבותי, אני מתרה,
כי לא אזוז מכאן
עד הוציאכם גזרה מלפניכם,
כי הבורא כמונו כלנו
מחויב לקים את דיני
התורה...

אבל האפטאי
שם קץ לויכוחים.
הוא התנשא ממקומו
ויחלק את זקנו
ובתוקף קרא:

— הכל ברור; אין צרך עוד בטענות,
ואחר הוסיף:

— בעניני-משפטים נוהגים כך:
אך יכלו שני הצדדים
להרצות את טענותיהם,
מצוים אותם הדיינים
לצאת מחדר בית-הדין.
אם האחד מן הצדדים
מתעקש ואינו רוצה
לצאת ברצון טוב —
קונסין אותו לאלתר,
ולא זה בלבד אלא:
אחר בא השמש ומוציאו
מבית-הדין על כרחו
בבשת ובחרפה...

רבי פייוול, הואילה, במחילה!
ואף אתה, אדון-עולמים,

מחויב הנך לצאת...

ויתעורר הרב רבי אלימלך:
היתכן? הלא כתוב בתורה:
מפרש: „כבודו מלא עולם”,—
ואני שואלכם: כיצד יכול
אלהים לצאת מכאן
ואפילו רק לרגע?

רגע שתק האפטאי.
אחר הרים ברגז
בַּבַת־עין שעירה ולבנה,
תחלה נהם ובנחת אמר:

— הואל ומפרש כתוב:
„כבודו מלא עולם”,
אנו מתירים לך, הבורא,
לשהות לפי שעה פה אתנו.
אבל דע לך, הבורא:
בפסק דיננו הקדוש
למי־שהוא לא נכיר פנים.
זכר, כי התורה
לא בשמים עוד מקימה,
אלינו אותה הורדת...

ג.

שלשה ימים ושלשה לילות
נמשכה ישיבת בית־הדין.
נשמעו רעמי ויכוחים חריפים
מריקי־אש כהרי־געש,
וכמטרות־עז נתכו טענות
של קל והמר וגזרה שוה

והלכות, ופלפולים,
נוטריקון ורמזים
מקבלה ומן „הזהר"
ממימרות קצרות של הבעש"ט
ומסתרי־תורה מאד עמוקים.

שלשה ימים ושלשה לילות
נמשכה המחלוקת... הרבנים
התלהבו, צעקו וירעשו
ויריבו, ויתקוטטו
בזלזולים ובחרמות
איש לא נשא פני רעהו
„שקץ!" „פרחח!" „עם־הארץ!"
זה לזה קראו...
סוף, סוף באו לידי
פשרה, כי רק בטעות
הניח הבורא לגזרת הקיסר,
ובכן אין שום ממשות
לגזרת קיסר רומניה
ותיכף היא צריכה להבטל.
ופסק־הדין בידי סופר סת"ם
נכתב על גב הקלף.
כל הרבנים הקדושים
עליו חתמו בכתב־ידם
ובתוך ארון־הקדש
בין ספרי־התורה כלם
את גויל פסק־הדין הניחו...

* *
*

עשרים וארבע שעות אך חלפו
וגזרת הקיסר
עברה ונתבטלה. אב, ג

הגיהנום.

א.

בכל שבעת שמי־שחק,
בארץ כלה ובמזלות,
בכל ברואי־מעלה וברואי־מטה,
שיָצר אֵל בחסדו,
אם בזעמו ובחרון־אפו —
בכלם מושל מאז מעולם
חק קשה ולא יעבור·
„מדה כנגד מדה".
מי החָרד וירא־אלהים
אשרהו, מה טוב חלקו
בעולם הבא, בגן־העדן
עטוף־נגה ואור־יקרות;
ולעוָל איש־הבליעל
ערוך מאתמול תפתה,
נכונו לצלעו מצוקי־שאול
בשבעה מדורי גיהנום.

אין תהום לגיהנום ולחשכתו!
הרהור־תשובה שוב לא יועיל,
שם כבר עבר זמנו;
משם עוד לא יגיעו
להדום כסא אלהי־הצבאות
דֶמַע גם צקון־לחש.
שם יקָרא חסד

לחדלון ההויה, למות השוקט;
אבל לפושעים תושבי=הגיהנום
אין מנוחה גם במותם.
לקול צחוק מהול ברעל
של סמאל ובני=סיעתו,
שם תמיד לא ישבותו
אנחות, בכיות ויללות.

אל שערי הגיהנום
שלשה נתיבות עולים.
הנתיב האחד נמשך
דרך תהומות כל הימים;
דרך המדבר השמם
נמשך השני כתו=קלון
ממלקות רצועת תלין;
השלישי, והוא הנורא,
ילפות ארחות דרכו,
דרך חשך וצלמות,
לפתח הגיהנום מתחת לארץ

באשר יגוע איש יהודי,
אך יעברו חבלי=המיתה
ויסורי חבוט=הקבר,
נחתם דינו מלמפרע
לגלגול מחילות מתחת לארץ,
בתהו לא=דרך, בעמקי=חשכת,
ולמלחמה עם צוקי=סלעים,
עם מחיצות ואגמי=מים
עד באו לארץ=ישראל.
ומשם הדרך נמשך אילך
תחת סמבטיון הרותח
והרי=החשך כלם.

על יד שערי־הגיהנום
אורבים מחנות, מחנות שדים.
מקבלים הם את הפושע
בצחוק גדול ופרוע:
ובקולות־פראים: הב! הב!

אך בא יבא הפושע —
ראשית חובתו להתודות.
כל חטא וכל עון
אשר חטא ואשם בחייו
לאלהים או לבני־אדם
— בלי הבדל זמן ומקום —
בפיו פיו לפרטיו יספרנו.
ואך יעלה על שפתיו
עבירה או דבר־פשע,
נברא שד מהם כרגע,
המענה קשה את הפושע
בגלל היציר מעשה־ידיו.

אך יתם חדש ימים
לפורעניותיו של הגיהנום,
נטחן גוף בעל־העבירה
בשני גדל־המחבלים
לאבק דק מן הדק,
והאבק ישלך ויפזר
בגן־העדן בנתיבות
בם ילכו הצדיקים
אחר יברא הפושע
בריאה חדשה לגמרה.
בתוך הזעקות המרות
נשמע תמיד קול יללה:
„אלהים בשמים הוא הצדיק,

זך וישר גם משפטו.
אנחנו בפשענו נמקים,
הרצה מידינו באתנו.
מבורך יהיה אלהי־הצבאות,
ולנו חרפה וכלימת־נצח!"

ב.

ששת ימים, עד השבת
רותח הגיהנום כסיר נפוח
מנשמת אף הבורא.
נצול הוא לפני סליחה,
ואין מקום בו לרחמים.
אולם אך תבא השבת,
ושקט הגיהנום כרגע מזעפו.
המשחיתים יעלמו כלא היו,
אש הכבשן יכבה, ידעך.
וממרום יורד מועף ביעף
אל הגיהנום מלאך נעים,
הנושא אתו צרורים בכנפיו
תנחומים, מנוחה, רחמים
והוא משיב רוח בכנפיו
על הגופות הנצרבים.
מחבש ביד נדיבה ומלטפת
את המון פצעיהם,
במשחת שמן גן־העדן
ובבשמיו ירכך כל חבורה,
וברחמים רבים יעודד רוחם
בתקות סליחה ומחילה.
ומן השמים יורדת מנוחה
עם רוח יום שבת קדש.

ומשתפכים על הפושעים.
אולם אך יֵרָאו בשמים
שלשת הככבים הראשונים
ובלוית ה„הבדלה" תחלוף השבת, —
שוב תתלקח אש הגיהנום,
וכל הצרות והענויים
ישובו תיכף לאיתנם.

לא לכל בתוך הגיהנום
תביא מלאך גן=העדן
מנוחת=שבת, תנחומים, בשָׂמים.
איש כי חלל בחייו
את שם אלהים בזדון,
לו מנוחה לא תנָתן
גם בשבת — ומלאך=העדן
הנעים והחביב לא ירעיף
על מדורו, מדור=יסורים,
נטפי=מרפא וצרי=נחם.

וזאת תורת
שבעת מדורי=הגיהנום...

ג.

שם המדור הראשון: בור.
בו תחת קלחות גדולות
אש=תפת תוקד תמיד;
שוטפים זורמים נהרי נחלי
זפת בוערה עם גפרית;
מונחים תלי גחלים לוחשות
כהררי=עד, כסלעי=שלהבות

שם שדים, לצים ומחבלים
ופניהם — פני נחשים ועקרבים,
אשר אין להם לחש.
פה במדור ירעשו קולות
של צעקות מרות ויללות.
שם בקלחות ובתוך הלהבות
מפרפרים ביסורים מאד נוראים
גופות שנשרפו חיים.
שם דופק שד את הפושע,
דוחף אותו בשבטי־אש
לערמת־גחלים, להר־שלהבות,
והוא מטפס בשארית כח
עד הגיעו לראש הפסגה.
ומשם הוא משלך מטה
לים של זפת ושל גפרית.
שם מפרפרים גם אלה,
שבחייהם תאכלם התולעת;
ועוד אחרים, שהם תלויים
על האצבעות, על הגעים,
על הלשון, הלב, העינים,
והנחשים והעקרבים מתרוצצים
על ידם ומפיצים מסביב
צחנתם ואת רעל נשימתם.

המדור הראשון מיוחד לפושעים
אשר לא שמרו לקים
את כל המנהגים הקדושים.
למי שלמד תורה
בלי כונה והתלהבות,
למי שלא קם
ולא הדר פני זקן,
למי שנתן לאביון

מתנת־יד, נדבת־כסף
בלי האיר אליו פנים.
שם מתענות גם הנשים,
שלא כסו שער ראשן,
ולא לִמדו את ילדיהן
לאמר „מודה”, „קריאת־שמע”
ו„אמן יהא שמיה רבא”.

ד.

במדור השני, ש ח ת,
עומדים בשורה ארוכה
הררי־שלג והררי־אש.
והשדים בעלי־הקרנים
משליכים את הפושעים תכופות
מתוך השלג אל האש
ומתוך האש אל השלג,
ובכל רגע כהרף עין
נהפך גופו של הפושע
ללבת־אש ולנציב־קרח.
תמיד מענים אותו בבת אחת:
צמאון לאור ולחם עם
צמאון לקור ולחשך.

פה במדור נמצאים אלה,
שהיה לבם אותם מהסס,
הלעשות מצוות אם עבירות,
שבקלות־דעת חִללו שבועה,
סחו שיחות־חולין בשעת התפלה
אף אלה שמרע־לב

או מתוך שטות והלצה
פני חברם ברבים הלבינו
והיו כשופכי דמו בפרהסיא.

ה:

שם המדור השלישי — דוּמה.
שם בתוך דמיה קרה,
מתה, קפואה ואפורה,
שנוצרה טרם לדת קול,
אורב כחית-טרף הפחד
אשר אין קץ לגדלו,
ועל הכל הוא מביט
שתום-עינים, במבט של שגעון.

שם בתוך האלמות המתה
תדעך האש הכי כבירה
יכרסמוה רקב גם חלודה..
אבנים כבדות, סלעי-ברזל
יחלשו, יתרופפו, קש תשאם.
הם מתפוצצים לרסיסים קטנים
וכאבק דק מתפורים.
נמוג מפחד האלמות הקפואה
מתחיל הפושע משבר בכח
את עצמותיו מעל בשרו,
למען הפריע את הדממה
בצלצול גֶרם. אך לשוא.
נאלם כל קול במדור,
או שלא נברא מלכתחלה.

פה במדור הקר והאלם

מתענים בעלי־הגאוה,
שבשתיקת־גאון וצדקת־שוא
את מערומי־נפשם כסו,
אשר מבלי דעת רחם
אל צרות אחרים הביטו;
מי ששכח לאו מפרש:
„לא תלין פעולת שכיר";
מי שבלי דעת בשת
זלל וסבא אף התהולל
בסביבת אנשים יודעי־מחסור.

ו.

פיט הָוֶן — זה שם
הרביעי בשבעת מדורי הגיהנום.
בלאט ובלי־הפסק
טובע הפושע טביעה אטית
בבצת צחנה קשה מנשוא.
תמיד הוא מבקש משען
להאחז בו אך לרגע,
ולא ימצא את מבוקשו.
תמיד יראה לנגד עיניו
סלעים, ענפים, גדרים חזקות,
אבל אך יפשוט אליהם יד,
כרגע יחלפו, יעלמו ואינם.
מאת אלף ידי לצים
יושיטו לו בחפזון גדול
מטות גדולים וחזקים להסָמֵך,
אולם אך יחפוץ לקחתם,
חיש, כענפים מאד יבשים,
ישָׁברו לגזרים ויתפזרו לרוח,

והוא יורד ושוקע בתהום
באין מעמד ובלי תקומה.
באותו מדור טובעים אלה,
אשר נשבעו שבועת־שוא,
לא פרשו כפם לעניים
לעמוד להם בשעת דחקם
בזדון־לב ובעזות־מצח
התנפלו ממרום מבצר־התורה
לתהום השחורה של המחקר;
אלה, אשר בשפת־חנף,
במבט, במלה או בתנועה
הטו לעשות מעשים רעים
לב נשים ובתולות ישרות.

ז.

שאול — שם המדור החמשי
שם בוערים, יוקדים תמיד
חמשה מיני אש־להבה:
נוזל הוא המין הראשון:
רועשים, הומים נהרי־דינור
זורמים הם ושוטפים בסערה
אל ימי־האש הגדולים.
המין השני: סופות־אש
מתנשאות ומתחוללות בלי־הפוגה.
השלישי: ישנם שם למכביר
מדבריות גדולים אף נוראים,
חול־אש, כזיקים, יכסם,
מתרומם ומתנשא בערפלי שלהבת.
כפתי־שלג נופל הרביעי
ומכסה הרים גם עמקים

באש קרה ויוקדת.
המין החמשי הוא חרישי,
קפוא, ועינו כעין התכלת.
ונורא הוא מכל הקודמים;
הוא אש אוכלה אש.
בעמקי תהום=המוקד
ימלא הפושע לבות=אש
השוטפות כדם בתוך אבריו,
והוא נמוג=במכאובים קשים
ובענויים וביסורים מאד נוראים,
וכאש=צרבת בוערות בפושע
תאוות שחורות, תאוות=פראים,
שלא נמלא ספקן.

שם מתענים אותם הפושעים,
שלא חשכו את גופם
מתאוות גסות ותענוגי=הוללות:
ביום=הכפורים לא צמו
ובחג=המצות אכלו חמץ.
שם נמקים גם אלה,
שמצצו את דמי העניים
בהלואות=כסף, במרבית ונשך,
ומעמל זרים וזעת אפם
עתקו גם עשו עשר;
מי אשר בזדון=לב,
בעצמו או בידי אחרים,
שפך דמי=נקיים;
מי שאת בניו הזכרים
לא מל ככתוב בתורה,
ולקהלת=ישראל לא הכניסם;
ואותן הנשים, שלא הקפידו
על קיום דיני=נדה.

ה.

בששי משבעת מדורי־הגיהנום,
צלמות, שוררת שממת־חשך ומות
שאין סוף לה וראשית,
שנוצרה עוד לפני
ששת ימי־בראשית.
במדור זה חסר־שטח
רואה הפושע לפניו תמיד
רק אותו עצמו בלבד.
כל העת הוא שואף,
עורג וכמה כמיה פראית
להתחבר עם עצמו גופו,
ואינו יכול בשום אופן.
ואיני יודע ואינו מבין:
מי הוא, אפוא? הזה,
אם פלוני? או ששניהם
אינם אלא דמיון שלישי?

פה במדור של צלמות
נמוגים, מתענים אותם הפושעים,
אשר בדעה צלולה ומיושבת
שלחו יד בנפשם;
אלה, אשר בדברי לצנות,
או בספיקות ובאמרי־נואָש
הכרת הכריתו מלב אחרים
את האמונה בבורא־עולם,
בצדק, במשפט ובאמת;
מי שהלשין על רעהו,
מי שהיה עד־שקר
ועל ידו אבד נקי;
מי שנבל שם השני

בדבר־שקר או בעלילה;
ומי שבמעשי־זמה ונאופים
מחה מעל פניו עצמו
דמות אלהי־הצבאות וצלמו.
שם נמקים בעונם גם
אותם השופטים, אשר בשחד,
ממשוא־פנים או מיראה
סלפו דין והכשילו משפט,
ובמרמה כסו על פשעי
קציני־תבל ועשירי־עם.

ט.

והשביעי, וזה גם האהרון
משבעת מדורי־הגיהנום, הוא
בן בלי־שם... נשכח...
גיהנום בתוך גיהנום,
חשך, אשר נשאר כאן
עוד משׂשת ימי־בראשית,
שקפא בתוך תרדמה גדולה
כסלע כבד. ובאש שחורה
בוערים בו כבערת־תפת
נקמת אל נורא, כעסו
וחרון אפו הגדול.

שם מתבשלים בתוך קלחות
מלאות כלן צואָה רותחת
אלה שחרפו את אלהים
ויחללו את שם קדשו.
לכופרים תושבי מדור זה
אין מתעורר בלב אלהים

אפילו זיק של חמלה.
אין בשבילם לא שבת,
לא יובל ולא שמיטה.
לנצח לגיהנום נדונו הללו,
לענשם אין קץ ואין גבול.
גם בהמר ארץ כָּלה
זכר לא יזכור אלהים
את הכופרים האלה למיניהם!
וממעל לשערי אותו מדור
אש גדולה ושחורה מרחפת
ובתוך האש — מלים מתות:
„שכוחי־אלהים המה לנצח
במעמקי תהום החשך”...